

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO

MIROSLAV MRKOVIĆ

**Аналитичка и синтетичка „Азбука“ Венка
Андоновског**

(Превод и анализа превода романа „Азбука за непослушните“)

**Analitična in sintetična „Azbuka“ Venka
Andonovskega**

(Prevod in analiza prevoda romana „Azbuka za neposlušne“)

Diplomsko delo

Mentorica:
izr. prof. dr. Đurđa Strsoglavac
Somentorica:
izr. prof. dr. Namita Subiotto

Dvodisciplinarni univerzitetni študijski
program prve stopnje *Južnoslovanski
študiji*

Ljubljana, 2015

IZVLEČEK

V diplomski nalogi sta predstavljena prevod romana Venka Andonovskega *Azbuka za neposlušne* iz makedonščine v srbsčino ter analiza prevoda. Analizirane so težave, ki se pojavljajo pri prevajanju med jeziki z drugačnimi tipi morfologije (v tem primeru makedonska analitična in srbska sintetična). Podan je teoretični in praktični pregled izražanja sklonskih razmerij v makedonščini s predlogi ter pogostost različnih predlogov v odvisnih sklonih. Posebna pozornost je posvečena preteklim glagolskim časom, ker so aorist, imperfekt in perfekt še vedno zelo živi v makedonskem jeziku in imajo v primerjavi s srbsčino druge pomene. Prevajanje *da*-konstrukcije v modalnem in faznem analitičnem predikatu iz makedonščine v srbsčino odpira vprašanje izbire med nedoločnikom in *da*-konstrukcijo, za kar v srbskem jeziku še vedno ne obstajajo natančno določene smernice, niti se eni možnosti obvezno daje prednost. Analizirane so tudi težave leksikalne narave: prevajanje osebnih lastnih imen, cerkvenih terminov in arhaizmov.

Кljučне бeсeдe: *Azbuka za neposlušne*, Venko Andonovski, makedonščina-srbsčina, prevod, analitična morfologija, sintetična morfologija, skloni, glagolski časi, *da*-konstrukcija

САЖЕТАК

У дипломском раду налази се превод романа Венка Андоновског *Азбука за непослушне* с македонског на српски језик, те анализа превода. Анализиране су потешкоће које се јављају при превођењу између језика с различитим типовима морфологија (македонске аналитичке и српске синтетичке, у овом случају). Дат је теоретски и практични приказ исказивања падежних односа у македонском језику, уз помоћ приједлога, те учесталост различитих приједлога у различитим косим падежима. Посебна пажња посвећена је прошлим глаголским временима, будући да су аорист, имперфекат и перфекат још увијек врло живи у македонском језику и имају другачија значења у односу на српски језик. Превођење *да*-конструкције у модалном и фазном аналитичком предикату с македонског на српски језик повлачи питање избора између инфинитива и *да*-конструкције, за шта у српском језику још увијек не постоје дефинитивне смјернице, нити се једној могућности обавезно даје предност. Анализиране су и тешкоће лексичке природе: превођење личних имена, црквених термина и архаизама.

Кључне ријечи: *Азбука за непослушните*, Венко Андоновски, македонско-српски, превод, аналитичка морфологија, синтетичка морфологија, падежи, глаголска времена, *да*-конструкција

САДРЖАЈ

1. Увод.....	6
2. О дјелу	8
3. Превод романа	12
4. Анализа превода.....	89
4.1. Теоретски дио	89
4.1.1. Падежни односи	89
4.1.2. Глаголска времена	92
4.1.3. Инфинитив и <i>да</i> -конструкција у модалном и фазном аналитичком предикату	94
4.2. Практични дио.....	96
4.2.1. Падежни односи	96
4.2.2. Глаголска времена	108
4.2.3. Инфинитив и <i>да</i> -конструкција у модалном и фазном аналитичком предикату	115
4.3. Друге потешкоће.....	118
4.3.1. Лична имена.....	118
4.3.2. Црквени термини и архаизми	120
5. Закључак.....	122
6. Zaključek	124
7. Литература	126
8. Извори.....	129

1. Увод

Искрени заљубљеници у језике тешко могу пронаћи бољи и занимљивији посао од превођења. У процесу превођења истовремено се размишља на два језика, што је већ само по себи велика привилегија, а у самом процесу обухваћене су готово све језичке сфере: води се рачуна о правописним правилима, обраћа се пажња на синтаксу, претражује се лексика, праве дигресије у етимологију, а све то док се више пута ишчитава дјело лијепе књижевности, па се сваким новим читањем открива нови детаљ, нови слој, нови начин разумијевања дјела. Огромна је награда и задовољство које се осјећа када се након дуге потраге, више верзија и идеја најзад дође до праве ријечи, оног мањакућег дјелића који се савршено уклопи у слагалицу коју представља превод. Због свега тога је било логично да за тему дипломског рада одаберем превођење.

Тема *Азбуке за непослушне* Венка Андоновског била је кључна у избору дјела за превод. Јасно, тражио сам дјело које још увијек није преведено с македонског на српски језик, али сам желио управо *Азбуку*, будући да тематизује почетак словенске писмености, нуди веома привлачан мит о настанку првих словенских писама и представља га на начин за који би сви Словени морали бити пријемчиви. Зато сам хтио направити мали допринос ширењу *Азбуке* и међу читаоцима којима је српски језик матерњи, или немају проблема с његовим разумијевањем. Превод је писан ијекавским стандардом српског језика, за шта постоји више разлога: први, најочигледнији - то је мој матерњи језик и стандард, други - желио сам дати допринос и превођењу на ијекавски стандард, будући да је у новије вријеме све мање таквих превода и готово сви преводи на српски језик пишу се екавским стандардом, и трећи - ијекавица у неку руку више одговара теми и начину писања оригинала, будући да је језик *Азбуке за непослушне* архаизован, на појединим мјестима писан библијским стилем, а први преводи Светог писма на српски језик (преводи који се и данас најмасовније користе) написани су ијекавским стандардом.

Кратак приказ романа и његов превод чине први дио дипломског рада, а у другом дијелу направљена је кратка анализа превода, с посебном пажњом на разлике и потешкоће које се јављају при превођењу између језика различитих типова морфологија - у овом случају, између македонске аналитичке и српске синтетичке морфологије. Македонски језик је, уз бугарски, једини у словенском језичком простору развио аналитичку морфологију, а начин на који су се морфологије ова два језика развиле у изузетке међу словенским језицима био би врло занимљива тема за неки други научни рад.

Други дио дипломског рада, дакле, подијељен је на три дијела: теоретски и практични дио у коме су приказане граматичке потешкоће, те дио у коме се анализирају потешкоће које нису повезане с различитим типовима морфологија. У теоретском дијелу анализирани су три теме: начин на који македонски и српски језик изражавају падежне односе, глаголски облици који упућују на вријеме вршења радње, с посебним освртом на перфекат, аорист и имперфекат, те превођење *да*-конструкције у модалном и фазном аналитичком предикату с македонског на српски језик. У практичном дијелу желе се установити правилности при употреби приједлога за изражавање падежних од-

носа на македонском језику, њихова фреквентност, те начин превођења на српски језик. Практичним дијелом теме о глаголским временима жели се утврдити разлика у употреби прошлих времена на македонском и српском језику, будући да се аорист и имперфекат не употребљавају на исти начин и у истом значењу на македонском и српском језику, а у теми о *да*-конструкцији испитује се фреквентност инфинитива и *да*-конструкције у српском језику. У трећем дијелу представљене су потешкоће везане уз превођење личних имена, црквених термина и архаизама.

Илустрације које се појављују у преводу направио је Драган Малић за словеначки превод *Азбуке за непослушне* у преводу проф. Намите Субиото, којој се, као и проф. Ђурђи Стрсоглавец, срдечно захваљујем на примједбама и помоћи при изради овог дипломског рада.

2. О ДЈЕЛУ

„Азбука за непослушне“ је први роман Венка Андоновског¹, написан 1994. године, одлично прихваћен од стране критике. Тако је Арсовски у својој критици написао да овај роман блиставог аутора привлачи прије свега својом вишеслојношћу, прикривеном привидном једноставношћу и нарације, и архитектонске структуре дјела и пажљиво архаизованог језика (Арсовски 2004: 326). Радња романа је врло прецизно одређена и просторно и временски, па већ у првом поглављу откривамо да читамо о догађајима у манастиру Полихронос на Олимпу, у Малој Азији, у прољеће 863. године. Те догађаје нам у директном обраћању преноси неименовани црквењак, а таква директна комуникација између Андоновског и читалаца је једна од одлика његовог прозног стила (Subiotto 2007: 131). Од читаоца непрестано тражи да учествује у дјелу, да се удуби, да гледа испод површине и иза завјесе, да покушава да проникне у суштину. Наратор „Азбуке за непослушне“ је анониман, што је у стилу средњовјековних житија и списа, гдје аутор по правилу није био именован јер се сматрао неважним и недостојним. Још нам саопштава да није вјешт с ријечима и да му је јако тешко изражавати се, што се може и примијетити у роману, гдје своје мисли често износи у дугим, компликованим и понекад тешко разумљивим реченицама. Међутим, наратор има и чудесан дар: он одлично слуша, одлично види и одлично памти, па му је врло лако пренијети туђе ријечи, али и туђе мисли, јер види и у туђе душе. Тако у роману о свим догађајима сазнајемо из прве руке, јер чак и када наратор није био присутан, он их може савршено препричати: „својим гласом, а туђим устима“². У роману примјећујемо различите типове дискурса: већ описани говор наратора, китњаста говор Јефтимџија, архаизовани говор Амфилохија и Варлама, те посебно наведена нараторова „виђења“: монолози, дискусије и фантастични догађаји из „доњег свијета“ записани у двије колоне, нуме-

¹ Венко Андоновски је македонски књижевник рођен у Куманову 30. маја 1964. године. Пише романе, приповијетке, пјесме, драме, есеје, колумне, а бави се и књижевном критиком, превођењем и теоријом књижевности. Завршио је компаративну књижевност у Скопљу, магистарске студије хрватске књижевности на Загребачком универзитету, а докторирао на Катедри за македонску књижевност и јужнословенске књижевности Филолошког факултета „Блаже Конески“ у Скопљу, гдје је тренутно запослен као редовни професор на предметима у вези с хрватском и новијом македонском књижевношћу. Добитник је бројних награда, међу којима су најбитније: „Рациново признање“, „Роман године“ и „Балканика“, награда која се додјељује за најбоље издање међу свим балканским књижевностима, коју је као први Македонац добио за роман „Пупак свијета“ 2001. године. У едицији „Сто словенских романа“ објављен је његов роман „Азбука за непослушне“, преведен на словеначки језик. Европска позоришна конвенција уврстила је 2010. године његову драму „Кинегонда у Карлаленду“ међу 120 најбољих савремених европских драма. Његов роман „Пупак свијета“ продат је у 12000 примјерака у Македонији (гдје се успјешном сматрала књига продата у 1000-2000 примјерака), и преведен на грчки, српски, бугарски, хрватски, руски и словеначки. Осим наведених дјела, аутор је и збирке поезије „Њежно срце варвара“, збирки приповијетки „Фреске и гротеске“ и „Четврт лиричара“, романа „Вјештица“ и „Кћерка математичара“, драма „Хадска машина“, „Словенски ковчег“, „Бунт у старачком дому“, „Кандид у земљи чуда“, „Граница“, те критика „Матошева звона“, „Текстовни процеси“, „Структура македонског реалистичког романа“ и „Дешифрирања“. Члан је македонског ПЕН центра а од 1990. године и Друштва писаца Македоније.

² *И затоа се решавам, еве, во годината 863, месец во годината четврти, ден во месецот единаесетти, да ви го предадам сето она што се случи, на таков начин: за она нешто на кое не сум бил сведок, ќе говорам со мој глас, но со туѓа уста, оти таа така кажала, а јас сум слушал сè и сум запомнил сè.* (Андоновски 2004 : 19)

рисани и писани у стилу Светог писма. Таквих поглавља унутар поглавља („мањих ковчега у већим“³) укупно је 13 - 12 нумерисаних уз нулто на самом крају романа, у којем се наратор обраћа Богу. Враћањем на нулу на самом крају у роману се на још један начин истиче цикличност времена, односно представа о времену као „змији која једе свој реп“⁴.

У манастиру се одвијају посљедње припреме за почетак Моравске мисије браће Константина и Методија, преводе се богослужбене књиге са грчког на словенски језик, на новом писму створеном за ту прилику. Богословијом у склопу манастира руководи отац Јефтимије, а књиге препишује дванаест ученика, питомаца, вјештих у краснопису. Времена је све мање, почетак мисије и долазак оца Ћирила (Константина) се ближи, а књиге још увијек нису преведене, па отац Јефтимије инсистира на брзини: из тог разлога тјера ученике да пишу стојећи, да користе челична пера и не губе вријеме оштрећи обична, а слова губе на љепоти, јер у брзини којом их пишу испуштају све украсе. Њему је врло битно да посао буде завршен на вријеме, јер од успјеха тог посла зависи његово напредовање, које му је најбитније, па свјесно жртвује љепоту ради брзине. Роман је заснован управо на том питању и сукобу: је ли оправдано губити љепоту на уштрб брзине? На једној страни су „послушни“ и брзи: Јефтимије (кога наратор најчешће именује као Јефтимије Црвени, али и Гордљивац, Сујетник, Притворни...), његов ученик Натанаил (Натанаил Послушни) и Презвитер Петар који угађа Јефтимију, заведен његовим ласкавим ријечима, а на другој страни су „непослушни“ и спори: Михаило (Михаило Непорочни, чије име аутор сигурно није случајно одабрао, будући да у хебрејском извору значи „Ко је као бог?“, сличан богу), Исијан (Лијепи, чији лик носи бројне алузије на Исуса Христа, иако се у тексту нигдје експлицитно не наводи да је то управо он), те Варлам, старјешина манастира, најмудрији међу њима. Заплет почиње Исијановим доласком у манастир, најављен фантастичном појавом ватреног бика испред манастирске порте. Са собом је носио ковчежић, „који му је био кућа и занат“, и сјекиру. Јефтимије га је убрзо препознао као сина Илариона Наблушког, ненадмашног зографа, кога је познавао у младости, који је једини био бољи од њега у краснопису и кога је убио, јер, тежећи савршенству, није могао поднијети да постоји неко бољи од њега. Из истог разлога је ноћи проводио над дјелима својих ученика, тражећи бољега од себе, а ако би га нашао, поливао би мастило преко његових слова и грдио га ујутро. Тако је учинио и са Михаиловим словима, након што их је Исијан похвалио пред Јефтимијем, рекавши да су Михаилова слова најљепша, љепша чак и од Јефтимијевих, али још увијек неистинита. Да би била истинитија, Исијан му је дао своје перо, којим је Михаило написао слова потпуно другачија од оних које је писао под Јефтимијевим надзором, другачија и нова, али ипак позната. Перо из крила анђела које Исијан даје Михаилу симбол је божјег промисла и талента који је подарен Михаилу, као награда за његову „непослушност“, његово одбијање неправедних закона и његову потрагу за суштином. Исијан тада објашњава Михаилу да су истинска слова слике, не гласови, и да су била слике ствари које су представљала, али да су се искварила у брзини и људској лијепности. Ту се открива још један сукоб „послушних“ и „непослушних“: да ли су слова

³ *И уште мислам дека сè на овој свет има форма на ковчег, и дека целиот свет е голем ковчег во кој се ставени помали ковчежиња, а во нив уште помали.* (Андоновски 2004 : 11)

⁴ *„(...) живееме на средината од змијата што си ја брка опашката, и затоа ни се чини дека постои почеток и крај, и дека старото е на почеток, а новото на крај“.* (Андоновски 2004 : 90-91)

гласови или слике, а надстарјешина Амфилохије се сврстава на страну „непослушних“. Да би доказао да су слова гласови, Јефтимије одлази у планину и тамо прави препис пјесме славуја. Међутим, „непослушни“ му се супротстављају, и тада први и једини пут читамо говор наратора упућен другим ликовима, у ком говори како би слово *тау* које би било слика славуја на много бољи начин дочарало пој славуја јер би у себи садржало све његове пјесме, а не само једну. Након тога прегризе језик, и он се подијели на два дијела, као што је и све друго у манастиру и око њега било подијељено надвоје. Трајала је подјела између послушних и непослушних, злих и добрих, брзих и спорих, и била је све дубља, јер отац Варлам се присјетио предања које је читао у младости, писаног неисквареним, истинским словима, словима која су у својој утроби, као у ковчежићу, носила ријеч, своје благо, и познавање правилног редослиједа истинских слова, те азбуке, истинске азбуке, „азбуке непослушних“, било би кључ којим би се отвориле и откриле све тајне. По ријечима оца Варлаама, „брзу“ азбуку и сам језик људима је дао Нечастиви, да би сакрио право значење слова, да би сакрио њихов прави редослијед, јер у том редослиједу је било дато предање о богу - од првог слова које је говорило о рађању, до посљедњег које је говорило о смрти - да би скренуо пажњу на лажне и неважне приче, да би се заборавила она права и истинита. Предлагао је отац Варлам повратак истинитој азбуци, тако што би барем прва слова сваке ријечи морала представљати ствар коју именују. Објашњавао је то на примјеру сунца, чије би име морало почињати словом О, а не С. Јефтимије га је исмијао, али када је убрзо дошло до помрачења сунца, па он заиста доби облик слова С, што је Варлам предвидио, Јефтимије оде до Амфилохија и покуша да га убиједи да је то био божји бијес због Варламовог светогрђа. Амфилохије га је одбио, међутим, истог дана Амфилохије умире, а Јефтимије преузима старјешинство у манастиру. Уводи нова правила, за свог замјеника поставља Натанаила Послушног, тражи да се повећа брзина, међутим, сваког јутра би ученици проналазили списе исписане љепшим словима него што су их сами писали, али су преводи били краћи, па су морали поново преводити исте дијелове. Након тога Јефтимије затвори оца Варлама у његову келију, нареди наратору да му одузме кључ, а слједеће ноћи се затвори у богословију и покуша да ухвати онога који ноћу преправља дјела. Када је ујутро, након мирне ноћи у којој нико није улазио у богословију, открио да су слова поново преправљана, побјеснио је и ошамарио Михаила, који је препознао Исијанов рукопис. Ипак, није сломио Михаила који је дошао слједеће ноћи у богословију и видио вјетар који односи слова ученика и руку која анђеоским пером, врло споро и с много пажње поново исписује лијепа слова. Те ноћи га је Јефтимије и затекао унутра, па одлучи да му одсјече руку, да би га казнио због његове непослушности. Међутим, прије него што га је казнио, Исијан се појавио и признао да је његова рука преправљала слова, да би била истинита. А рука му је била пробијена шиљком. Послије тих догађаја се Јефтимије мало смекшао, допустио је Варламу да напусти келију, али и даље нико с њим није смио разговарати, осим наратора, коме је Варлам преносио свој наук. Једног од слједећих дана се у манастиру појавила жена, Нун, добродушна и чиста, коју је љутита руља тјерала пред собом јер је била трудна, а муж јој је био у страниој земљи. Тврдила је да је невина, али су је само још више тукли и вријеђали. Тражили су од оца Јефтимија да је казни као прељубницу, и он хтједе допустити руљи да јој суди, али се појави Исијан и покуша да их заустави, међутим, почеше да туку и њега. Ово поглавље, иначе, врло подсјећа на осму главу Јеванђеља по Јовану, у којој Исус одбија да суди прељубници, опрашта јој, а људима говори: „Који је међу вама без греха нека најпре баци камен на њу“ (Јн 8,7). У „Азбуци“ Исијан изговара потпуно исте ријечи, међутим,

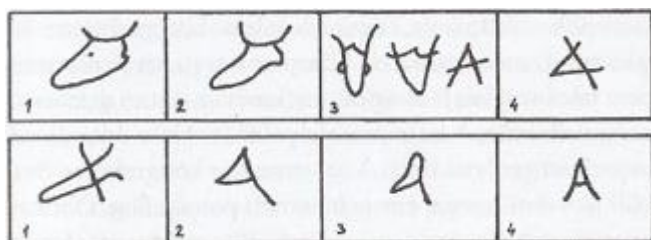
за разлику од Јеванђеља у којем се маса понизно разилази, руља која је довела Нун у манастир спушта се према земљи, сматрајући се безгрешном. Тада Исијан схвата да им нема спаса, па моли Јефтимија за помоћ, те овај зауставља бијесну и незадовољну руљу. Нун остаје у манастиру, порађа се, а Јефтимије је искориштава да пред Презвитером Петром, новим надстарјешиним оклевета Исијана Лијепога, с њим и оца Варлама, а Натанаил својом ситном непослушношћу успијева подметнути зlodјело Михаилу Непорочноме, те сва тројица завршавају распети на крсту. То ипак није умирило Јефтимија, који се и даље сматра изневјереним од бога, јер га се одрекао, јер је изабрао другога.

„Азбука за непослушне“ је роман са херметичком структуром и наглашеним езотеричним садржајем, писан у духу постмодернистичке поетике, под чијом кором пулсира богата књижевно-филозофска и антрополошка садржина, најчешће шифрирана кроз параболу, парадокс, симбол и апорију (Клетников 2004: 328). Свако од поглавља носи име једног или два хебрејска слова, уз које је наведена једна или двије ријечи које би та слова носила у својој утроби. Одмах испод наслова поглавља налази се и графички приказ „пропасти“ сваког од тих слова. Ни избор управо хебрејских назива за поглавља није случајан: по кабалистичком учењу, у њиховој књизи Постања (Сефер Јецирах), стварање свијета је објашњено кроз симболику 22 слова алефбета, односно, хебрејске азбуке. У роману се на два мјеста спомиње књига Постања и наводи се да: *„И нема сегашност, оти се случило веќе сè во првиот ден од Битието, сотворено е сè, и ќе се случува сè што веќе се случило, во идни времиња“* (Андоновски 2004: 57), што нас враћа на цикличност времена и слику змије која једе свој реп. Кабала такође спомиње и десет исонских бројева или ријечи које је створио бог и којима је створен свијет, те их дијели на горње и доње, а отац Варлам у потрази за истинитом азбуком и исонским значењима слова у једном тренутку предлаже подјелу истинитих ријечи на дневне и ноћне. Писмо које напoкон настаје под Михаиловим рукама, кога наратор на самом крају назива Михаило Глагољиви, и тиме даје наговјештај о ком историјском, словенском писму се ради, заиста је настало у вријеме у које је писац смјестио радњу романа. Међутим, историјске чињенице које се тичу настанка глагољице, ћирилице, као и саме мисије Ћирила и Методија не чине овај роман историјским романом, већ су само искоришћене за стварање разрађеног мита о настанку једног писма, чије познавање би служило као кључ за откривање тајни универзума.

3. ПРЕВОД РОМАНА

АЗБУКА ЗА НЕПОСЛУШНЕ

АЛЕФ: БИК

Пропаст писмена алеф:

Први ред:

1. Хијероглиф;
2. Синајско писмо;
3. Старо критско;
4. Семитско писмо

Други ред:

1. Старо феничанско;
2. Грчко кадмејско;
3. Грчко еолско;
4. Данашње

Дошао је.

Из земље је никнуо, изникнуо, или с неба пао, долетио, јер трећег нема: све што постоји, постоји међу небом и земљом, јер је тако рекао Бог: он горе, а ми доле да гријешимо, да се мучимо, а међу нама празно да буде, да се не дотичемо, да не дирамо Њега и понижавамо га, раздвојени да будемо, да га не достигнемо. Међу нама, након што нас је створио и први

пут сагријешимо, с правом је оставио празно. А празно је празно, и отуд ништа осим празног не може доћи; није дошао, значи, из средине, јер тамо ни људи, ни звијери, ни Бога нема, него је дошао с крајева свега што постоји. А оно што долази с крајева је или почетак или крај, или обоје истовремено, јер је крај једнога почетак другог. И збитије с Њим је тако било: најприје је изгледало да се доласком Његовим најавио крај Његов а почетак наш, несавршених; но, супротно се показа: објавио се, по вољи Господњој, крај наш, а почетак Његов.

Дошао је, али није дошао, јер као што се касније видјело, све вријеме је био с нама, а ми га нисмо видјели, нисмо га препознали, јер очи човјекове виде оно небитно, а битно - не; гледају извана, а унутра не виде. Као што лице мртвога постаје невидљиво када се спусти у гроб, јер гробови се не виде изнутра, једнако се ни душе човјечје не виде, него само тијела, па зато и гробовима и тијелима имена дајемо, да им се утробе запамте; и сасвим једнако је и Господ невидљив, јер ни он није извана, већ унутра у човјеку, положен у наше душе. А наше душе најчешће су гробови Божји, јер су тамне као гробнице и од Бога положено у њих се не види. О, каква заблуда! Зар се може онда, при тако малом нашем виду, у сљепилу нашем, судити човјеку који није препознао Бога у другоме? Зар се може онда рећи, као што се каже у словима што ми их дају оци да научим чтеније: о, човјече, грешник си, јер си завидио, мрзио и издавао господару тог и тог човјека, не видјевши да је то био Он, Син Оца нашега? Зар се може окривити човјек, кад очи су криве за то? И зато ли умрлима прво очи пуцају у гробу, јер смрт је савршена и строга, па одбацује оно што је најмекше и најнесавршеније, небитно да се види битно?

Очима се може показати ковчег, а да оне ипак не знају шта је унутра, јер све што је извана, има и своје унутра и свака ограда крије своју утробу; очи виде оно што се види, и што је већ виђено, а не виде што је невидљиво, и што још није виђено; као што вели, уосталом, отац Варлам, старјешина, најстарији и најмудрији међу нама: чула човјекова

су само за лаке послове подобна, а за тешке не. И ако већ и ја, као човјек (додуше, најнеукији од свих у манастиру), видим оно што је видљиво, онда *сам извана видио*: видио сам да је дошао, јер је то било видљиво; али нисам видио *одакле* је дошао, утробу нисам видио из које је изашао, да би постао видљив и да бих га могао видјети.

Понекад мислим да је дошао *однекуда*, али понекад помишљам да је можда и *ниоткуда* дошао. Но, да дођеш *ниоткуда*, то ја својим слабоумљем не могу појмити, иако отац Варлам вели да само се ниоткуда долази некуда, и само из ничега могло је настати нешто, зато што није било неопходно да се друго нешто од првог нечега створи, јер онда то и није створено већ поновљено. Па и Бог је из ничега, а не од нечега створио свијет. Тако је било, тако ће и бити: Бог ће да ствара, човјек да понавља. Само је жена од нечега, а не из ничега створена, односно - поновљена: од ребра човјечјег, и зато отац Варлам вели да то божје дјело није, већ недјело човјечје, и да је грешка у књизи Постања, а отац Јефtimiје му се жестоко противи и мрзи га јер говори тако, разумно.

Ето, таква и другачија питања многобројна још увијек ме муче, и ја немам одговор на њих, јер нисам способан за подвиге. А отац Варлам одувијек је говорио о подвигу: оно што је немогуће треба радити, а не оно што је могуће; оно што је невидљиво треба видјети, а не оно што се види; оно што нема име треба крстити, а не оно што је крштено да се прекрштава. Све друго ће се догодити и без нас.

Тако, када сада размишљам о збитију са Његовим доласком, и када треба да видим оно што тада нисам видио, и да нађем имена за оне ствари које тада нисам знао, мислим да је дошао јер није дошао, да је био ту јер није био нигдје, и да смо га срили само зато што је све вријеме био с нама. Јер, оно што је донио са собом имало је два краја: видљив и невидљив.

А донио је: црни ковчежић и сјекиру.

Након што је дошао, почели смо гледати предмете, збитија и промјене изнутра, вирити иза онога што виде очи. Видјели смо шта смо видјели и уплашили смо се много, јер *иза ствари* се крију праве ствари, *иза људи* прави људи, *иза ријечи* праве ријечи, и коначно *иза писмена* - права писмена; па смо се почели претварати да ипак свијет гледамо извана, да нам је доступна само кора ствари: коже људи, љуске плодова, површине вода. Нисмо били способни за подвиг: да признамо наш пораз, да му осветимо величину, да се помиримо с тим да смо слијепи и заслијепљени собом, да не видимо даље од сопствене душе. Јер тешко је, паклено је човјеку претварати се да не види оно што је унутра у стварима, када већ почне да гледа под покривач свијета.

Најтеже се, пак, вири у сопствену, лијену душу; истински пакао је тај поглед. И сада, откако вирнусмо сваки у своју утробу, а отац Јефtimiје највише од нас свих, силно кајање нас обузе; јер је Он покушао да нас подучи да гледамо иза писмена, у њихову утробу; покушао нам је отворити очи, слијепце исцијелити, да виде да иза писмена којима данас пишемо стоје слике, и да се за сваком од њих по једна историја, по једна повијест, по једна ствар крије; покушао нас је окушати, да вирнемо у утробу, али - без потребе. Јер лијена је душа човјечја, нестворена за вјечност, и гледа од данас до сутра, гледа да избјегне муку и бол, јад и пакао. Пакао земаљски смо избјегли, претварајући се да ништа немамо под месом и кожом, да душу немамо; но, ко зна да ли смо избјегли подземни? Јер вирнули смо и вратили покривач назад; покрили смо

истину и сада гледамо у тај покров као у мртвачко рухо које треба да сакрије смрт и да јој да привид сна.

А дошао је овако, јер овако се догодио његов долазак међу нас: најприје, на ливади крај манастира се у сумрак јави огњени бик, с длаком сјајном попут сунчевог жара (који ли је небески ћумурџија створио сунчев угаљ и ражарио га толико?). Бођ је роговима по ваздуху, фрктао бијесно, рио копитима и потом, затрчавши се, удари у манастирску порту. Удари једном, затим удари други пут, као казна божја пред вратима Содоме. И затим бијаше безброј пута, јер се није заустављао. А отац Јефтимије преблиједи на вечерњу; богослужење прекину да види, да чује, да разумије. „Шта је то?“, упита, и не дочека одговор. „Који је то ђаво?“, упита поново, јер је имао обичај да пита двапут и у другом питању да да и одговор, јер је био човјек код кога питања нису могла дуго стајати неодговорена; спор је био на питањима као знање споро што је, а брз на одговорима, као незнање брзо што је. А обратно треба да буде код оног што учи, јер цио живот учи, иако је Учитељ. Нисам имао шта да му кажем, јер већ поменух да имена немам за многа збитија, и уопште (ви ћете се у то свакако увјерити) врло лоше баратам ријечима, јер ме не слушају као што слушају оца Варлама, јер ми се плету и извијају под језиком као клупко змија. А људи попут оца Јефтимија подсмјевају се таквима који не знају, и траже од нас, слабих на језику, да говоримо и када немамо шта да кажемо, и тада, не својом кривицом, говоримо ријечима неистинитим о ономе о чему је ријеч, и дође нам да језик испљунемо од муке.

„С неба је, бик“, рекох му, спетљано. „Да ли паде с неба, да ли никну из земље; ја то, оче Јефтимије, не видјех“.

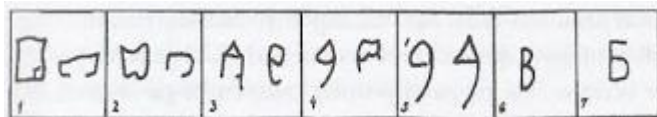
Убрзо смо сви били доле, пред портом, што нас је на броју: и отац Варлам, и отац Јефтимије, краснописац, кога ја тајно, у мислима и под језиком зовем Црвени, јер је риђе косе, пјегав и лоше крви у глави, јер му често јури на нос и, коначно, ја, онај који сада записује ово (да нема забуне барем у томе), клисар у манастиру Полихронос на Олимпу, Мала Азија. Иза Јефтимија, Црвеног, стајало је његових одабраних дванаест ученика, сваки сличан другоме у доброти, као зрна истог грозда налик што су једно на друго, од исте бербе, од истог рода, једнаки у послушности и краснопису. Стајали смо, петнаесторица укупно, пред затвореном портом за којом је фрктао бик. Никада нико од нас није био ближи Њему него тада, само нисмо знали, нисмо видјели, јер, како се већ каже, очи показују души само половину од онога што се види, јер је друга половина скривена управо иза онога што је видљиво, и управо видљиво скрива невидљиво за собом. Ето тако: било је, али није било, јер нисмо видјели.

И, као што се обично дешава с душом лакомом на првенство и славу, душом јаком у слабости, брзом у знању, заслијепљеном очима, отац Јефтимије, Црвени, краснописац, онај који се желио надметати у свему и у свему бити најбољи, иступи напријед. Подигну резу и без икаквог видљивог разлога - отвори, јер је хтио *да види*.

На вратима се појави младић, лијеп као слика. Под мишком је носио сандук. Извана видљив, изнутра не.

За појас је задјенуо сјекиру.

БЕТ: КУЋА, ЛАВИРИНТ

Пропаст писмена бет:

1. Хијероглиф;
2. Синајско писмо;
3. Критско;
4. Семитско бет;
5. Феничанско;
6. Од IV вијека;
7. Данашње

Много пута сам размишљао, но нисам се осмјелио да о томе расправљам с оцем Јефtimiјем, од срама да не исмије моју малоумност: замишљао да свијет има облик ковчега, што га Сведржитељ носи под мишком. И још мислим да све на овом свијету

има облик ковчега, и да је цијели свијет велики ковчег у који су стављени мањи ковчези, а у њих још мањи. Зар мртве, кад их шаљемо на онај свијет, не стављамо у ковчег? Зар нас кад долазимо на овај свијет не стављају у колијевку, која личи на ковчежић? Куће наше зар не личе на ковчег с поклопцем одозго, да не пада киша и да нам буде топло унутра? Бунар зар није ковчег у коме се чува благо живота - вода? И зар манастир наш није налик ковчегу с благом, као и барка који плови морем, с вриједним стварима у утроби? Па и утробе жена, нису ли ковчези у којима се чува оно што треба да се роди, да се сачува, да му не би нашкодило нешто? Тијело није ли ковчег за душу, и небо није ли поклопац једног великог ковчега; поклопац пробушен, да би нам долазила свјетлост свјетала небеских?

Љубим ту слику свијета као великог ковчега, јер је добра: ако је заиста тако, онда се свијет може надати спасењу; у ковчезима се обично чувају *вриједне* ствари: постелина, на којој се спава, рухо, које се облачи, злато, којим се купују ствари за живот, дрва, којима се чува огањ и предаје се онима који долазе одмах за нама. Ако је свијет један велики ковчег који Сведржитељ носи под мишком, онда нас свакако воли, јер ми смо садржина његове љубави, ми смо оно благо које је положио у ковчег. А положио га је тамо, зато што га жели сачувати, као дјевојке које стављају руха својих мајки и баба у ковчеге и чувају их.

Ковчези су наше куће и на овом, и на свим свјетовима.

„Дођох“, рече Лијепи.

„Видимо“, одврати, без разлога заједљиво и подбадачки отац Јефtimiје. „Ко си, и шта тражиш?“

Никада нисам могао разумјети зашто отац Варлам, који је најстарији од свих нас и најмудрији, прећутно препушта првостарјешинство Јефtimiју наметљивцу. Душа оца Варлама је благородна падина с вином лозом, а она Јефtimiјева њива је обрасла коровом. О, винограде осјенчени благим сјенкама мудрости! О, Варламе, брдашце у поподневу живота, слатки винограде, зашто ли твоја благост ствара горчину код оних који ти нису слични? Зашто гледаш кроз прсте оцу Јефtimiју, ономе који себи даје за право да свему суди први, први да поставља питања, први да одговара, и поред тога

што добро зна да си ти старјешина манастира и да је твоја ријеч она која треба посљедња да се послуша?

Тако је било и тада, када је Лијепи, као живописан, као да је сишао с фреске, стајао пред нема са својим црним сандуком под мишком и збуњено гледао час у старог Варлама, час у младог и пргавог Јефtimiја.

„Исијан сам“, рече коначно, прихватајући прећутно изнуђено првостарјешинство млађег. „Живописац сам, и краснопис умијем да чиним. Отац Ћирило ме шаље да вам помогнем, јер ближи се час када ће да пође за Моравску, а књиге још нису готове. Жели живопис да начиним, и сочињенија заједно с вама да преписујем, ако сам вам потребан“.

„За семинарију ми ниси потребан“, рече Јефtimiје грубо. „Дванаест их имам, ученика послушних, добрих и брзих. А и манастир је живописан“, испљуну на брзину.

„Црква у селу није“, рече Лијепи. „Овдје ћу коначити, а тамо радити, по жељи и вољи љубљеног оца Ћирила, а с вашим благословом, оче“, рече.

Стајали смо и гледали живописано лице дошљаково, као слику да гледамо, а не плот. Саблажњива је била та љепота, као да је сишла с небеса. Дугуљасто, кошчато лице и дуга коса одавали су утисак чудне, унутрашње свјетлости; сјајне очи играле су живо на испосничком тену; као да је у њима била сабрана сва живост свијета: спори успјех биљака, жар животиња, слаткоћа праштања код човјека. Гледао је кроз нас, кроз наше коже, кости и месо, право у наше душе, као да смо ваздух, дах прозрачни.

Црвени сасвим помодри у лицу, смркну се као мастило, као кад му нешто није по ћефу, јер је хтио све да види, а да њега не виде. „Ко те шаље?!“, упита, иако је његово питање звучало непотребно, јер је Лијепи већ рекао све што је имао да каже. Но, само отац Варлам и ја смо знали *када* отац Јефtimiје пита нешто по други пут: душа му је слаба била, и сваки пут је од потчињенога тражио два пута да одговори на исто питање, јер је тиме потчињени два пута, а не једном, признавао његов високи положај: та слабост је била главна храна за Јефtimiјеву душу. Имао је отац Јефtimiје златне руке, и највјештији је био међу највјештијима у краснопису и кићењу књига и слова. Зато га је и поставио отац Ћирило, велики наш учитељ и филозоф, да руководи семинаријом, јер времена је било мало, а књиге за мисију код Мораваца још нису биле умножене. Најбржу руку је имао и најљепши краснопис је чинио од свих; но душа му је била лакома на част и почаст. Желио је да заповиједа и да се слуша, и сви, с неким знаком поштовања ћутке су му морали признати незаслужено првостарјешинство, јер је отац Варлам заслужено био по чину изнад њега. Није знао Јефtimiје шта је праштање и немилосрдан је био ако би неко од његових одабраних, најбољих ученика пожелио учинити нешто на своју руку, на свој начин и својим редом, без његовог знања и увида, а под будним оком оца Варлама. Тада би се намјерио на непослушника и поругом га частио, као трпезом најбогатијом, што се каже; ријечи су му биле оштре, а оштро се само мекошћу и послушношћу смирује. Стајао је сад у оном његовом уобичајеном, пријетећем положају, жила под оком му је играла, чинило се да ће му сваког трена јурнути топли млазови из носа; стајао је и чекао одговор који је већ чуо; одговор који му није значео ништа, осим признање да је он, а не отац Варлам главни у манастиру, јер ето, има право и два пута да упита једну те исту ствар.

Но, Лијепи, у свој својој дрској љепоти, није желио удовољити самозадовољном. Као да је у трену видео лакому и несрећну, самозаљубљену душу Јефтимијеву, као да је прочитао ту књигу, јер душе су књиге, а тијела корице, као да је прозрео сву њену несавршеност и жељу за господарењем људима, која долази из душевне и тјелесне несигурности, па се осмјехну и не даде јој храну, нити пиће; и не склопи савез који слуга склапа са својим господаром. Он се само осмјехну и рече:

„Речено је већ, блажени оче, оно што сад треба, на силу, рећи поново: шаље ме Онај који ће доћи код вас, када буде дошао његов дан“. И, ту застаде, осмјехујући се загонетно пред пониженим Јефтимијем, који је очигледно потцијенио младићеву младост и који је незаслужено превидио његово очигледно умјешно служење параболама. И потом, да би га понизио још више, гледајући га право у очи, откључа параболу као кључем, па сви чусмо како кључ улази у зарђалу кључаоницу, душу биједног и гњевног Јефтимија, као да објашњава неке ко је недорастао духом, да би разумио: „Отац Ђурило. Он ме шаље код вас, оче“.

Стајали смо сви запањени оним што се догодило; нико од нас се није могао сјетити када је посљедњи пут неко на овај начин разговарао са Црвеним; погледасмо се с оцем Варламом, који је, понављам, будући да је био благе душе, попуштао оцу Јефтимију, па је тиме, нехотице хранио његово властољубље: у очима нам се читало слово страха од тога што се могло догодити даље. Јефтимије се суздржавао да не плане, и чак се потрудио благо осмјехнути, али му то није успјело. „О!“, рече, тобоже изненађен.

Лијепи је и даље стајао, свјестан своје дрске љепоте и у лику и у ријечи коју је изрекао, и без гласа се осмјехивао крајевима крупних усана на неки самодовољан, помало и непристојан начин. „Од ког рода си, чедо?“, упита сада тобоже благо отац Јефтимије, тек толико да прекине тишину која му је парала душу; као шиљке калема, као врхове зашиљених пера на потиљку осјећао је очи дванаесторице својих ученика, који су тражили објашњење за оно што се брзо и ненадано догодило. „Из Наблуса, под светом гором Харизмом. Најбољи сам род свога оца, зографа богоугодног и славног, већ упокојеног“.

Нико од нас тада није знао зашто Црвени најприје преблиједи, потом позелени, а онда поново поцрвени, враћајући свој природни изглед; нико тада није знао, али се касније открило, јер се видјело оно што је било невидљиво. Сљедећег трена му јурну лоша крв из носа, па оно што бијаше унутра изађе напоље. Брисао се и гледао сумњичаво у младићеву сјекиру, задјенуту за појасом. „Не познајем га“, промрмља коначно, иако Исијан није изговорио никакво име, и то бијаше чудно; потом, непрекидно гледајући у оштрицу за његовим појасом, шмрчући крв из носа кроз нос, рече: „А чему служи сјекира зографу и краснописцу, чедо?“ А младић погледа у њу, као да је сада први пут види и рече, поново у параболи: „Тупим крајем кујем, оштрим сијечем. Наук је то Оца мога, јер путеви којима је он ходио, а сада их походим ја, непроходни су и много честара и жбуња треба да се сасјече, док се стигне од Харизме до вас“. Отац Јефтимије климну глупаво главом, као да је разумио што је речено, а потом се окрену према дванаесторици словописаца и без разлога се развика: „Шта чекате?! У семинарију, сви!“

Гологлави семинаристи послушно, подвирујући радознало према Дошљаку, отидоше један по један према семинарији. И потом, и отац Јефтимије пође за њима. Но, душа му не издржа, па се послјије неколико корака окрену и упита: „А у сандуку, шта имаш?“

Лијепи је за тренутак ћутао, а онда покорно рече: „Занат свој носим. Овај сандук је кућа моја, све што имам моје, јер се занати у кући очевој наслеђују; и ништа ван њега немам, благочестиви оче!“

Отац Јефtimiје се озари у лицу, као човјек када чини злодјело, јер је нашао слабу тачку непријатељу, којом ће да нахрани своју гњевну душу. Брада му заигра радосно и рече: „Спор је пуж, и спори путеви су му додијељени на овом свијету, јер нема брзине код онога који носи товар на плећима: дом свој“.

Лијепи, природно, не схвати шта му је Црвени желио рећи, али смо разумјели отац Варлам и ја: није издржао, не одоли отац Јефtimiје а да се не похвали, јер најбржи је био и најбољи у вјештини краснописа.

И би тако, и никако другачије: он унесе ковчег, дом свој у дом наш, у ковчег Божји, управо онако како је устројен свијет: мање да уђе у веће.

.....

Ноћ је прошла мирно, али с чудним узбуђењем у свима нама. Отац Јефtimiје је бдио на чардаку. Шапутао је нешто за себе и ја устадох, да бих му олакшао. „Шта ти мучи душу, оче Јефtimiје, па јој не даје ни мира ни спокоја?“, упитах. А он погледа кроз мене својим празним очима као да сам прозрачан, утвара и привиђење његово као да сам, и суво рече: „Његове очи. Видио сам их раније“.

Сљедећа два дана није се догодило ништа што би требало да се забиљежи у овом соочињенију, за које, још једном вас молим, љубљени и благоутробни, да га не читате даље уколико нисте задовољни начином на који се служим ријечима, јер тек касније сам схватио да су ријечи служиле да прикривају, а не да откривају, као што вјероватно и ви мислите сада. Но, о томе кад буде дошло на ред, јер вријеме још није дошло.

Као што је већ речено, није се догодило ништа; још изјутра је Лијепи раширио своје коже за мијешање боја по дворишту, припремио црвенила и бјелила и отишао у село да живопише. Вратио се касно; и идућег дана није се догодило ништа, па је изгледало да свако ради свој посао и да је душа оца Јефtimiја, позната по томе што памти зло а добро заборавља, ипак сметнула с ума параболу при доласку. Једноставно, на тако малом простору, у дворишту храма Божјег, два дана, путеви им се нису срели ниједном. Личило је то на лавиринт, кроз који не могу допријети један до другог, све и да се траже, њих двојица: Јефtimiје и Лијепи.

Но, тако је само изгледало. Исте ноћи замрсише се конци лавиринта и догоди се оно што се догађа када се укрсте путеви Божји или човјечји с путевима нечастивога: лош догађај, грдна несрећа, прилика кобна.

Ја већ рекох да се тешко и нерадо служим ријечима и да велику муку мучим да пренесем нешто *својим* ријечима, а што сам чуо из туђих уста. Управо тако: уопште не знам да се служим *својим* говором и *својим* словом да заустим о ономе што ми је неко други рекао. Но, сасвим добро могу, и по томе сам јединствен, исприповиједати нешто својим *гласом*, а туђим устима; имам савршено памћење и знам да поновим све што је

рекао, од ријечи до ријечи, или отац Варлам, или отац Јефтимије, откако сам с њима овдје, у манастиру Полихронос, Мала Азија, а ево већ протиче девета година. И зато ријеших, ево, године 863, мјесеца у години четвртог, дана у мјесецу једанаестог, да вам пренесем све оно што се догодило, на сљедећи начин: о ономе чему нисам био свједок, говорићу својим гласом, а туђим устима, јер она су тако говорила, а ја сам чуо све и запамтио сам све. Када би отац Јефтимије желио говорити о ономе што му се догодило те ноћи, он би говорио овако, од ријечи до ријечи вјерно, као његовим устима речено, мојом руком писано:

1. *А када приђе десети час ноћи, Јефтимије ослободи дванаесторицу и рече им: „Одите и одморите се“.*
2. *И сви устадоше и отидоше, само један, по имену Михаило, остаде и рече: „Учитељу, нисам уморан и желим ти помоћи“.*
3. *А он мишљаше да га Јефтимије много воли, јер рука брза му бијаше и најљепша слова од свих ученика сачињаваше; а Јефтимије га вољаше јер ученик му не бијаше ни изблиза раван, па љубав учитеља према ученику не бијаше напорна;*
4. *Но Јефтимије рече: „Оди. Чуо си ријеч: ријеч моја заповијест је за све; за тебе једнако. Онај који слуша заповијест моју, са свјетлошћу ће ићи, док онај који је не слуша, у таму ће пасти, ноћ, па ће се сплести и изгубити пут, јер путеви непослушности као конци се мрсе“.*
5. *И онај човјек, Михаило, оде.*
6. *А сасвим другачија намјера му бијаше кад рече ономе човјеку да пође и да га остави самога; јер он ноћима не спаваше, него провјераваше слова ученика, да види да га не престиже неко тога дана, и да га не надмаши по вјештини.*
7. *И када би нашао таквога, превртао би мастионицу по сочињенију његовоме, па би га нагрдио изјутра и исмијавао га као неуреднога, ружним ријечима, недостојнима сасвим.*
8. *И видје Јефтимије да су слова онога човјека љепша од његових, па се разгњеви много, и не вољаше га више, јер се не воли у страху, а љубав се не боји вољенога.*
9. *Но видје то Господ, па се сажали на онога човјека што се Михаило звахе, и рече: „Ајде да му помогнем, јер он уз мене ходи; ни преда мном, ни за мном“.*
10. *И пусти Господ Јефтимија да сагријеша, да пролије мастило по сочињенијима учениковима, а када дође дванаести час, отворише се врата семинарије и дуну вјетар силан, па угаси свијеће, и све потону у тмину.*
11. *А Јефтимије се уплаши много, јер чу како му се нешто котрља крај ногу; но кад му се поврати свјетлост, погледа и видје да је то клупче црвеног конца;*
12. *а конач се протезаше кроз врата, у двориште, и нико не знаше куда води.*
13. *Тада видје Јефтимије два анђела обучена у црно, с крилима гаврана, како му се смију грозним кикотом и како лете око његове главе, дижући се у ваздух, према куполи.*
14. *А кад се изгубише сасвим, он видје да се клупче претворило у*

локву крви, па пође за траговима крви.

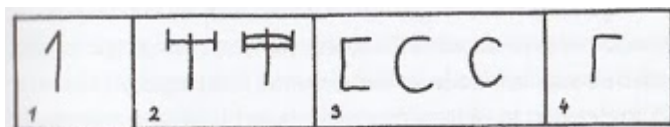
- 15. Но кад изађе напоље, видје лавиринт из кога нема излаза, јер многи путеви не воде никуда, као и ниједан.*
- 16. А кад видје да су путеви многобројни, пође по трагу, јер рече себи: „Конац зна пут, јер однекуда је дошао и треба да кренем од његова краја, да бих стигао до почетка његова“.*
- 17. Па хођаше цијеле ноћи и прије првих пијетлова стиже пред улаз у храм божји; а хођаше док не уђе унутра.*
- 18. И видје Јефтимије: на средини лежаше преклан, с крвљу која*

му је капала из врата, бијели бик на којем је дојахао Лијепи.

- 19. А кад се јави први пијетао, отац Јефтимије зачу глас који му рече: „Ја сам онај кога си убио у себи, да би владао другима. Не пратиш више моју крв, јер си ријешио да пратиш своју; но ваистину ти велим: ниједна крв слуге није равна крви господара.*
- 20. А ти желиш господар бити људима, радије него слуга Божји“.*
- 21. Па се пробуди Јефтимије у семинарији, поред догорјеле свијеће на столу, над сочињенијима непорочнога Михаила, потпуно недирнутима мастилом злобе.*

А кад уђосмо у семинарију, уплашени његовим силним плачем, под његовим ногама (то својим очима видјесмо), стајала је локва згрушане крви, што му је цијеле ноћи текла из носа. Но, крвавог конца није било; нигдје у дворишту се није открио крвави траг.

ГИМЕЛ: СЈЕКИРА

Пропаст писмена гимел:

1. Писмено на споменику краља Меша;
2. Критско гимел;
3. Велико писмено за натписе;
4. Данашње

До десетог часа дана силна грозница је тресла оца Јефtimiја. Потом се смирио. Зла крв и огањ су му напустили тијело и он се повратио, пропао, осушен, испијен у лицу и с

модрим траговима под успаљеним, ватреним очима. „Ђаво се игра с нама“, говорио је, док га је отац Варлам умиривао у постељи. „Мир с тобом, Јефtimiје, мир“, понављао је.

Догоди се тако, јер тако бијаше: Црвени ме је послао у семинарију, да надгледам посао, док се он не окријепи. Ближио се дванаести час дана, када се на вратима појави, без икакве најаве, и без дозволе Црвенога - он, Лијепи. Уђе тихо, као да јагње пољаном ходи, и сва дванаесторица, који су били ту, подигоше главе. Он, пак, као да не примјећује њихове погледе, прође кроз редове њихових клупа, будно гледајући у њихова сочињенија, застајући над сваким подједнако. А кад обиђе ред, врати се над главу Михаила Непорочнога и дуго стајаше и гледаше како се под његовом руком рађају, као пчеле исте кошнице, као зрна истогa класа, писмена најљепша: мала, велика, с кукицама, с украсима, с правим и косим линијама. Кад Михаилo подиже главу и погледа упитно у њега, он му само стави руку на раме и тихо прозбори: „Твоја су најљепша. Само, још неистинита“.

И, потом пође према вратима. Но, баш кад пође ка излазу, врати се и застаде над највећом клупом за преписивање, оном за којом нико никада није смио застати, осим Црвенога, јер је на њој радио и његова је била. Застао је и дуго гледао, скупљајући обрве и мрштећи се, као да гледа ствари недостојне за чисту душу; ја сам све то видео, и кољена су ми се тресла, и зуби су ми цвоктали од дрскости Лијепогa, који очигледно није знао да је Јефtimiје најстроже забранио да му неко дира по словима; видео сам и како непорочни Михаилo, послије похвале и примједбе која му очигледно није давала мира, јер је није разумио (а нас увијек узнемирује непознато), са силним жаром у очима гледа према Лијепоме, да га почиње љубити његова чиста душа, јер никада није добила неку примједбу од Јефtimiја, осим „Добро је; не може боље!“; видео сам како устаје и како прилази Лијепоме, видео сам како застаје изa њега и да и он види, и да је збуњен, јер никада нико од ученика није имао могућност видјети шта ради Учитељ; видео сам и нисам могао, а можда и нисам желио прекинути ту очигледну, *видљиву*, и дрску непослушност.

О, судбино човјечја, колико си чудна и противрјечна! Од малих ногу уче човјека послушан да буде, ред и поредак да чува, да пази на забране, да се плаши закона и да га се држи. Но, има нешто у дубини његове слабе и грешне душе што му вели: „Тај и тај закон није праведан и не треба да га се држиш!“ Једном сам споменуо то оцу Јефtimiју, а он пресјече: „Сотона те обузео“, рекао је. А кад сам рекао то оцу Варламу, рекао је: „Онај који *слијепо* слуша, *слијепо* ће слушати и нечастивогa, јер у сљепилу

неће видјети да ли му се јавио Бог или сотона“. Иако неук и малоуман за параболе, схватио сам шта ми је отац Варлам желио рећи: непослушност није увијек дјело које Бог презире. И Бог често тражи непослушност од нас, иако то не видимо: да будемо непослушни према нечастивом. Чинило ми се, кад расплетох параболу пред оцем Варламом, да сам на његовом старом, али лукавством неисквареном лицу, видио дјечији, непослушни осмијех, од оних које дјеца имају кад гледајући у очи, пред родитељима окрећу забрањену резу; једна мала сјенка на крајевима усана која је говорила: „Не бој се. Ни ја нисам начисто с много заповијести које морам поштовати“. Охрабрило ме је то његово мало, ситно, непослушно дизање усана, забрањено и неприкладно за духовног оца, и привеза ме за њега љубављу чистом и искреном. Од тада вјерујем много више њему, него оцу Јефтимију, јер отац Варлам је човјек и не крије то; а отац Јефтимије опасно и брзо стреми Богу (има ли нешто брже од власти?), и поступа као да је већ стигао тамо куда стремимо сви.

Зато ли допустих да се деси што се десило, а што је значило крај повјерења оца Јефтимија у мене? Хтједох ли једном малом непослушношћу показати Црвеном да није Бог, и да његов закон треба погасити, јер није праведан, као и сваки други закон човјечјом руком донесен? Догодило се ово, и овако се догодило, и никако другачије: док су њих двојица, Лијепи и Михаило непорочни стајали над сочињенијима Црвенога, он ненадано уђе у семинарију и неопажен, стаде иза њих. Скамени се, у камен се претвори; није дисао, да га не осјете; стајао је укочен, као гуштер у опасности, кад се стапа с пепељастом бојом камена. Лијепи је гледао слова Црвенога, а Михаило Непорочни, са жаром у очима, одушевљено рече: „Видиш ли? Учитељ мој је најбољи у роду људском; нема бољег од њега на овом свијету!“ И потом тужно уздахну, па рече: „О, да ли ће некад даром једнаким Бог обдарити мене, да испишем барем једно такво писмено, па да се упокојим!“

Црвени је иза ликовао за трен, и жила под оком му заигра, али се одмах поново притајио и напео као лук прије него што пусти стријелу, јер је много више желио чути шта ће рећи уста Лијепога, последије ријечи послушног ученика. А Лијепи само подиже очи с књиге Црвенога, погледа право у зажарене очи Михаилове и рече: „Очекујеш оно што је већ дошло“.

И потом затвори књигу, а на упитни поглед младићев додаде, поспремајући пергаменте у корице као што су били прије него што их је отворио: „Љепша су слова твоја од његових. Његове је писала рука, твоје душа“.

О, боже, о, Сведржитељу, о, свеци на небесима! Како само одјекну та његова једноставна, хладним и равнодушним гласом изречена параболa у семинарији, као да говори: ово је Бог, а ово човјек је, и прво је боље од другогa! Како одјекну и одби се од зидова, као брда да се помјерају, као свијет да се руши на главе свих нас, као да је дошао Судњи час; као хиљаде труба небеских да трубе у уши дванаесторице послушних, јер и послушни слух имају, и нису глуви, иако су послушни; сви чуше то; сви чуше, и сви, осим Лијепога и Михаила - *видјеше* да то чује и Јефтимије Црн, црвен, грозан, модар од бијеса и зависти. Одјекну та проста реченица (отац Варлам вели да је само истина једноставна, а лаж сложена), одјекну као удар сјекире у гори, вођене руком праведног дрвосјече, кад пада на дрво старо и труло, без рода и порода, дрво што не пропушта млада стабла шћућурена у његовој сјенци, као дванаест послушних што су

били шћућурени под ризом Црвенога; удари та параболу по души Јефтимија, као сјекира што на дрво пада, дрво што својим лакомим коријенима одузима снагу оних што треба да га прерасту, да га надвисе крошњама својим обновљеним; удари да га обори, да погуби празно стабло без утробе, по закону Божјем према коме ће мали постати велики, јер само то им слиједи по поретку ствари које је поставио Он, Сведржитељ, јер ништа није вјечно, ни маленкост, а понајмање величина! Јер и човјек се рађа као дијете, да би порастао, а потом да се смањи, ка земљи да иде, у њу да уђе, да би пропустио пород свој, синове и унуке своје, да би се могло казати: тај и тај је постојао, и ево доказ томе - ево оних који дођоше за њим, а од његовог рода што су, бољи и савршенији што су у вјештинама, занатима и љубави од њега, чиме прославише његово име, а не посрамише га, и он у гробу треба да се поноси, а не да се преврће!

Никада нећу разумјети шта се десило с Јефтимијем тад, али знам да сам га се тог трена много уплашио и склањао сам му се с пута, избјегавао сам га, јер сам схватио да је превртљивац и да лако и вјешто умије промијенити лице; као да је имао два лика, једно лице, друго наличје, једно за радост, друго за тугу, једно за лукавство, друго за истину, једно за притворност, друго за искреност, и као да је извртао по потреби наличје на лице или лице на наличје, као чарапа што се изврће, а мени утроба се изврну од тога, јер сам видио, а видјела су и сва једанаесторица, осим Лијепога и Михаила, јер им је био за леђима: његово лице, то гњевно лице одједном се сабра па постаде блажено, невино, притворно, слатко! Закашља се, и тобоже изненађен, као да управо уђе, са скромношћу коју је његова душа познавала само из књига, заусти: „Чеда моја, не гледајте слова недостојнога, јер Господ га је обдарио даром скромним и свагдашњим сасвим; највећим и најтежим трудом, он постиже дјела достижна сасвим“.

Михаило преблиједи кад видје Јефтимија и брзо се врати на своје мјесто, мени кољена клецаху, а Лијепи сасвим спокојно погледа Црвенога и изусти: „Сасвим истинито и сасвим тако је, оче. Господ да Те благослови, јер љубиш истину“.

И потом изађе, остављајући лакомог Јефтимија отворених уста! Чекао је Јефтимије, очекивао да ће Лијепи бити притворан, као он што је био, и да ће кад га види погазити ријечи своје што их изговори пред нама, тринаесторицом укупно, да ће искреност попустити пред силом; вјеровао је да ће му рећи: „О, оче! Па слова твоја нису свагдашња, већ лијепа сасвим! И нема других таквих на овом свијету!“ Дао је Јефтимије прилику Лијепоме да не буде искрен, а он презре тако великодушно дату прилику да презре себе; претварао се Јефтимије да није био ту, да није ни чуо ни видио ништа, и жртву силну поднио пред свима нама који смо га видјели, да би понудио мир Лијепоме, па је чекао Лијепога да погази своју ријеч, али не дочека. Остаде отворених уста, и потом се расхода по редовима, тобоже да провјери шта је написано.

У задњем реду, риза му закачи мастионицу непорочног Михаила, и црнило прогута његова лијепа писмена. Отац Јефтимије, наизглед сажалив, погледа у њега и рече: „Ох, Господе! Опрости ми!“ . А Михаило скочи и с наивним жаром у очима рече: „Ништа, оче Јефтимије, не жалости се! Начинићу слово још *љепше, истинитије*, колико ноћас!“

Под оком пренераженог Јефтимија играла је жила, као дамар на врату гуштера у опасности.

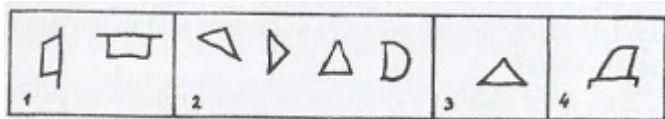
.....

.....

Шта је то, оче Јефтимије, што твојој души не даје ни мира ни спокоја, шта је то? Шта прикривају твоје ријечи, твоја дјела, твоја два лика - лице и наличје? Шта видиш унутра, кад погледаш у сандук, шта видиш кад гледаш сјекиру задјенуту за појасом Лијепога? Шта је за стварима, оче Јефтимије, шта је за људима, шта је за писменима, шта је у њиховим утробама? Шта се крије за површином вода, за кором хљеба, за нашим кожама, шта је то што те узнемирује? И зашто си неспокојан, кад и сам рече: гуштер бржи је од пужа и бржи путеви дати су му на овом свијету?

Зато ли ме шаљеш у гријех, наводиш на лоше дјело, зато ли тражиш да украдем сјекиру из појаса успаваног и измореног живописца, умазаног бојама створеним од биљака и земље, зато ли тражиш штету да учиним ономе који је нечист само од свог чистог заната? И ликујеш ли сад, док му чиним зло, извлачим му сјекиру из појаса и остављам, ево, ове ноћи, у дворишту на договореном мјесту, у изби, након што сам претходно украо кључ од оца Варлама, користећи његову старост и слаб вид, гријешећи двоструко? И што ћу казну да трпим, оче Јефтимије, због тебе, због тога што се морам држати твога закона, да се не огријешим о тебе, док нешто у мени дубоко вришти: „Шта радиш? Овај закон је грешан и немој га се држати!“ И то ли је цијена коју треба да ти платим да би ми опростио, да ти се откупим по твојем закону, газећи Божји, то ли је опроштење за то што сам био непослушан у семинарији и допустио оној двојници да виде слово твоје? Шта је то, оче Јефтимије, што твојој души не даје ни мира ни спокоја?

ДАЛЕТ: ВРАТА, МОТИКА

Пропаст писмена далет:

1. Хијероглиф;
2. Грчко;
3. Критско далет;
4. Данашње

Знам да вам све теже постаје, о, послушни, да пратите моју повијест, јер вјера је потребна да се вјерује у збитија о непослушности, а ја нисам био присутан у најважнијим дијеловима историје коју вам предајем; но ви ћете вјеровати у то што се предаје, јер се предаје само наук, а наук је истинит. Нисам био те ноћи с оцем Јефтимијем када је узео сјекиру, и код кога су тада два кључа била: и кључ од избе, који сам украо од оца Варлама, и кључ од резе ратоборне и побједе жељне душе Јефтимијеве, душе која је пожељела сјекиру Лијепога, да би се обрачунала с оним с којим човјек не би требало да се обрачунава! Но, откриће се, када дође час за то, и ви ћете повјеровати, на који начин умијем да говорим о збитијима која су му се догодила без мог присуства: већ сам записао да могу од ријечи до ријечи поновити све што је неко рекао да му се догодило. Отац Јефтимије, истина, никада ништа није рекао о тој ноћи са сјекиром, али ја сам дознао. Има начина и то да се учини, да се чује оно што никада није било изговорено, и потом од ријечи до ријечи да се преда. Да није било тако, да ли бисмо знали данас мисли које је Назарећанин помислио, а нико од његових апостола их није чуо, јер мисли се не чују овим ушима, већ трећим умом, исто као што се ствари не виде овим очима, већ другим, унутрашњим?

А било је овако, и никако другачије оно што се догодило те ноћи с оцем Јефтимијем, његовим устима прећутано, мојом руком писано:

2. *Кад узме сјекиру, Јефтимије крену према селу, да би видео каква су писмена онога што га понизи много.*
2. *А сјекира имаше оштар и туп крај.*
3. *Тада Јефтимије рече себи: „Тупим ћу да разбијам, оштрим да распарчам слике и писмена његова, јер тупо разбија, а оштро сијече, и трећега наука у уништењу нема;*
4. *јер дрво се не разбија, него се сијече; а камен се не сијече, него се разбија;*
5. *и ништа јаче од камена и од дрвета на овом свијету нема.*
6. *А ниједна слика камена од камена чвршћа није, и ниједан лик дрвета од дрвета моћнији није“.*
7. *А кад стиже тамо, провали врата барке божје и уђе.*
8. *Но, на зидовима не бијаше ничега, и хтједе да оде, бијесан и гњеван.*
9. *Па намјери да оде до старјешине тог народа и да оклевеће Лијепога, јер не ради ништа; али кад се окрену леђима храму, а лицем вратима која је провалио, зачу глас који му се јави:*
10. *„Овако ли улазиш, о биједни, на сва врата? Отвори ли ти неко? Куцаше ли да ти отворе?“*

11. То што желиш видјети, за леђима ти је“.
12. И он се окрену брзо, јер лако-мост је сестра брзине, али не видје ништа.
13. А кад крену да оде, зачу исти глас: „То што желиш видјети, за леђима ти је већ“. И он се по-ново окрену и не видје ништа.
14. А кад трећи пут глас се јави, и кад Јефтимије поново не видје ништа, глас рече: „Ево ти наук да ни најбржи нема брзину до-вољну да види оно што му је за леђима;
15. јер то што за леђима ти стоји, прошло је већ, и ниједна брзина у садашњости није довољно брза да стигне вријеме од јуче“.
16. Тада паде Јефтимије ничице пред гласом и поче да плаче: „Зашто ми не дајеш да видим оно што ми је за леђима? Зашто ме мучиш овако?“
17. А глас рече: „То што тобоже желиш видјети, уништити же-лиш, а да нико не зна, чак ни ти;
18. не за мојим леђима, већ за сво-јим желиш уништити нешто, чега се плашиш много, јер видео си га већ једном, и исмијао и презрео си га тада.
19. Зато га поставих тамо гдје је сад, и кад год се окренеш, биће ти за леђима.
20. А оно за леђима је прошлост, и прошлост се не може поправ-љати.
21. Ако си учинио лоше јуче, не може се поправити; ако си на-мјерио зло да радиш сутра, не може се поправити, и заиста ћеш урадити;
22. зато ради добро сада, јер онај што ради добро сада, добар је за вјечна времена.
23. А онај који жели уништити и са-крити од мене зло које је сагри-јешио у прошлости, поново чини зло, јер крије нешто што се скрити не може.
24. Ти не видиш то зло јер ти је за леђима, али ја видим у сва вре-мена.
25. Али си могао видјети да чиниш зло тада када зло ти није било за леђима, него пред тобом још“.
26. Тада Јефтимије рече: „Гњеван сам на тебе. Подао си и зао, јер ме кажњаваш казном коју не могу носити“.
27. А глас рече: „Један начин има и само један пут пред тобом стоји, да би се искупио: начини писмена иста као Његова, руком својом и пред својим очима, трудом својим, па ћеш видјети пред собом оно што је било за тобом, јер очи су ти дате на-пријед да гледаш, пред пут ко-јим ходиш;
28. зар намјерник на путу за собом или пред себе гледа? За собом гледа онај који је гријешо и кога прогањају“.
29. А Јефтимије гњевно рече: „Из појате, а не из храма ми савјет дајеш, јер си рогат“. Па не по-слуша, него се окрену брзо још једном, но не видје ништа.
30. А глас жалосно рече: „Одзада слијеп си, јер ти не ставих очи на леђа; али зашто си слијеп на-пријед?“
31. Тада устаде Јефтимије и пође са сјекиром у село, гњеван, бије-сан сасвим, мислећи да то је слово биково, јер боло је његову душу.
32. А кад у појатама угледа рогове, поче ударати сјекиром по свему што се мрда.

33. И гњев му трајаше до зоре.
 34. А кад бијес га прође, видје да је
 заклао и посљедњег вола, па узео
 сјекиру и пође дому; али се
 уплаши много, јер видје да сје-
 кира сада двије оштрице има, и
 да тупи крај, који не може сјећи,
 сад оштар постаде.
 35. И сјекира сијецијаше с обје
 стране сад.
 36. А глас му рече: „Шта учини?
 Зашто тупо, што ти дадох, на-
 чини оштрим? Зар и добро кад
 ти дајем, у лоше преправљаш?
 Па и тупо сад крв ће да тражи!“
 37. И Јефтимије паде на земљу неу-
 тјешан и плакаше много, јер
 гњев и гријех су као јутро и ноћ,
 и друго за првим нужно иде.
 38. А глас рече: „Шта учини? Зашто
 одсјече своју прошлост, а сад и

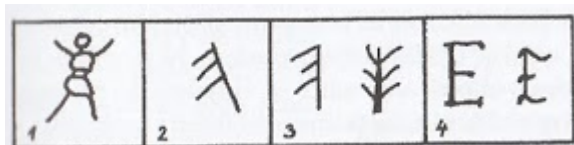
- будућност, и садашњост међу
 двије оштрице постави?
 39. Двјема оштрицама потребне су
 сада и двије главе!“
 40. А кад устаде, Јефтимије рече
 себи: „Да закопам сјекиру да се
 не види пред очима божјим“.
 41. И узео мотику и копаше, док је не
 закопа сасвим.
 42. Но очи Божје гледају изнутра, а
 човјекове не; и рука Божја
 открива, а она човјекова са-
 крива.
 43. А кад леже у постељу своју, Јеф-
 тимије усни да спава на јастуку
 меком.
 44. Али кад се пробуди, видје да
 спава на сјекири коју је закопао
 пред очима божјим,
 45. па настави спавати на ош-
 трици као на јастуку.

Мотике сељака нису закопале стоку, као што ни мотика оца Јефтимија није закопала сјекиру. Ноћима затим, сви у манастиру смо слушали прашњави топот копита закланих бикова по околним брдима.

Коначно, један дан се догоди неизбежно: отац Варлам заповиједи сељацима да се откопа гробница са стоком. Отвори се рупа у земљи велика као гријех оца Јефтимија, али нико од нас, осим мене, није разумио да смо гледајући у ту празнину, у то ништа, у суштини гледали душу оца Јефтимија.

У јама није било ни костију, ни меса.

ХЕ: ПЕРО

Пропаст писмена хе:

1. Хијероглиф;
2. Феничанско хе;
3. Критско;
4. Данашње и quadrata

Од тога дана, нико више није споменуо двоглаву сјекиру. Прихватили смо је као јастук за Јефтимија, и тако смо се односили према њој. Једноставно, нисмо разговарали о томе, и помирили смо се са судбином: очекивали смо да чудни предмет сам ишчезне, или да наплати оно по шта је дошао.

Међутим, он је мировао на истом мјесту гдје је и долетио оне ноћи.

Тако се и Црвени, коме је све чешће текла крв из носа док је стајао над столом за преписивање у семинарији, навикао на свој положај и увече је мирно, као да лијеже на јастук, стављао главу на хладни предмет с двије оштрице. И мирно је спавао.

Збитије с биковима, разумљиво, оставило је трага на посао у семинарији. Слова су се преписивала, али много спорије него што је било планирано. Ученици су преписивали сами и без надзора. Једном у три дана ушао би Црвени, сасвим мрзовољно и с мрачним жаром у очима, извикао би се над главама послушних, уплашених ученика, и потом би отишао у своју келију. Душа му се скупила као зрно јечма, али није желио показати било какав знак неспокојства. Само је црвенило на лицу одавало његову слутњу, страшни немир који му се до костију, кроз кожу, као јесења ситна киша, угнијездио у утроби. Крв му је текла све чешће; отац Варлам поче сумњати да га сјекира сијече изнутра и да већ наплаћује свој дуг. Душа Јефтимјева, полако, али сигурно, излазила му је на нос.

За све то вријеме, Лијепи је радио спокојно. Готово да га нисмо ни виђали; ујутро, рано, сишао би у село, и цио дан остајао тамо. Увече би се враћао уморан и спавао би у свом конаку, ни не јављајући нам се. Нити једном није питао шта се догодило с његовом сјекиром. Није се знало шта ради у цркви, јер нико није сишао да види; није се знало шта ради ни отац Јефтимије у својој келији, у коју се повукао последице оне ноћи.

Али, ја знам шта је радио Михаило Непорочни. Тачније речено, *видио сам* да се искрао једне ноћи, да га нико не види, и да је ушао у келију Лијепога. И знам о чему су расправљали и шта је видио Михаило, иако нисам био тамо. А било је овако, његовим устима речено, мојом руком писано:

3. *А кад Михаило уђе унутра, Лијепи се пробуди и упита: „Зашто си овдје? Ко те позва да дођеш?“*
2. *А Михаило рече: „Позва ме душа твоја, јер је душа и писменима, јер ти си мој учитељ, а не Јефтимије. Не разумијем покуду.*

Зашто чиним слова неистинита?“

3. *А Лијепи рече: „Каквим пером пишеш? И ко ти заповиједи тако?“*
4. *Тада Михаило рече: „Калемом, јер Јефтимије тражи тако, јер перо од челика не треба да се*

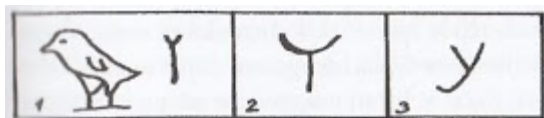
- оштри, па и вријеме се не траћи тако, а брзина расте.“
5. А Лијепи отвори свој ковчег, и Михаилo погледа унутра и видје да у ковчегу нема ништа осим једног пера као од лабуда бијелога, и једно јаје бијело.
 6. Тада му Лијепи даде перо и рече: „Ево ти перо што као дрво стреми небесима, гранама својим, а коријеном ка земљи; нека те повеже и с небом, и са земљом, и с оним што је под њом, јер ти имаш душу за све свјетове.
 7. Међу тобом и собом савез склапам сада и ево, знак савеза ти дајем: ево ти перо које као дрво најјаче сјекира не сијече, јер кад га узмеш у своје руке, њиме неће писати прсти, већ душа.
 8. Па ће те подсјећати на савез који сам склопио с тобом.
 9. Засади га у празно поље; и видјећеш какав род ће да да и од тебе ће да направи човјека поштованог и славног“.
 10. И Михаилo узео перо, а из џепа извадио свој калем, од челика сачињен. И рече: „Објасни ми разлику“.
 11. А Лијепи му књигу даде неисписану, и рече му: напиши аз, и напиши буки, па он написа калемом, тачно овако: .
 12. А потом му даде перо лабудово и рече: „Напиши аз и напиши буки“, и док му је срце у прсима тукло, он написа овако: .
 13. И уплаши се много јер та писмена из туђег писма бијаху, не знаше их, али их ипак написа.
 14. Али му се учини да их је знао некада давно, па их је посве заборавио.
 15. Тада Михаилo подиже очи небу и рече: „Господе, опрости ми овај гријех“.
 16. А Лијепи рече: „Ти говориш Господу да ти опрости гријех, а хоћеш да кажеш: учитељу, опрости ми овај гријех; јер слушаш строгога и о њега се плашиш, а не Господа, који строгост не показује“.
 17. Па узео перо из његове руке и написа аз и буки, овако: . И потом рече: „Која писмена од свих су најистинитија, а која најнеистинитија?“
 18. А Михаилo рече: посљедња су најближа стварима које означавају, а прва најдаље; у средини су она средња, твојим пером, а мојом руком сачињена.
 19. А Лијепи рече: „Не плаши се душе своје, јер она се сјећа онога што је знала, а заборавила због страха од оног који њоме господари.“
 20. И знај да су се писмена којима се служиш, поштујући закон оца Јефтимија, искварила од брзине којом си их записивао;
 21. а ништа брзо није истинито, јер ништа брже није од времена и ништа спорије од брзога нема, јер у брзини се гријеш.
 22. И не бој се кад пишеш, но пусти душу да ти у прсте сиђе; тада ће да ти се јаве истински облици ствари, јер истинска писмена су слике и тако је било од памтивијека.
 23. Но људска љеност и брзина их је искварила и данас не личе на оно што је требало да представљају;
 24. као и све друго што је Господ дао човјеку, а овај исквари из љености и подлости“.

25. *А Михаило паде пред Лијепим, с пером у руци, и поче да му љуби стопала.*

26. *Тад Лијепи рече: „Пођи сада с душом својом. Пођи и сачини слова спора, истинита, а не брза и лажна“.*

Ето, тако бијаше, и никако другачије.

BAУ: РАШЉЕ, ПТИЦА

Пропаст писмена вау:

1. Хијероглиф;
2. Семитско вау;
3. Данашње

Идућег јутра, сасвим случајно, јер се сабрао, отац Јефtimiје уђе први у семинарију и изненади се кад затече Михаила Непорочног, успаваног на столу за којим је преписивао. Приђе тихо његовој клупи; свјетло дана се пробијало кроз високи прозор и бацало сноп божје свјетлости по његовој анђеоској, успаваној глави с крупним, црним коврџама. Био је у дубоком сну; на лицу му је почивао невин осмијех, анђеоско задовољство; сањао је нова писмена, истинитија од оних оца Јефtimiја. Пажљиво, да га не пробуди, отац Јефtimiје извуче књигу испод његових лактова; и затим погледа.

Шта је то, оче Јефtimiје, шта је то што душу твоју претвара у прах и пепео као гром када удари у труо орах, као дрво које се у прах и пепео претвара док огањ у њему умире тихо, споро, дуго? Шта је то што си то видио у књизи свог непорочног ученика, па те је избезумило, разбјеснило, зацрвенило, па ти је крв јурнула на нос још од ране зоре? Видио си слова душом исписана и пожелио погубити душу чија је рука сачинила та писмена, јер их је насликала, не написала, писмена за којима потајно чезнеш, а мрзиш их само зато што нису испод твоје руке изашла?

А видио је Јефtimiје: видио аз, видио буки, видио вједи; видио је и глагољ, и добро, и јест, и живјете, и зјело, и земља видио; и иже, и како, и људије, и мисљете, и наш, он, покој, р'ци, слово, тврдо, и све је тако по реду видио, како је у азбуци којом је писао он и једанаест послушних; и видио је да први пут гледа та писмена, а ипак им је знао име, и препознао их је; и видио да их разумије, иако их никада није учио, и видио је да су добра, можда и боља од оних оца Ћирила, различита, али ипак иста. Али није рекао ништа. Почео је да листа пергаменте један по један, као да их је хтио поцијепати, и видио је да је Михаило уложио много труда, да цијеле ноћи није спавао да би преписао оно што му је полио мастилом оног дана. Крв му је текла из носа, капала по црним коврџама успаваног момка и сливала се низ његове сљепоочнице. А затим, блијед као смрт, прозиран као најфинији пергамент, израђен од коже јагњета на силу извађеног из утробе, дрхтавим рукама врати слово под младићеве лактове. И видио је некакво чудно перо међу прстима успаваног анђела, па га узе.

Препознајеш ли то перо, оче Јефtimiје, сјећа ли се душа твоја тог пера и гнуша ли се себе сама због онога што ти за леђима стоји, па зато ли га најприје газиш ногама, а затим, разваљено, преполовљено, стављаш под ризу, а да можеш, ставио би га и под кожу, прогутао би га? Тако ли је најсигурније, оче Јефtimiје, јер се показало да закопано није сакривено и притајено, јер се може вратити, као што су се вратили бикови, као што се вратила сјекира? Али знаш ти, оче Јефtimiје, добро знаш: Господ и у утробе гледа, а риза црна за њега је ваздух прозрачни; знаш, али не мариш више, јер ти не волиш никога и ништа не тражиш више на овом свијету, осим спасења својега. О,

заблудни! Па зар на овом свијету спасење тражиш? Али знаш: мораш се већ сам спасавати, јер Господ не спасава оне који се сами сматрају силнима и силу његову исмијевају на рачун своје!

И пошто је поломио по средини Михаилово перо, а оно се развали, изађе Јефтимије бијесним кораком напоље, а младић по имену Михаило, Господ му благословио душу непорочну, остаде успаван над својим сочињенијима. А кад се пробуди, потражи перо, и не нађе га, па заплака. Затим примијети поред својих ногу неколико црвених капљица, опипа косу и сљепоочницу и опази да су љепљиве од крви, па схвати ко је стајао над његовом главом, и шта је радио док је он спавао.

Све бијаше тако, овај пут и мојим устима речено, и мојом руком писано, јер бијах тамо и видјех. И зато је тако лоше сачињено како је, јер ријечи, већ рекох, нису ми пријатељице ни савезнице.

.....

Увече, сасвим неочекивано, у надзор дође отац Амфилохије, надстарјешина, ненајављен, онако као што обично и долазе они који врше надгледање. Затече Јефтимија самога у семинарији, али није могао знати да га је омео у намјери, јер Црвени је чекао да ученици пођу на починак, па да зграби Михаилову књигу и спали је за манастиром, да је баци у долину, да је пусти низ ријеку, да је закопа, да у прах и пепео претвори ту проклету књигу, као што је и она њему душу у прах и пепео претворила рано јутрос.

Отац Амфилохије је гледао, листао по сочињенијима преписивача, док је Јефтимије стајао за њим, у дубоком очекивању суда који ће дати надзорник, и није му било свеједно, јер од оцјене је можда зависило и његово унапређење на виши положај, а душа његова је живјела, као што већ записах, за уздизање на овом, а не на оном свијету. Коначно, у претпоследњем реду, Амфилохије се суво закашља и, очигледно задовољан, рече: „Добро је!“

А кад дође над Михаилову књигу и отвори је, Јефтимије поцрвени и као запет лук, пусти стријелу, јер човјек се најбоље брани и штити ако нападне први, и ако први, прије надређеног своје слабости истакне, па рече: „Не гледајте то, пречасни; уопште није добро сачињено. И неће бити, јер и поред мојих опомена, које ревносне и мекане бијаху, ученик ми непослушношћу враћа“.

Отац Амфилохије га погледа изненађено. „Шта није добро?“, рече.

А отац Јефтимије зграби књигу непорочног Михаила и затвори је с притајеним бијесом у покрету. Али благи и упорни Амфилохије поново отвори тешку, дрвену корицу и поново се загледа у пергаменте и њихове правилне редове, као у винограду који је обрезао добар виноградар. Отац Јефтимије стајао је као звијер спремна да се баци на некога ко пријети да јој одузме уловљени плијен, стајао је за бјелобрадим и благоутробним Амфилохијем, кога сам посебно поштовао, јер је био праведан у одлукама. Иако је често долазио код нас, никада није открио тајну Јефтимијеву жељу да одузме

првостарјешинство оцу Варламу, јер се Јефтимије Притворни мијењао и постајао послушан пред Варламом; он, Амфилохије, иако је био, као што рекох, човјек правдољубив, врло мало је сумњао у људе и безгранично им је вјеровао; није знао какав превртљивац Јефтимије може бити и да су му лице и наличје као чарапа која се по потреби изврће на чисту страну кад се једна страна укаља.

„Биће да је ово туђе писмо, и брзо око тако би пресудило“, рече сасвим спокојно Амфилохије. „Али другим оком се увиђа да су његова писмена браћа оног писма које, уз божју помоћ, сачини отац Ћирило“, рече. „Ко сачини ово писмо, ко га створи?“, упита.

Јефтимије је киптио; крв му је кључала као врело вино, али је имао неку чудну способност да се прикрива и претвара у супротност: у добром да буде зао, у тузи весео. Осмјехнуо се понизно, у злој зависти и подлости (које нису биле видљиве Амфилохију, али ја сам их видео), и као да је дошао његов час, рече: „Сотона, оче Амфилохије“. А затим се тобоже забрину, смрачи се дајући тежину случају, и рече: „Оче Амфилохије, ја морам разговарати с вама о овоме, јер скрнави се писмо оца Ћирила: па зар сваки јеретик може нова писмена сачинити? Велики стварају, ми понављамо, пречасни! А ја знам ко их измисли“, рече повјерљиво, приклањајући се Амфилохијевом уву, припремајући се да му шапне име, јер имена сотонина не изговарају се гласно. Но, добри Амфилохије га прекину не саслушавши одговор за који није био заинтересован, јер је још увијек био загледан и удубљен у нова писмена, и рече: „Можда би требало да се обавијести отац Ћирило о овоме. Ако му се свиде ова писмена, изрећи ћу наредбу: половина сочињенија да се сачине њима. Јер, заиста су лијепа. Можда чак и љепша од његових“.

Затим је листао још мало, а отац Јефтимије је осјећао да оно претварање у прах и пепео није завршено; као вјетар да је дунуо, као да му је разносио пепео душе на све стране, развејавао је, ни дома ни гроба да нема, ни трага од ње да не остане. „Писана су на тихој ватри“, рече даље Амфилохије, и није имао намјеру да застане, па је додао: „Најтоплија ватра добија се од угља стрпљивог и небрзог ћумурџије; споро су писана и зато грију душу која их гледа. Успори с послом, оче Јефтимије; одмори мало ученике. Нека им буде краснопис лијеп и пријатан, а не само брз и мучан, јер писмена нису гласови, већ слике“. И затим пође ка излазу, задовољан оним што је видео.

На излазу застаде, као човјек који се сјетио нечега што не треба да се заборави и рече: „Похвали онога који је сачинио то писмо. Мир с тобом, Јефтимије, слуго божји!“ И затим се прекрсти и изађе.

А оцу Јефтимију душа црвена поново крену у млазовима из носа.

.....

Сљедећа три дана отац Јефтимије се преселио у гору, над манастиром. Са собом је понио књигу неисписану и калем. Био је ријешен да стави тачку на цијело неслагање око писмена, да побије Амфилохија, да побије Михаила, да побије Лијепога, пером, не

мачем. Перо боље пробада од рога и више боли од убода змије и пољупца сјекире, мислио је.

Јефtimiју није давала мира она реченица оца Амфилохија: „Писмена су слике, не гласови“. Од те реченице је изгубио тло под ногама, без сна га је оставила, душу му је одузела. Осјећао је ту просту реченицу као увреду; но, негдје у дубини душе и сам је признавао да је у свеопштој брзини којом се дао на посао у семинарији и сам заиста свео писмена на упрошћене слике, на знакове за гласове. Журећи да сачини књиге за мисију, често се хватао како испушта украсе на писменима: кукице, косине, кружиће. Све више му је рука тежила правој линији, јер прави пут је бржи од оног с кривинама. Поштено говорећи, зато је и забранио да неко приступа ономе што је писао. Сад, био је ријешен да по сваку цијену провјери писмена; хтио да је зна да ли су заиста гласови или слике.

Вратио се треће вечери, уморан, прљав и, по први пут откако сам га познавао - срећан. Послао је по Амфилохија, а кад је овај дошао изненађен његовим неочекиваним и хитним позивом, Јефtimiје сазва све ученике у семинарију, посједе их по клупама, по први пут (није било дозвољено да се преписује сједећи, да се не губи у брзини), па нам свима прочита шта је записао. А записао је овако, његовим устима речено, мојом руком вјерно, од писмена до писмена писано:

4. *Фид! фид! фид! крр! ци, ци - доридо риридерит*

2. *Тци тци тци - лололо лу*

3. *Фид! а цкво цкво цкво - тирриррирри*

4. *Ли ли ли - лоллолллолу*

5. *Даци даци даци -rrrrrrrr а тцурруррурруррци*

6. *Хидrrrr а дrr а дrr - цорrrре цорrrре тци*

7. *Ли ли ли ли лу лу лу ли ли ли ли - оррорроррроид*

8. *Цак цак цак цак цак цак цак цак - цирриррирциррхади*

9. *Дјо дјо дјо дјо дјо дјо дјо дјо - гуррурруррурр гу*

10. *Тц крр тц крр тцкрр тцкр тца тца тца...*

А кад заврши с чтенијем, подиже поглед према нама samozадовољно и упита: „Које је ово чудо које сам записао, и одакле сам препис направио?“

Тада један од послушних, по имену Натанаил, и који је био главни супарник Ми-хаилов, иако је чинио писмена лошија, али је зато био покорнији Јефtimiју, а коме уво није заостајало за руком у брзини којој га је учио учитељ његов, устаде и рече: „Пјесма славуја је то, учитељу, музика прекрасна коју пјева сваке прољећне зоре. Златна и благословена да је рука твоја која записа тај божанствени и брзи пој, и препис птице сачини!“

Тада се Јефтимије засмија невино (а злобно бијаше, само невидљиво свима осим мени) и рече, гледајући Амфилохија: „Па зар писмена нису слике? А ако писмена нису гласови, како се може сачинити препис пјесме писменима?“

Гробна тишина настаде у семинарији, и отац Амфилохије обори главу, очито поражен оним што се догодило. Ћутали смо сви, зачуђени и заслијепљени вјештином Јефтимијевом; сад смо већ сви вјеровали да писмена нису и не треба да буду лијепа као слике, јер у себи другу снагу крију, и да су им гласови човјечји, животињски и птичији у утроби скривени. И баш када је изгледало да је брзина однијела побједу над љепотом, баш када смо сви размишљали колико је брзо отац Јефтимије морао писати тешким пером да би записао пјесму славуја у гори, отац Варлам устаде спокојно, узео највећу књигу која је била неисписана и преко цијеле једне странице исписа *черв*, писмено које смо сви знали из азбуке коју је сачинио блажени и благоутробни отац Ћирило, а изгледа овако:

А затим, нацрта још овакву слику:

И окрену се према нама, окрећући леђа збуњеном Јефтимију, па рече: „Ово писмено, које су наши преци називали *вау*, мајка је нашег *черв*, и отац Ћирило је преузео и измијенио, јер је било лијепо. А много прије, то писмено је било још и љепше, јер је било слика славуја, али се од брзине којом су људи писали искварило. А *вау* је некада изгледало овако:“

И потом, отац Варлам се врати на мјесто, покрај Амфилохија, а ја схватих да иако је ћутао све ово вријеме, знао је све, од почетка: и о Лијепоме, и да сам му украо кључ, и о сјекири, и о Михаилу и његовом перу, и о новим писменима. О, Варламе, брдашце у поподневу живота, винограде осјенчени благим сјенама мудрости! Опрости ми мој гријех, јер поштовах закон Јефтимијев, а погазих Божји, јер Јефтимије је строжи од бога у казнама којих се плашимо!

А кад је чуо то, Јефтимије просикта као гуја љута, црвенећи се: „Али слике глас немају, и у том писмену није садржана пјесма коју сам записао, користећи велику брзину“.

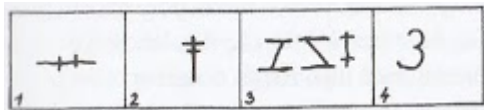
О, чуда божја! Мајка Божја или сам Господ Бог направи ово чудо које се догоди у трену који је услиједио? Одједном, мој језик се одвеза, клупче змија се расплете, и по први пут откако сам проговорио, ријечи су ме слушале, излазиле су под језиком гдје сам их крио да бих био послушан, па рекох нешто што нисам био свјестан да знам. А рекао сам овако, по први и посљедњи пут мојим устима изречено а истинито, и мојом руком писано:

„У овој слици садржане су све пјесме славуја, а има их много више од једне и све су различите; и када гледамо слику птице ми помишљамо на све пјесме истовремено, јер слика је нијема, а тишина у себи крије све могуће пјесме, а не само једну коју замишљамо када читаш сочињеније своје, оче Јефtimiје!“

И заћутах, јер се угризох за језик да се зауставим, и како га угризох, тако ми се расцијепи на двоје, као код љуте змије, као рашља на дрвету која се двоуми међу двама изданцима, међу Лијепим и Јефtimiјем, а само за једног мјеста и снаге има, као перо Михаила Непорочног које се расцијепи на два под ногама Јефtimiја Властољупца.

Од тога дана, ништа више у манастиру није било недјељиво и једно: ни оштрица сјекире Лијепога, ни његово перо, ни мој језик, ни душа грешног Јефtimiја. Подијели се свијет надвоје, подијели се недјељиво, подијелише се и семинаристи, и знао сам да несреће у наш род тек долазе.

ЗАЈИН: РЕЗА

Пропаст писмена зајин:

1. Хијероглиф;
2. Критско зајин;
3. Писмено са споменика краљу Мешу;
4. Данашње

Сутрадан је отац Амфилохије отишао, остављајући нас на милост и немилост Црвеноме. Плашио сам га се, након онога што сам рекао у семинарији, када ми језик отказа послушност и рече што рече, па се расцијепи надвоје, јер послушни један, а непослушни два језика у једном имају, иако би праведно било да је обратно, јер је обратно богоугодно. Но, будући да су се људи изопачили и на глави стоје, изопачено је и то, па се часноме данас вели да има два језика и да је притворан, а притворноме се вели да је послушан, и с једним језиком га сви сматрају богољупцем, иако тај један језик често само говор сотоне познаје! Онај с два језика, пак, и сотони може рећи „не“, једном половином, а другом „да“ умије да каже, кад Господ му се јави.

Сљедећих неколико дана покушавао сам да дознам шта зна отац Варлам о цијелом случају. А знао је много: према ономе што ми је рекао, нису му била непозната писмена која је исписала Михаилова рука. Но, ништа даље није глагољао. Рекао је да ће говорити онда када буде имао шта да каже, и када се увјери у оно у шта вјерује.

Реза на души Црвенога, пак, отворила се новим искушењима. Вратио се у семинарију и ријешιο да се односи хладно и оштро, као сјечиво на којем је спавао; с радошћу је утврдио, стојећи тобоже незаинтересовано над Михаиловом главом, да овај, враћајући се писању гвозденим и тешким калемом, не може постићи љепоту писмена која је исписао оне ноћи, с лабудовим пером у руци. Ојачао је дисциплину и сваком од богослова одредио је мјеру: по петнаест пергамената дневно, без права на грешку, што је било и више него много. Изморени ученици нису могли постићи, и у брзини су гријешили, па су стругали грешке, и често се скупоцјена и танка кожа кидала, а он их је кажњавао тиме што би им увећао задаћу за сљедећи дан. Дисциплина и послушност су се вратиле у семинарију, бунт је био угушен, брзина је узела љепоту за покорног слугу и слова су поново, мало-помало, и под руком Михаила Непорочног добила познат, разумљив облик, па су се читала без напорног труда, без учешћа душе, само очима.

Али сада је отац Варлам постајао све неспокојнији. Из дана у дан је стајао над својим столом за преписивање, који годинама уназад није користио, и трудио се да се сјети писмена којима је некада у младости, када је био грешан, прочитао, како ми је рекао, једно слово о туђем богу с роговима. Говорио је још, од оно мало што је говорио, да се у том сочињенију говорило да је поредак писмена у азбукама различитих народа један те исти, што је доказивало да људи имају исти коријен и исто стабло, иако су гране различите и разним народима припадају. Одатле произлази закључак да смо сви некада имали и исти језик, прије збитија с вавилонском кулом, о којем постоји истинита историја у Писму, а коју сам ја читао, па вјерујем, као што ћете и ви повјеровати кад будете прочитали све што ће бити речено даље. Рекао је још да писмена нису случајно дата тим редом, јер у реду се крије некаква тајна повијест, предано збитије о том богу. „Поредак свих азбука је овакав: почињу словом о житију, а завршавају словом о покоју“,

говорио је. „Но, да би повијест била разумљива, нужно је да се писмена сачињавају споро, ликом да буду као слике, и на предмете које означавају да личе; тада повијест скривена - нескривена и видљива свакоме ће да постане“.

Па се окрену отац Варлам против језика, против њега устаде: рече да је језик заблуда грешна, облак који заклања повијест о том богу, јер језик је тај који распоређује писмена у ријечи по реду неприродном и неродном сасвим, другачијем од оног какав је у азбуци. А ред другачији од уређеног није ред, већ неред. Језик нам је подметнуо нечастиви, говорио је, да направи неред, а да изгледа као ред; да развеје писмена у ријечи разне и лажне, као сламу што вјетар развејава, и да нам скрене душу и ум према другим, неважним повијестима. Као што фарисеји нису препознали сина божјег у Назарећанину јер су га тражили изван њега, ни ми нисмо препознали повијест јединствену и најважнију о нашем Богу, јер тражимо је изван азбуке, ређајући писмена тако да их сваки народ по својем закону и правилу распоређује у ријечи. И узалуд се надамо, ми слијепци на вјек вјекова, да ће се наћи истински поредак писмена, онај којим се преноси Повијест, јер је он већ дат.

Након сасвим кратког времена, отац Варлам је већ чврсто вјеровао да нам је ђаво подметнуо језик, да би скрио азбуку, јер онај који се вјешто служи језиком и ријечима, ни не мисли на њу, па је и заборавља. Као примјер је давао Јефtimiја, који је знао свакакве ријечи сачинити, али се једва знао сјетити како иду по реду писмена у азбуци. И говорио је да су послушни а глупи људи прихватили сотонин изазов, и да су заборавили азбуку непослушних, а прихватили језик који је намијењен само слијепо послушнима, јер без послушног језика ријечи које излазе из уста су сасвим неразумљиве. О богу пак, који је био предмет ове азбучне повијести, он је знао само да се родио с главом бика, да је имао двоглаву сјекиру која је једном страном сјекла прошлост, а другом будућност, да је гурао свјетло дана на небу и да су га убили они који су му завидјели на снази; убијен је лукавством, а уз невољну, изнуђену помоћ жене, и на крају, умро је добровољно да би постигао спасење, да би васкрснуо, јер се увјерио у људску рђавост.

За све то вријеме док је отац Варлам простирао своје богословље, Лијепи је сликао. Једнога дана су му се истрошиле боје и морао је напустити манастир. Рано изјутра је устао, узјахао манастирског магарца и одјахао доле, покрај ријеке, да тражи земљу погодну за црвенила.

Само што је Лијепи замакао с магарцем доле према ријеци, отац Варлам, нека ми дâ Господ да вјерујем у ријечи његове вјером најјачом и најчистијом, пожели ући у његову собу, да подигне резу с тајне која се крила у ковчежићу Лијепога, јер је вјеровао да је азбука непослушних унутра, сачувана и недирнута, остављена за боља и будућа времена. Но, прије њега је ушао Јефtimiје, јер брзи брже стижу од спорих по свим путевима, а највише по недопуштенима.

А та повијест, испричана ћутљивим устима оца Јефtimiја, мојом руком писана, гласи овако:

5. А када уђе у одају Лијепога, отац Јефтимије извуче ковчежић испод постеље; и видје да је закључан златном резом.
2. А на резу бијаше кључаоница из старих времена, каквих данас нема, с пет зубаца, но кључа не бијаше.
3. И извади Јефтимије из џепа кључеве најразличитије, и испроба их све, но ниједан не откључа; и проба онај с пет зубаца, од семинарије што бијаше, но ни тај не откључа.
4. Па рече Јефтимије тада себи у души: „Кључа за ову резу нема на овом свијету и вијеку“.
5. Тада се сјети Јефтимије писмена старог писма које значаше баш „реза“, и које изгледаше као реза, овако:

6. А име писмена бијаше „Зајин“.
7. И тих пет гласова ријечи бијаху баш тих пет зубаца кључаонице.
8. Па истог часа кад рече: „Зајин!“ реза се окрену сама а кључаоница са зупцима зашкрипа и отвори се као чело; и ковчежић се отвори посве.
9. И видје тада Јефтимије у ковчегу једно јаје бијело као лабуд; а сандук немаше дно.
10. Но душе људске су лакоме у виду и желе видјети и оно чега нема, јер кад виде мало, желе видјети још много.
11. А душа лакома жеђ гаси слабошћу својом, као решето водом кад се пуни, и сваким пуњењем празнија постаје и жеднија још.
12. Па тако и Јефтимије себи рече: „Ајде да се сагнем и да видим дно, јер сваки сандук има дно; можда се тамо нешто крије што наук Лијепоме даје. Можда има још пера попут оног што украдох Михаилу!“ И нагну се много, тако да упаде у ништавило ковчега, као да пада у себе.
13. Јер душа лакомога ковчег је без дна.
14. Тако паде Јефтимије у ништавило, а да се задржи, за јајетом посегну; но се не задржа, и падаше толико кратко, колико дуго падаше.
15. Па падаше све док не паде на кров једне колибе у доњем свијету; а јаје се поломи и из њега истекоше жуманце и бјеланце;
16. па се створи свјетло дана, сунце, од жуманца и свјетло ноћи, мјесечина, од бјеланца, и осветли се доњи свијет.
17. А кад дође свјетло у доњи свијет, видје отац Јефтимије да пред колибом сједе људи-лабудови, као људи анђели да бијаху, муж и жена, и да неутјешно плакаху; и рече им тада: „Зашто плачете?“
18. А они одговорише: „Страшни бик нам не даје да пијемо, јер извор је испио и свјетла небеска изјео, па сада тражи нашу кћерку да му дамо, чисту као вода, свјетла као свјетло, да је изједе и испије“.

19. Тада видје Јефтимије да кћерка људи-лабудова бијаше бијела као свјетлост и лијена сасвим.
20. И људи-лабудови падоше пред ногама његовим и љубљаху их много, говорећи: „Донесе нам свјетлост свјетала небеских, па спаси нас сада и бика, јер ти си бог јачи од њега!“
21. А Јефтимије, иако му се душа угрија угодно од ласкавих ријечи и порасте као зрно прољећно кад набубри у земљи (јер је волио ласкавце), ипак рече: „Зар он није Бог? И зар се смије убијати Бог?“
22. А људи рекоше: „Да бијаше Бог, донио би свјетла небеска прије тебе, али у теби је свјетлост и с тобом дође на овај свијет!“
23. Но не помисли Јефтимије да човјеку није дато да уређује божје ствари и да Бог хтијаше да у том свијету нема свјетла.
24. И распламса му се у души огањ силни који само сујетнога грије, а честитог у прах и пепео претвара, па помисли: „Ја сам већи од онога“.
25. Тако се превари, јер повјерова да оно што је допуштено господару, допуштено је и служи.
26. И заборави да нема слуге већега од свога господара, нити посланика већега од онога који га је послао.
27. Но заслијепљен бијаше љепотом људи-анђела, јер рекоше: „Наградићемо те пером из крила наших, јер њиме се сачињавају слова најтања, а ти си краснописац“.
28. Тада Јефтимије рече: „Добро. Убићу вашег Бога“.
29. А не сјети се да Бог је један, на свим свјетовима; а не помисли тако, јер помисли да и он може бити раван њему.
30. И сјети се лукавства с ријечима, које испроба с резом, јер ако се зна истинско име ствари и ако се изговори, нешто ће настати из ничега.
31. Па рече „Гимел!“ и пожели сјечиво, па му се у рукама створи сјекира на којој спаваше као на јастуку,
32. јер „Гимел“ бијаше истинска ријеч за сјекиру.
33. А Јефтимије познаваше тај језик и то писмо истине некада давно, па их заборави, али сада, у нужди, се присјети.
34. Па се испе на планину гдје живљаше бик и уђе у његову пећину.
35. Но када га ухвати за рогове и хтједе да га закоље, зачу глас: „Чекај! Слуга или господар си? Поштуј завјет и закон који каже да јачи сам од тебе!“
36. Но Јефтимије се засмија, јер сјечиво топи страх код онога који сијече, па му одсјече главу и крв тамна прсну по земљи.
37. И кад одсјече главу, видје да на истом мјесту ниче нова, сасвим иста.
38. А потом му одсјече и њу, но поново никну нова;

39. па сијецијаше тако три дана и три ноћи, и више не видјеше шта сијече.
40. А на истеку треће ноћи, у дванаестом часу, одједном се појави глава Лијепога, умјесто оне бикове.
41. Но брзина и извјежбаност руке чине око слијепим, а душу непотребном.
42. Па тако, пресјече Јефтимије главу Лијепога и одвоји је од тијела биковога.
43. А кад видје да је начинио злодјело, да је згријешо, рече себи у душу: „О овоме ћу да ћутим ћутњом вјечном!“
44. И распори утробу бикову и из ње потече извор који је био испио, и расуше се звијезде по небу као зрна пшенице, па почеше свијетлити и мјерити вријеме.
45. А Јефтимије се досјети, па одреза и плодило његово, да се не умножи више никада; и стави под ризу своју, да би га сакрио;
46. И потече вријеме, и вода потече, и биљке почеше расти, а животиње се множити и плодити у гори.
47. А свијет доњи постаде љепши од горњег, не по жељи Господовој, већ по жељи човјечјој.
48. Тада пође Јефтимије према колиби људи који му рекоше да убије бика и ходаше све док не стиге; а када дође код њих, показа на воду која тецијаше из извора и рече: „Ево доказа о дјелу“.
49. Тада жена рече: „Открићу ти тајну о твојој сјекири, јер име јој је Гимел, а то је блиско с Погибељ, а слична имена дају се сличним стварима.
50. Та сјекира припадале оцу биковога, јер његова бијаше; и њом сијецијаше у прошлим и будућим временима, а у садашњости - не.
51. Јер ништа не постоји изван прошлости и будућности, јер све друго је ништа, празно.
52. И садашњост друго је од прошлости и друго од будућности, и празно је, јер не постоји, као што не постојимо ни ми сада.
53. И глуп је онај који ти говори да радиш добро сад, јер ћеш бити добар за сва времена.
54. А то дознасмо преко сјекире по имену Гимел; јер се од памтивијека не може изговорити ријеч која ће остати у садашњости.
55. Да би изговорио „Гимел“, прво треба да кажеш „ги“, затим „мел“; прво иде у вријеме које одлази, а друго у оно што долази.
56. Јер не можеш изговорити „Гимел“ у исто вријеме.
57. И нема садашњости, јер се десило већ све у првом дану Постања, створено је све, и догодиће се све што се већ догодило, у будућим временима“.
58. А Јефтимије прогута у страху и рече: „Зашто говориш у параболама“?
59. А жена рече: „Ти си већ убио, прије него што си убио сада, као што ћеш да убијаш и даље, уз помоћ сјекире, лукавства и жене“.

60. Тада се Јефтимије смрачи и рече: „Грешка је у времену; ја убих сада, и за добро дјело!“

61. А жена лабуд и муж лабуд насмијаше се грозно гласом нечастивога и претворише се у црне гавранове.

62. Па гавран подиже Јефтимија на леђа и леђаше према горњем свијету све док не стигоше.

63. А путем гавран зобаше звијезде и једијаше од жита небеског које бијаше посијано небом, да би имао снаге.

64. И замахну гавран крилима и збаци Јефтимија са својих леђа кад стигоше горе.

65. Па на растанку му даде једно перо из крила својега, писмена да чини прилична природи гаврана и рече: „Ево ти плата за оно што учини!“

Ето, та повијест се треба прихватити као истинита, од тренутка када је отац Јефтимије отворио чудни ковчежић, па све до његовог повратка на овај с онога свијета, односно - до затварања резе уз помоћ магичне ријечи-кључа *зајин*. У суштини, и ова повијест потврђује наук оца Варлама, према којој су писмена некада била веома родна, јер свако писмено је у себи крило, као ковчег у који се ставља богатство, по једну ријеч. Но, расипност људи, њихова нештедљивост и незнабоштво однос, као што је већ било писано и записано, начинили су да се од много писмена, без потребе, прави једна ријеч.

Вјерујете ли сада, богољупци, јер долази час у којем ћете повјеровати, ако већ није дошао?

.....

Шта је то, оче Јефтимије, шта је то што се дешава у твојој души, шта је то што ти не даје ни мира ни спокоја? Видиш ли већ ствари изнутра, и за бијелим лабудовима који су ти ласкали и душу уздизали похвалама незаслуженим, сада видиш лицемјерне црне гавранове, а за главом бика, мило лице Лијепога, спаситеља нашег? Видиш ли већ да се за живописним, пресвијетлим писменима Лијепога и Михаила Непорочнога крије азбука оних које газиш под својом ногом, као мраве, из зависти, јер пишу перима из крила анђела божјих; газиш их из страха, да те не надмаше у вјештини! Видиш ли, Јефтимије, биједниче, да то што излази под руком њиховом азбука је истине, азбука непослушних, јер послушни су сагласни и с истином, али исто тако и с неистином; па прво од другог драже им није, већ су равнодушни, јер у послушности све је исто, и добро и зло, и не може се изабрати пут којим се жели ићи, већ се иде путем који је заповјеђен!

Видиш, знам да видиш, а нешто ти не дâ да кажеш: „Да, ваистину је тако. Ваистину је тако, јер тако је било и тако ће да буде, а ја сам човјек, несавршен чак и у човјечности и непозван сам да устројавам свијет по својим законима, јер већ је устројен по Божјим“. И да ли зато, оче Јефтимије, да ли зато сада силно желиш смрт оца Вар-

лама, јер ако умре, ти ћеш стећи првостарјешинство, и устројићеш ово мало парче свијета Божјег, овај наш манастир, по законима својим, твојом руком донесеним? Оградићеш од њиве Божје једно парче земље и рећи: „Овдје ја сам Бог, и немој имати других богова осим мене!“ Но, њива Господња и на небесима се пружа, и под земљом, и бескрајна је, њу никакве ограде не ограђују, грешни оче!

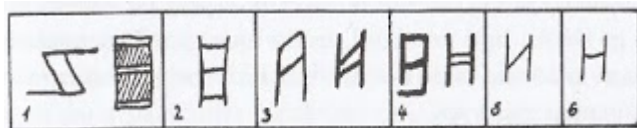
А знаш, оче Јефтимије, да нема назад, јер не желиш да има, не желиш се покајати, јер ђаво ти је у душу удахнуо жељу бескрајну: брзо и још на овом свијету да владаш знањем, а ако не можеш њиме, онда да владаш барем онима који више знају од тебе; а жеља твоја за влашћу већа је и од стјеновитог Олимпа! Знаш, знаш, оче Јефтимије, да ћеш да убијаш као што си убио, да би створио слатки привид правдољубља, који твоја лакома душа владара воли, као што воли ласкања и незаслужене похвале.

А осјећаш и да си у вјештини краснописа све лошији, јер за тај посао треба душа и срце, а ти си продао душу за почести, а срце за законе и правила над којима бдијеш, и пазиш да не буду погажени, празан у души и чулима. Знаш, знаш добро, оче Јефтимије, да твоје очи, твоје уши, сва твоја чула су изгубила моћ да се радују свјежини свијета: јагњаци ојагњеној, биљкама пресвученим у прољеће, новим писменима. Радост новоме завишћу си замијенио; завидиш што други се радују тој свјежини којом свијет се обнавља и иде напријед; и час се обнавља сваким сљедећим, и дан се обнавља, и мјесец, и вијек. Ти више никада, отварајући нар нећеш опазити да је његова боја другачија од боје претходнога, и никада нећеш рећи: „Ову боју први пут видим; ова боја је црвена, али другачија од свих других црвених ствари на овом свијету, и другачија је од боје свих других нарова, јер је свјежа, нова, различита, и не познајем је, јер свијет је нов, а ја га не познајем још увијек!“ Ти ћеш рећи: „Ову боју *познајем*“; исто тако, и свако *ново* писмено које изађе под руком твојом, исто ће бити као претходно, јер је *старо* и *ти ћеш га знати*. И све што је ново, ти ћеш свести на старо, јер старо ти је познато, а ново непознато, па га се бојиш, јер ново носи промјену, а ти не желиш промјене у свом господовању над послушнима. И кад видиш воду у прољеће, у ријеци која ти је позната, ти ћеш опет рећи: „Ова вода је стара, и од памтиввијека је текла овуда и ја *је знам*!“ Но, пази, оче Јефтимије: свијет, као ни вода, никада није исти, јер је промјена вјечна и само промјенљивост је вјечна на овом свијету!

Плашиш се, оче Јефтимије, све више се плашиш: плашиш се да не знаш, а откако си видио рукопис Михаилов, плашиш се и да знаш; плашиш се онога што си, али плашиш се онога и што ниси, а хтио би да будеш. Плашиш се да не знаш, а не схваташ да баш због тога смо на овом свијету: слијепи да прогледају, сакати да проходају, они што не знају да сазнају.

Као што смо сазнали и ми, када је дошао час и дан да сазнамо. Не раније, не брже.

ХЕТ: ПОЉЕ

Пропаст писмена хет:

1. Хијероглиф;
2. Семитско хет;
3. Феничанско;
4. Критско;
5. и 6. Данашње

Догодило се, а можда се и није догодило, са сигурношћу ништа не могу тврдити, јер кад пишем ова збитија, као слике јасне да гледам, и као да изнова све доживљавам, али нешто ми каже: ко ће ти вјеровати, када из туђих уста говориш, туђим мислима и из туђих душа; догодило се, кажем, да је

била недјеља и Црвени је с другим оцима сишао у село на богослужење. У семинарији је радило дванаест семинариста и ја, тринаести, онај који сада записује ово и оставља вама, за будуће вијекове. Одједном, као што анђео силази с неба, на вратима се појави Лијепи. Изгледао је уморно и безвољно, но након догађаја с Црвеним, кад га није почастио похвалом неискреном, са собом унесе сјај и свјетлост у семинарију. Упути се према Михаилу, застаде код његовог стола, а овај подиже главу и сузе му навријеше на крупне, плаве очи. „Шта учини?“, рече Лијепи. А Михаилу Непорочни паде пред ноге његове и поче да моли за опроштај. Других једанаест је гледало у њих, не разумијевајући ништа; али ја сам гледао и разумио, јер сам видео претходно.

Лијепи га подиже на ноге и потом погледа у очи па рече: „Дао сам ти дрво мудрости, перо душе, најтањи плуг којим се обрађује поље и од кога најбољи род даје, а ти, како ми враћаш? Зашто си отворио ковчежић? Ко ти је дозволио? И зашто си поломио јаје у којем сам чувао свјетла небеска, која сам пазио, свјетлости да буде ако се помраче ова? И сад, због лакомости твоје, немам оно једино што сам добио од Оца свога!“

А уплакани Михаилу рече: „Господе, нисам ја онај кога тражиш“. И заћута, гледајући у њега покорно, док су му сузе текле по руменим образима, а он је трпио, не пуштајући више гласа.

„А зашто плачеш, ако ниси ти?“, упита Лијепи. А Михаилу га погледа и рече: „Јер више немам перо. Био сам неопрезан и заспао сам, држећи га у руци; а кад сам се пробудио, више није био ту; изгубио сам га јер га нисам чувао“.

О, колико је патила душа Михаила Непорочнога! О, колико муке и јада, горког пелина је накупила у том трену! Мени је срце тукло као лудо, јер сам знао какав је тај бол, када човјек добије нешто што је сањао цијелога живота, а онда у трену, због небриге и умора, изгуби заувјек! Као што рибар изморен заспи и пропусти рибу коју је очекивао да би нахранио своју гладну дјецу! Као што жена која тешко рађа изгуби своје дуго чекано дијете у рату! Срце ми је тукло у грлу, као птица која жели излетјети из кавеза, а не може. Хтједох да заустим, да кажем што знам, да кажем да је перо код одвратног Јефtimiја, уништено сасвим, згажено и презрено, но не рекох ништа, јер сам се плашио закона који сам морао поштовати, закона Јефtimiјевог. И не рекох

ништа, јер језик ми је већ био подијељен на два језика, један благоглагољив за Јефтимија, један богоугодан за истину; но два језика и двије ријечи под собом крију, а као што се већ видјело, двије ријечи се у исто вријеме нису могле заустити.

„Имај мир у мени, Михаил!“, рече Лијепи. „Ваистину, ваистину ти велим: доћи ће дан када ћеш поново имати перо које си изгубио“.

И пође ка излазу, но путем застаде над главом једног од једанаесторице и загледа се у брза писмена која су се рађала и излазила из калема послушног момка, као ситни мрави из мравињака. И рече нешто што сасвим запањи све.

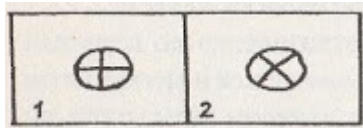
А та параболо је била оваква: „Журите да не губите вријеме; а губите вријеме зато што руке, кад испишу ред, морају се вратити назад и нови ред започети; но ако, као добар земљорадник, једну бразду узорете онамо, а другу овамо, онда ћете се добрим родом наслађивати с поља, и ви, и Господ Бог с вама!“ На вратима се осмјехну и одмахну руком, гледајући исколачене очи послушних.

Након што је Лијепи изашао, један по један почеше се Јефтимљеви ученици загледати и дошаптавати. До дванаестог часа у дану (а био је десети час када је Лијепи отишао), половина је послушала његов савјет.

Када је те вечери отац Јефтимље ушао у семинарију, са својим строгим и надменим понашањем, да изврши свакодневни надзор, скоро га је кап ударила; код шесторице слова су била сасвим погрешна, а код шесторице добра; редови су се подијелили на двије групе, једна с редом и поретком, а друга без реда, и он, прије него што је сасвим онемоћао, заповиједи да се спале слова шесторице која су се осмјелила да послушају савјет нечастивог, а њима да се не даје храна, као и да им се одузму калеси за писање.

Но, несрећа је била у томе што сам баш ја био чврсто увјерен да ништа лоше нема у приједлогу Лијепог, иако сам и даље писао на стари, досадни, на уобичајени начин, да не навучем поново и заувјек гњев Јефтимље на себе.

ТЕТ: ТОЧАК

Пропаст писмена тет:

1. Критско сликовно тет;
2. Писмено са споменика краљу Мешу

Још исте вечери сам отишао код оца Варлама и рекао му шта се догодило. Када је отац Варлам чуо параболу с пољем из мојих уста, само се осмјехну, не рече ништа, јер очигледно, његов наук о тајни је нарастао откако је почео да проводи дане у семинарији, над писанијем, удубљен. А када хтједох да кренем, прошапута: „Тако је било сачињено и слово које сам у младости познавао“.

Отац Варлам је поново те ноћи расправљао са мном о језику. До непобитног наука је дошао, рече, да је у старим вјековима, након што су се писмена већ искварила од брзине којом их је писала рука човјечја, лакомима пало на ум да од више писмена сачине ријеч. Нису више људима била довољна писмена и довољно добра да преносе мисли и љубав, па су тражили више од онога што им је Бог дао, и сачинили су ријечи умјесто писмена. „Писмена су мала бројем“, рекао је неки лакоми човјек, „а сиромашни су они који имају мало; ајде да сачинимо ријечи, јер од мало писмена много ријечи ће да се роди, а богат род је само у амбару богатога!“ И тако, да се обогате, људи су сачинили много ријечи, а и данас тако раде, па за сваку ствар одмах ријеч траже, умјесто да употребе неку стару, што јој је слична. Те ријечи, у старим вјевима, иако нису биле слике као што су била писмена, ипак су још увијек личиле на ствари чије име су биле, зато што су и писмена од којих су биле сачињене ријечи била слика тих ствари. Али ја примјетих да су ријечи сачињене од више писмена и да не знамо које писмено у ријечи треба да личи на ствар коју именујемо том ријечју. Отац Варлам није имао сигуран одговор. Но, одлучио се за рјешење угодно и скромно; барем прво писмено ријечи мора бити истинско, каже, да би цијела ријеч била тачна, а не погрешна. Сједили смо на чардаку и он је упорно покушавао да ми докаже да је ријеч којом именујемо свјетло дана погрешна, јер не смије почињати писменом С. То писмено, рекао је, морало би бити прво у ријечи којом означавамо ноћно свјетло, и то само у оним данима када је мјесец још млад. Писмено О би требало да буде прво у ријечи за стар мјесец, али није нашао писмено међу постојећим писменима којима би почињале ријечи за друге двије мијене ноћног свјетла, јер та писмена би требало да изгледају овако: . По његовом чудном науку, постојала је потреба за четири нове и истинске ријечи само за мјесец: то је пак значило да је азбуку блаженог оца Ћирила требало допунити с она два нова писмена. Бистри ум оца Варлама нашао је рјешење и за ту невољу, будући да се не види, онда мјесеца и нема, па нема ни потребе да се употребљава ријеч за нешто што не постоји. Ту своју бистру досјетку отац Варлам је правдао тиме што заиста не употребљавамо имена за нерођене прије него што се роде; зато постоји крштење, рекао је, и име се даје само ономе што већ постоји, што је изашло из ништавила.

И ријеч за сунце, тако, морала би почињати писменом које је његова највјернија слика - О. Но, ја га подсјетих да је то писмено прво и у имену старог мјесеца. То га пак

уопште не збуни, јер је подијелио ријечи на *ноћне* и *дневне*, да се лакше сналази у поправљању језика кога се латио. „Постоји грешка, расипно сачињавање свих нових и нових ријечи у језицима на овом свијету и вијеку“, словио је. „Дан не постоји кад постоји ноћ, па и оно што постоји дању, не постоји ноћу, и обратно сасвим; па се истом ријечју могу назвати и дневне и ноћне ствари, и нужде нема да се сачињавају одвојене ријечи за те ствари“, рекао је. Бистри ум оца Варлама је тако дошао до спознаје да и сунце и мјесец, кад је стар, могли би се крстити једном те истом ријечју, која би почињала писменом *О*; ријечи би се разликовале само по времену њихове употребе, односно - једна би се изговарала дању и именовала би дневно свјетло, а друга ноћу, и користила би се за ноћно свјетло.

Но, највећу грешку отац Варлам направи када свој наук још исте ноћи подијели с оцем Јефtimiје, који је дошао да провјери, да дозна о чему глагољамо. Већ рекох, и не желим понављати, јер речено је већ, и ви вјерујете, да је отац Варлам, исто као и отац Амфилохије, био наиван и добар сасвим и није видио зло у другима, јер га није налазио у себи, па га није тражио у другима. Но, зло постоји, без обзира на то да ли га видимо или не, исто као што и мјесец, иако се не види, сија и за облаком. Било је много истине у ономе што је отац Варлам говорио, али се отац Јефtimiје жестоко противио те ноћи његовим чудним, али истинољубивим приједлозима.

„Шта ће се догодити“, питао је Јефtimiје, „ако сада будемо мијењали и поправљали ријечи које су већ сачињене? Сва слова, од почетка вијека треба поправљати, а ми ћемо испасти неписмени и прости, јер нови наук стари заборавља, и прво ћемо морати стицати искуство у краснопису! А народ ће збијати шале с нама!“

Затим је доста времена протекло, а отац Варлам је упорно, из дана у дан посматрао небеске точкове. Гледао је како се котрљају небом, све док једног јутра, при изласку младог сунца, не рече: „Сунце ће се сломити данас и личиће на ријеч којом тврдоглаво и грешно га именујемо“.

Престравило нас је његово изненадно предсказање. А када се отац Јефtimiје безобразно засмија, и не могаше себи доћи од смијеха, кад му се лице зацрвени и међу два понижавајућа смијеха испљуну: „Од какве муке ће се преломити?!“, отац Варлам умирен рече: „Јер назив који смо му дали није тачан. Ствари се изопаче ако не добију истински назив, јер и име утиче на ствари, а не само ствари на имена која им дајемо“.

Тачно у дванаести час дана, подне што се зове, свјетлост небеска се помрачи и ноћ завлада усред бијела дана. Излетјесмо сви у дивљем страху из семинарије, а за нама, мрзовољно и зловољно сасвим, вукао се Јефtimiје. У средини, у дворишту, стајао је спокојни отац Варлам, јер се потврди оно што је предсказао. Викао је: „Одрони се и паде на земљу већи дио точка дневног, и сада име је сасвим налик његовом лику, јер почиње са *С*!“

Па погледасмо горе, и видјесмо: на мјесту свјетла дневнога сијао је мали срп, налик писмену *С*. Сунце се помрачило и већи његов дио прогутала је црна тмина.

Но, послвије неког времена, на велику жалост сиротог оца Варлама, свјетло побиједи таму и сунце је поново сијало чисто, бистро, пресвучено као дрво у прољеће.

Отац Јефтимије се прекрсти и рече толико тихо, да сам само ја чуо: „То није било сунце. То су били рогови бика“.

А била је недјеља, и у том трену уђе живописац, од рада и труда изморен и прљав, јер занатом се бавио и недјељом.

А Јефтимије се удаљи, јашући магарца, у непознатом правцу.

Као што сам већ неколико пута рекао, моја несрећа је у томе што видим све, чујем све, миришем све, чак и што не треба, и то ми не дâ души мира. Тако се догодило и тада. Чуо сам шта је рекао отац Јефтимије и одмах сам знао куда је кренуо.

А гдје је био Јефтимије, гдје је био онај који ми је држао душу и руку у покорности, онај који ми није давао да орем поље на начин природан, вјекован, с лијева на десно, и затим назад, као ноћ што смјењује дан и дан ноћ, да имају времена одморити се?

А био је тамо куда је наумио да оде, и урадио је оно што је ријешо да уради, јер човјек не може побјећи ни од ума, ни од наума; а било је овако, његовим устима речено, мојом руком писано:

6. *И оде Јефтимије у град, код Амфилохија, да се пожали, јер гњеван бијаше много, и наум зао ношаше са собом.*
2. *Па уђе код њега и поздрави га, и ласкавим ријечима га почаста као часном трпезом, да би му омекшао душу; и рече му:*
3. *„Миљеник твој, живописац, гази закон божји и не поштује недјељу;*
4. *па ради и недјељом и хулу на бога баца, чини гријех“.*
5. *А Амфилохије рече: „Зар ти, што у брзини дјела чиниш, и што од брзине бржи си, противиш се? Зашто не радиш и ти недјељом, ако ти времена није довољно? Зар и Исус није у суботу исцијелио човјека, па слијепи прогледа?“*

6. *А тада Јефтимије рече: „И Варлам је заблудан већ, и треба да га смијениш, јер у савезу је са сотоном и нова имена стварима сачињава, јер му се не допадају саждашња;*
7. *па ново име за свјетло дневно измисли и гњев божји навуче данас, јер свјетло се помрачи од хуле његове.*
8. *А све поче од писмена Михailових, што их научи од Лијепога; познато ти је, зар не, ко најљепши лик узима кад се претвара!*
9. *И пошто бацише хулу на писмена, пређоше и на ријечи, јер ни оне им нису повољи“.*
10. *А Амфилохије рече: „Па и Ћирило, учитељ твој, ново писмо сачини; зар и њега кудиш?“*

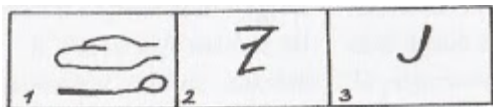
11. Тада Јефтимије рече: „Велика ларма је против Лијепога, и гријехови његови су претешки, јер за њим сада и Михаило ходи, и још шесторица других који послушни бијаху до јуче.
12. Па пишу као поље што се оре, као пагани, од истока ка западу, а затим од запада источно.“
13. Но Амфилохије рече: „Зар ти, који журиш, противиш се орању бразда? Зар не тражиш најкраћи пут? А тај је баш такав“.

14. Тада Јефтимије, видјевши да му лукавство не успијева, рече себи у душу: „Видим да се точак окреће и да неправедно гази онога који га гура, јер уназад иде; но нека се окреће, а ја ћу да чекам, док се не окрене мој крај, повољан што ће да буде“.
15. А мишљаше на то да је он створио точак дневни, јер мишљаше још на доњи свијет;
16. и оде испред лица Амфилохија, с бијесом и злбом.

Тамо је био и то је чинио Јефтимије, а те вечери смо дознали да се точак небески заиста помрачио, сломио, и да за нас више никада неће небесима да кружи; али само ја видјех да се точак судбине окренуо у корист Јефтимију. Јер на вечерње стиже гласник и јави да се отац Амфилохије представио у Господу, године 863, мјесеца у години четвртог, дана у мјесецу тридесетог, одмах након што је отац Јефтимије отишао од њега.

А Јефтимије се вратио прије гласа о смрти благоутробног Амфилохија, јер брзи краћим путем и од смрти иду.

Јод: РУКА

Пропаст писмена јод:

1. Хијероглиф;
2. Феничанско и старосемитско јод;
3. Данашње

Откако се упокојио блажени отац Амфилохије, душа му била благословена, а земља лака (и сада га оплакујем, јер сам га заволио много), Црвени је преузео све у своје руке. Много више је владао него што је преписивао, и сочињенија на његовој клупи данима су стајала недирнута.

Најприје је помиловао шесторицу коју је казнио; допустио им је и хљеб уз воду, пустио их је из келија и вратио им калеме. Сабрао их је у дворишту, поређао једног до другог, као у војнички ред, и рекао им: „Од данас се заборавља све што је било у часима и данима прошлим. Радиће се цијели дан, без одмора. Свакоме по двадесет пергамената, од изласка до заласка сунца. Нико да не говори с оцем Варламом и живописцем. Ко не поштује слово моје, биће кажњен: ни хљеба, ни воде неће добијати. Ако слово моје не уђе у вас, запалићу манастир, па ви објасните Ћирилу, када буде дошао, зашто сочињенија нису готова“.

А затим их је распустио и послао на посао.

Под таквом строгом руком, када је ученицима било забрањено и да разговарају међусобно, отац Варлам паде у потпуни заборав. Нико с њим није разговарао, осим мене, јер Црвени је од мене већ био дигао руке, и сматрао ме Јудом Искаротским. Догодило се то овако: живописац је устао једног јутра и кренуо на посао; изашао је и кренуо џаком надолу, према селу. Потрчао сам за њим и стигао га на равнини пред манастиром. „Исијане!“, викао сам, све док се није окренуо. „Шта је?“, упита. „Хоћу да ти кажем све што знам“, рекао сам, и збиља сам хтио да му кажем о перу сиротог Михаила, да му кажем да му га је отац Јефтимије на спавању украо, а не да га је изгубио. „Знам“, рекао је кратко. „Оди“. Гледао сам збуњено у његове прозрачне очи, у његово дуго, испосничко лице, и нисам могао разумјети шта зна. „Знам“, поновио је. „Душа ти је спасена јер дође да ми кажеш“. „Али зашто унизи Михаила, ако си знао?“, упитах.

Он се благо насмијеши, помилова ме по коси и рече: „Нисам унизио њега. Тебе сам искушавао јер они које изабирам морају бити чисти, и све да им буде чисто, и нечистота чак“. А када га упитах како зна шта сам хтио да му кажем, он одћута кратко, па додаде: „И ти ћеш ускоро знати, а да ти не кажу, а да не видиш, а да не чујеш!“

И потом ми сузе потекоше низ образе; од чега ли су ми текле те вреле сузе? Да ли од среће, од љубави, од Његове велике благости, не знам. Али знам да када сам се окренуо и када ми је отпоздравио још једном на путу, и када сам погледао према манастиру, на чардаку сам угледао Бијесног Јефтимија; издалека сам видио његово подмукло, црвено, отебло лице. Гледао је у моје сузе, а ја их уопште нисам крио, и било ми је сасвим свеједно шта мисли, па их нисам прикривао. Но, знам и да ме од тог дана није држао за живог.

Природно, у таквим околностима, када нико ни с ким није смио разговарати, као и сва друга дешавања, и збитије са сунцем прекрио је заборав, један вид намјерног и наређеног ћутања кога смо се сви, као по договору, придржавали. Онако као што су потребни вијекови да један предмет буде сасвим покривен прашином, заборављен, и да постане невидљив, тако смо и ми у неколико дана затрпавали чудна збитија која су опсједала манастир. Седмог дана од збитија са сунцем, нико га се више није могао сјетити и могло се већ тврдити да се то уопште није ни догодило, јер познато је да су се ствари догодиле само ако имају своје име и ако се могу увијек дозвати у сјећању, баш по имену. Ми, то сада сасвим јасно видим, радили смо послушно, под оштром канџијом Црвенога, на уклањању имена ствари које су нам се догађале, а догађале су нам се ствари којима стара имена више нису била довољна. Тако, остали смо без имена за ствари, без ријечи, и именovali смо само оно што нам је било допуштено и познато. Показало се и видјело да је најбољи савезник заборава неименовање.

И баш када су ствари изгледале тако да смо сви помислили да је свијет однио још једну побједу над необјашњивим користећи се подлим триком неименовања, које је само надимак за послушност, догодило се оно што се догодило (можда је то истинско име за то збитије), а догодило се тако да се отац Јефtimiје, коме је остало још сасвим мало времена да се заврше слова, једног дана пожалио да све оно што су начинили ученици преко дана, а у шта се увече увјерио својим очима, ујутро освитало неначињено. Или, још тачније, јер желим да ми вјерујете, о, послушни, а дошао је час и за то: сваког јутра ученици су затицали књиге у сасвим другачијем стању од онога у којем су их остављали; ако су, на примјер, били на посљедњем реду слова, ујутро су затицали слово до средине исписано, али сасвим другачијим рукописом. Из тога је отац Јефtimiје извукао закључак да неко увече улази у семинарију, и уз помоћ неке чудне силе, без стругања ножем, брише оно што су ученици сачинили, а потом, својом руком, али много спорије, исписује исто слово, лијепим писменима! Брзи Јефtimiје још више увећа брзину својих поступака, јер брзима је једино брзина послушна, и не размишљајући много, заповиједи ми да закључам Варлама у његову келију и да му предам кључ. Затражи, исто тако, да други кључ семинарије одузmem од Варлама и да га предам њему.

Тако, он је имао два кључа једних те истих врата, иако један кључ отвара подједнако добро као и два, када су иста.

Тиме, он је и практично преузео сву власт над манастиром у своје руке.

Душа ми је била сломљена, пуна очајања, јер је требало да се одрекнем Варлама, да га оставим само на води, да га закључам, да га предам; требало је погубитељ љубазан да му будем. Било ми је сасвим јасно да ми Јефtimiје то намјерно ради, да тражи од мене да му покажем вјерност, као владалац што тражи од свог непослушног слуге да убије свог оца, да би показао већу љубав према њему, који га није родио, већ само господарио над њим! И уопште, владоци слијепи и сурови, њежни очеви свима желе да буду. Па је и Јефtimiје желио родбинску блискост са мном, и хтио је да се односим према њему као према Варламу; али ја нисам хтио. А да сам хтио, све би се умирило. То је била плата којом је требало да се откупим због својих суза пред Лијепим (о, боже, имају ли сузе плату и отплату?!), онога дана, када ме је видио из конака и када је поцрвенио као распорена утроба бика.

Излудио сам тог дана, јер нисам знао шта да чиним. Нисам послушао одмах, него сам сачекао да се врати Лијепи из села, па сам одмах отишао код њега и кроз плач му испричао шта од мене тражи Јефтимије. А он ме сасвим умирујуће погледа и рече: „Уради то што тражи. На Варлама је Отац Бог утиснуо печат и он је силан у сили, колико је Јефтимије силан у слабости; слабост грешног закона лежи у његовом испуњавању. Зато, испуни оно што Јефтимије од тебе тражи!“

И затим сам отишао утјехе пун, и учинио сам како ми је тражио Црвени, злобе пун. И опет сам био послушан, јер сам испунио оно што се од мене тражило, али отац Варлам ми је потврдио исто што је и Лијепи тврдио: да постоји и послушност из непослуха, која је сасвим различита од послушности из послуха, јер рече: „Не бој се, јагње божје. И не плачи, јер овим што чиниш, не мени, већ Јефтимију муке умножаваш, јер он чека да одбијеш; одбијање ће му донијети олакшање и угодност, а не послушност твоја, јер та послушност је изнуђена, и он то добро зна; а послушност која је изнуђена, знак је непослуха“.

Тада ме је по први пут загрлио и пољубио у чело. А ја сам закључао спаситеља свога, и предао кључеве Црвеном, погубитељу своме, усрећен и утјешен, јер вјеровао сам да добро дјело чиним.

О, колико је мржње у мени тада било! Колико сам се радовао када се слједеће ноћи поновило оно са сочињенијима у семинарији, и колико више сам се радовао треће ноћи, када се поновило и по трећи пут! Када сада размишљам о томе, разумијем да је у природи човјека било да га обузме страх када је ношен као сламка у ријеци живота; обузима га тада и грешна, неизмјерна жеља да контролише ствари, да буде њихов господар. Таква жеља је обузела Јефтимија. Ђавољи изазов је то, јер човјеку није дато да господари ничиме, осим својом душом; а управо отац Јефтимије није господарио својом душом, него душама других; коначно, тај чувар закона, ријеши да се сакрије увече у семинарију и да објасни догађај.

Слједеће ноћи, отац Јефтимије уђе у семинарију и остаде тамо до зоре. Али ништа није видио. А када су семинаристи ујутро стали над своје столове за преписивање, поново су се пожалили да слова *касне*, јер су враћена мало уназад и јер су преписана туђом, лијепом руком. Немогуће је било објаснити како се то догодило, а да нико није ушао у семинарију. Отац Јефтимије је горио у пакленом огњу; био је посрамљен пред ученицима, јер није имао објашњења пред њима, а дуговао им га је, јер је цијелу ноћ пробдио унутра. Само се Михаило насмијешо у души, зрак анђеоске свјетлости му је гријао, јер му је рукопис изгледао познато и помислио је да га је препознао; па је горио од жеље да се сунце угаси, да провјери. А Јефтимије, као да је примијетио ту свијетлу и нескривену промјену у његовој души, и бијесан, јер није имао одговор на чудо, приближи му се и рече злобно, у параболи: „Познато ли ти је познато?“ А овај одговори, без страха: „Познато се јавља ономе који га познаје, а не ономе који се плаши да га познаје“, и доби такав жесток шамар, да му је образ горио до поноћи, као да му је сунце заспало на лицу руменом.

Тај шамар заболио је све; и једанаесторица се погледаше, јер промјена у понашању оца Јефтимија више се није могла сакрити, замрачити, покрити; он, последије смрти блаженог оца Амфилохија, више је личио на војног заповједника, на архонта гњевног, него на духовника, и то су сви јасно видјели. А и параболом коју је Јефтимије

бацио као камен на Михаила, одбила се као од стијене Олимпове и погодила га право у главу, па му потече крв; јер јасно је било да је Михаило рекао: „Бог се не јавља сотони, јер нема потребе за тиме, него се јавља ономе који га познаје и његовим путем ходи“.

Јефтимије је изгледао грозно послије шамара: као да га је он добио, а не другога почастиио њиме. Отишао је бијесно до стола за преписивање и рекао: „Ухватићу тога који се игра са мнош, а када га ухватим, казнићу га тако што ћу му одрезати руку којом хулу баца на Бога“.

Шамар је пекао Михаила, као да му је неко посуо жар по лицу; пекло га је то што је Јефтимије направио тај чин пред свима; осрамотио га је, најбољег, најбржег и највјештијег, али најнепослушнијег; а највише од свега га је пекло што је исте вечери Јефтимије одредио послушног Натанаила, улизицу који се одувијек додворавао ласкањима Гордљивцу, да га мијења сваки пут кад овај није у манастиру, иако је Натанаил био најнеукији у краснопису од свих дванаест, иако довољно брз. Отац Јефтимије је већ живио у страху, и њему нису били потребни добри, већ послушни. А послушник је озбиљно схватио задаћу још првог дана, па сваки пут када би Јефтимије изашао макар и накратко из семинарије, искористио би вријеме да подучава и заповиједа. До краја дана, послије шамара, Јефтимије је два пута излазио из семинарије, и Натанаил је два пута долазио до Михаиловог стола, па му је два пута стругао пергаменте, говорећи: „Сачини ово поново“. А други пут, када је Михаило плашљиво погледао у очи Натанаила, с којим је потицао из истог насеља и истог поднебља, а и куће њихових очева биле су врло близу, као и занати, овај се нагну према њему и рече: „Обавезан сам поступати овако, јер на положају сам сада, а човјек на положају мора бити строг. А ти ми буди послушан, тако ћеш *помоћи* и мени, а и себи“.

Забољело је нешто у души Михаила тада, јер се запита: па зар и власт помоћ тражи? И каква помоћ је послушност ономе који само непослушне лови, да би их казнио? И знао је да га Натанаил, ближњи његов лаже, да је окусио слатко вино власти и да зато поступа тако као што поступа; то да се *мора* поступати тако, био је само изговор. Чуо је Михаило да је и брат пресвијетлог и блаженог оца Ћирила, Методије, имао једном прилику да прими све владалачке почастии, али их је одбио и отишао у манастир, презирући слатки нектар господарења над другима, а прихватајући вјештину владања сопственом душом. Чуо је то од оца Ћирила, прије него што је овај отишао из манастира, да обави неке административне послове, нужне за мисију код Мораваца; чуо је то из уста самога Филозофа, и сада се досјети тога, па се мало охрабри, јер храброст је нешто што у наше душе долази када се најмање очекује, усред понижености, као и намјерник који долази путем којим одавно нико не ходи.

И баш тада, те ноћи када је шамар пекао, када је страх од нове казне требало да буде најјачи, он је, напротив, осјећао силну потребу да устане и уђе у семинарију; да буде непослушан, да провјери да ли је тачно то што му није давало мира откако је видио краснопис којим су била преправљена писанија. Видио сам га како се искрао из своје келије и видио сам да је ушао у семинарију. Шта је радио тамо, то ја не могу својим устима рећи, али његовим могу, и то веома лијепо, овако:

7. А када уђе, у поноћ, дуну си-
лан вјетар у семинарији и
Михаило се уплаши много,
говорећи себи у души: „Ја-
виће ми се Онај кога дођох
познати!“
2. Али зачу само глас у тмини:
„Оди. Нисам те позвао да до-
ђеш. Шта радиш ту? Зашто
си овдје?“
3. Тада Михаило рече: „То и то
се догодило, Господе, и образ
ми гори од шамара као свје-
тло небеско!“
4. А глас рече: „Зар свјетло
дневно по тмини ходи? Образ
свијетао ти је, па је зато
пут постао којим сунце газу
стопалима својим, јер тај
пут је чист и сјајан! И сада,
по шамару, сјајнији је још!“
5. А Михаило рече: „Желим Те
разумјети, Господе. Служи-
тељ и свештеник сам твој“.
6. Тада глас рече: „Не буди
свештеник Ономе кога же-
лиш разумјети, јер разли-
чити су језици којима гово-
римо Ја и Ти; ако ме желиш
волиш, умножићу од тебе
род многобројан и велику
славу ћеш стећи и ти и сви у
роду твојему, који род ти
неће бити;
7. јер род најближи биће ти
ученици твоји, а ти учитељ
њихов.
8. Ако ме пак желиш разу-
мјети, иди с миром, пред ђа-
волом је пут твој, којим си
пошао, јер желиш разумјети
занат господара твојега, да
би могао господарити ти
њиме, а не он тобом;
9. јер господари један занат
имају: владање.
10. Иди сада и не осврћи се, јер
ако се осврнеш, можеш умри-
јети“.
11. А Михаило пође и стиже до
врата, но не издржа иску-
шење и осврну се, па угледа
у мраку сјајну руку, какву не
бијаше видео;
12. а рука лебђаше у ваздуху као
анђео обучен у најсјајније
злато и стајаше.
13. И уплаши се много, јер миш-
љаше о ријечима које му
рече глас; али глас се јави
још једном и рече: „Ово је
рука која ће те благосло-
вити, јер се не уплаши
смрти и пријетње моје.
14. Не кажњавам само за непо-
слушност, већ и послушност
слијепу; јер онај који је сли-
јепо послушан мени, не поз-
најући ме, слијеп ће бити у
послушности и нечастивом“.
15. Тада Михаило сједе на степе-
ник пред вратима и видје
како вјетар отпихује
писмена из писанија ученика,
и како блажена рука полако и
с много труда сачињава со-
чињенија писменима небес-
ким.
16. А рука му рече: „Гледај ова
писмена и запамти их, јер
та су истинска; сва друга
вас удаљавају од мене, умје-
сто да вас приближе.
17. И познај мене као Бога сво-
јега сада и увијек и у вијекове
вијекова, када год ме срет-
неш, и с ликом незнатим ако
ти се јавим!“
18. А непорочни Михаило викну
прије него што се изгуби
рука сјајна у тмини: „Како ћу

*знати да си ти, а не нечисти-
стиви?“*
19. Тада глас рече, губећи се у
тмини: „Ти нећеш знати, ти

*ћеш вјеровати, и жељећеш
да то будем ја, и ваистину
ћу бити“.*

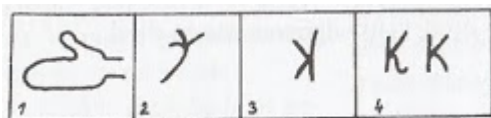
Уста непорочнога и златопрстога Михаила још веле да након што је рука нестала у тмини, а када је запалио свијеће и погледао у писанија, видео је да су слова ученика, без иједне грешке била преписана толико лијепим краснописом да су очи бољеле, а душа пекла од неспремности да види такву љепоту.

Ја пак, с чардака сам видео да је Јефtimiје ушао у семинарију и чуо сам још, јер и слух је добар када свјетлости нема: „Ти си, значи, тај; дорађујеш ноћу оно што ја сачињавам дању! Јер није ти довољна љепота слова учитеља твојега!“

А Михаило није рекао ништа.

Тако сам барем чуо, јер нисам чуо одговор.

КАП: ОТВОРЕН ДЛАН

Пропаст писмена кап:

1. Хијероглиф;
2. Писмено кап са споменика краљу Мешу;
3. Етрурско;
4. Данашње

Отрчао сам одмах до келије оца Варлама, узварао се до прозорчића, а он ме је осјетио. Поблиједио је када је чуо причу о догађају из мојих уста, онако вјерно као што сте је и ви чули, јер чудесне ствари морају бити предате словом које им одговара: чудесним и узвишеним. Просте ствари, пак, предају се словом простијим, и баш

зато оно обично што нам се дешавало, предајем вам говором простим и обичним, какав и заслужујемо.

Након што ме је саслушао слухом прикладним за ту ствар (јер битно је не само *како* се казује, већ и *како* се слушају ствари), прекрсти се, помоли за непорочнога Михаила, и упита: „Какву казну ће да поднесе?“ А ја тихо рекох: „Рука. Одсјећи ће му је“. Тада он рече: „Оди. Учинићу све што могу“.

О, оче Варламе, колико сјајна је душа човјечја када је твоја и колико топлине из ње грије! Душа твоја сунце је, што иако је највредије од свих жарова, тихим жаром и издалека, чак и закључана, грије нас благошћу од које биљке напредују и животиње расту; о, сунце закључано! Душа Јефтимјева, пак, гори брзим жаром, неупотребљивим за живот, јер сагоријева и спаљује све око себе! А шта можеш да учиниш ти, немоћан, закључан и стар, осим да нам удахнеш наду за спасење? Но, зар је то мало? И зар то мало није - све, а закони, напротив, уче нас да мало је оно што није све? О, заблудо о количинама, о неправдо земаљских мјера!

Још рано изјутра Јефтимије устаде, необичном свјетлошћу озарен и расположен, јер дошао је час за казну, час који је празник за онога који кажњава! Ја сам побјегао из манастира, јер нисам могао ни хтио да гледам, па нисам видио. Но, та повијест, речена или прећутана устима оца Јефтимија (свеједно је то, ако човјек зна не чувши!), мојом руком записана, оваква је била:

8. Тада Јефтимије позвони у звонику и свих дванаест краснописаца изађоше у двоориште.
2. „Хоћу да знам који од Вас унижава Бога и рашчињава ноћу оно што дању је сачињено“, рече Јефтимије.
3. „Затекох ноћас грешнога Михаила у семинарији, и мислим да је он; али да се испуни правда, искушаћу вас све“.
4. А њих дванаест погледаше у земљу и рекоше: „Учитељу

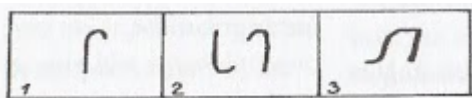
наш, тражиш нешто што не можеш да нађеш; тражиш ђавола међу анђелима којима су руке чисте, јер душа им је вода којом их мију“.

5. Тада Јефтимије донесе књигу бијелу и перо гавраново, и мастило од чађи најцрње сачињено, јер црно је најбрже, па рече: „Писаћете сви, брзином којом чтеније чиним, да препознам оног кога тражим.“

6. Јер погана је душа његова и колико год да се таји, рука његова ће да га открије при брзини брзој и застаће, пишући спорије од моје ријечи;
7. Јер онај који мисли на љепоту, не може да сачини слово брзо“.
8. И почеше сачињавати слова, онако као што он читаше; а читаше све брже.
9. А дванаестом, Михаило што се зваше, затрепери рука при брзини великој и перо му испаде из руке; но слова ни налик не бијаху онима, већ много несавршенија бијаху.
10. Тада Јефтимија обузе гњев страшан и крв на нос му пође,
11. па узе да понижава дванаестог, а он рече: „Знаш да нисам тај кога тражиш, но желиш задовољити гњев свој, као да си Бог, но човјек си, савршен у несавршенству;
12. и гњеван си јер знаш да нисам тај који те на искушење ставља, јер мишљаше да тај је међу нама, но није, па сада срам те обузима велики.
13. Но немој срам да ти прелази у гњев, јер гњевни смо сви, од срама твога“.
14. Тада Јефтимије узе сјекиру из своје постеље, јер владалац са сјекиром спава, као с јастуком, па узе длан Михаилов и стави га на пањ и хтједе да га пресјече.
15. И замахну, но за њим се појави Лијепи и у ваздух подиже свој длан; „Ово је рука коју тражиш“, рече;
16. „Не кажњавај невине, јер ја сам Тај Што Је; мојом руком су поправљена сочињенија, да би била истинита“.
17. А отац Јефтимије се наљути много, и пружи му перо гавраново, из доњег свијета што га бијаше узео.
18. Па Лијепи сједи и поче да сачињава сочињенија лијепи.
19. А лијепи бијаху јер зло у добро прелази када брзина му се одузме.
20. Па и пером неподобним сачини писмена налик на она за којима чежњаше Јефтимије, а мржаше, јер не бијаху под руком његовом изашла.
21. А чежњаше за њима и Михаило, но не мржаше их, иако не бијаху из руке његове изашла;
22. Тада отац Јефтимије узе длан Лијепи, па замахну сјекиром да га исјече; но се уплаши много, јер дланови Онога бијаху пробуражени шиљком.
23. А Јефтимије их препозна, па спусти сјекиру и рече: „Ко си ти и каквим путем ходиш?“
24. „Ја сам Тај Што Је, а ходим путем којим је ходио отац мој“, рече Лијепи.
25. И пође путем својим, што га помену, а непорочни Михаило повика гласно: „Познах те, познавах те и познаваћу те, каквим год ликом да се јавиш!“
26. А у очима Лијепи бијаху сузе.

Ето, тако се догодило, и никако другачије.

ЛАМЕД: УДИЦА

Пропаст писмена ламед:

1. Хијероглиф;
2. Критско ламед;
3. Данашње

Од онога дана када ми се језик расцијепио, ријешио сам да не говорим својим устима, или, ако већ морам, онда да говорим мало, јер сам се уплашио самога себе; нисам могао разумјети да је мој језик био способан изговорити и непослушне мисли. Отац Варлам је говорио да је језик оно што се из душе види, јер је остављен напољу, и тврдио је да ако човјек покаже језик, види му се душа. Ако су тијело и душа повезани, онда је језик најбољи доказ за то: он је плот њена.

А под језиком, тим лажним послаником душе, имао сам и мржњу, али он то никада није показао; то значи да је моја душа дуго времена подносила тиранију послушног језика; и била потискивана и присиљавана да не мрзи, иако је у њој постојала и таква потреба. По први пут сам осјетио мржњу онога дана када је Јефtimiје показао своју притворност у семинарији, лажући да није чуо шта је рекао Лијепи о његовим сочињенијима. Уплашио сам се и осјетио грешним, па сам се исповједио оцу Варламу, који ме је саслушао и рекао да и праведна душа мрзи када се чини неправда, исто као што грешна воли када се чини гријех. „Али зар је љубав друге, иако је љубав, боља од мржње прве?“, упитао је.

И када сада размишљам о томе, помишљам на оца Јефtimiју, који је први од свих нас почео да гута удицу љубави према мржњи; за њим је прогута и Натанаил Послушни, и ниједан други последије њих. Ја, пак, омрзнувши Јефtimiју, прогутах удицу мржње без мамца, празну, јер мрзио сам мржњу саму; но иако је Јефtimiје волио да мрзи, ја сам мрзио да мрзим, ја нисам био грешан, већ он. Само отац Варлам није прогутао ништа, осим кључа семинарије који је требало да предам Јефtimiју оне ноћи када сам предао Варлама; прогутао га је, али то нисам хтио да вам пренесем тада, зато што ми не бисте вјеровали, јер није био дошао час. А није био дошао зато што је сада дошао, и ви ћете повјеровати, јер је отац Варлам ипак пружио отпор оне ноћи, иако је знао да Јефtimiје има други кључ, једнак сасвим, као што је увијек имао два иста питања, као што је увијек имао два лица, да би био сигуран. Но ипак, отац Варлам му одузе једно од два да би му показао прави пут до сигурности: лако је бити сигуран с два парчета хљеба; тешко је ако имаш само једно. А тешкоме треба да стремимо, јер лако се лако постиже, и зато му је име истинито! Велики, велики је био отац Варлам у праштању, но Јефtimiје то није видео, јер је праштање њему био исто што и мрвица, а лакоми се мрвицама не гости.

Као дијете сам гледао како рибари лове рибу, и још увијек се сјећам, јер слику видим, као писмено нацртано, да је једном један рибар уловио рибу велику; тада видјех да и рибе језик имају, иако не говоре. Лакома риба је прогутала удицу толико дубоко да када је рибар повукао штапом, расцијепио јој је језик надвоје, распорио јој утробу, и уста јој бијаху сасвим растргана; и од круга, каква су уста кад су здрава и добра, кад се прогута удица, уста се у удицу претварају!

А када се уста која су прогутала удицу претворе у удицу, та уста свој плијен чекају, јер уловљени почиње ловити. И чувај се, пази се таквих уста! Зато ли је, од тог дана, отац Јефтимије почео добра чинити, ситна додуше, но корисне ствари, па поче и неутјешне тјешити? Зато ли је двапут (брзина је двапут бржа од спорости!) изгрдио Натанаила, говорећи да не треба толико строг и непопустљив према другима да буде? Је ли омекшао отац Јефтимије зато што се већ упецао на неку оштру удицу, коју ми нисмо видјели, јер је рила по његовој утроби, порила га изнутра, гдје нема крви, већ само душе, и само је он могао осјетити?

Што се тиче моје удице, догодило се ово: колико се сада сјећам, а све мање се сјећам како одмиче вријеме: била је недјеља, био сам с оцем Варламом у његовој келији у којој је био заточен (и то показује да је Јефтимије смекшао, јер је допустио да посјећујем Варлама), и разговарали смо о језику и могућности да се поправи; одједном, некаква киселина ми дође на уста, запече ме под језиком, проврије по зубима. Хтједох да викнем, али нисам могао; у жељи да викнем, само пљунух, и на земљу, у горкој, љутој пјени, испљунух језик, малу змијицу! Превиијала се као у порођајном болу, извијала се, а затим поче да једе свој реп, да га дивље јури, вртећи се све брже и брже укруг. „То је *ламед*“, рече сасвим спокојно отац Варлам, као да је то природно, као што је природно да лишће пада у јесен. „То је *ламед*“, понови, и додаде: „То само доказује да се оно што се још увијек није догодило, већ догодило; живимо на средини змије која једе свој реп, и зато нам се чини да постоји почетак и крај, и да старо је на почетку, а ново на крају.

Отац Варлам је нерадо говорио даље о збитију с мојим језиком. Ја, пак, уопште више нисам говорио, и не говорим више, већ само пишем: отад сам нијем, и можда је дошло вријеме када вам то могу саопштити, о, послушни, а да не посумњате у истинитост онога што вам преносим. Знам да човјек има неугодан осјећај када му слијепац говори о нечему што није видио очима; знам да је двоструко неугодније када нијем човјек пише нешто, но ја, након догађаја који су опсједали наш манастир, исто тако знам да и писмена су *нијема*, и код нијемога, и код глагољивога, и да ни најјача моћ не може да учини да *прослове* ако за то нема гласа човјекова, који ће им дати живот. И пјесма славуја, коју записа Јефтимије, ни налик није на истински пој, јер је нијема, и од гласа оног који чита зависна је истинитост њена! Но, ја, исто као и ви, знам да знате да досад нисам био нијем, и да све што сам вам пренио има и звук за собом, као истина. Одсад па надаље, ближњи моји само ми читају са усана шта говорим, и могу вам рећи да човјек ништа не губи ако не може да каже нешто, јер на овом свијету није сигурно да се изговорено подудара с оним што се говори.

Откако сам испљунуо змију из својих уста, откако ми се душа одрекла плоти која јој је била посланик на овом свијету, почео сам знати све, видјети све, чути све. Знам да вам је тешко повјеровати ми, али ваистину вам велим: од тада имам виђења и знам све што се дешава у туђим душама. Отад живим и у туђим устима, и у туђим мислима, и у туђим душама; и туђе снове снијем, и виђам невиђено, и чујем неизговорено, па зато могу поновити све: виђено и невиђено, чувено и нечувено, догођено и недогођено. Ослобођен сам од тога да говорим, ослобођен сам од тога да слушам шта говорим; јер нема више ушију за моје слово, осим моје душе. Она говори, она слуша.

Откако сам престао да глагољам, откако сам пљунуо језик, свијет је за мене постао видљив, прозиран. Видим све што се догађа у душама Јефtimiја, Михаила, Варлама; видим све, но не могу им рећи. А и када бих могао, не бих им рекао. Јер тек сада видим да свако треба једном да испљуне језик, јер језик, ријечи, гласови су нам дати да закрију свијет, не да га открију. О, каква је заблуда да за ријечима „блажени отац“ стоји заиста блажени духовник! О, каква је заблуда да за ријечју „добročинитељ“ заиста стоји добро дјело!

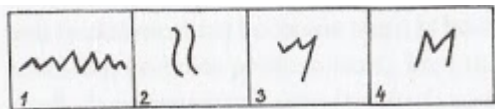
Откако сам се одрекао ријечи, видим унутра у ствари и више нема посредника између мене и свијета. Ето, и ту тајну да знате ви, који ћете читати ово када дође час, када дођете за нама, јер се и вама може догодити да прогутате удицу мржње и језик да вам се подијели на добру и лошу половину!

.....

Отац Јефtimiје је и даље спавао на својој сјекири као на јастуку, и уопште није видео да је прихватио сјечиво као нешто најмекше на овом свијету, јер, као што се већ записало (јер се није рекло устима мојим нијемим), омекшао је. Његов живот, пун супротности, за њега је био *раван*: тврдоглавост му је остала најчвршћа особина и он је, очигледно, представљао као *мекоглавост*. Одједном, без икаквог посебног разлога, заповиједи да се Варлам ослободи из затвора. Но, и даље је тражио да не разговара са семинаристима.

Отац Варлам, пак, није ни осјећао потребу за тим. Живио је у свом свијету, и само је мени, навече, проповиједао свој наук. Био је обузет полагањем дијелова сјећања које се слагало у његовој глави. Он је већ знао велики наук о богу из азбуке непослушних: говорио је да ће доћи код нас, да прекине владање недостојних, слабих, притворних, осредњих у занату и љубави! Рекао је да га не смијемо не препознати, јер ријетко долази међу људе, и ако га не препознамо као Бога нашега, напустиће нас заувјек, јер недостојни смо спасења које нам нуди.

МЕМ: ВОДА

Пропаст писмена мем:

1. Хијероглиф;
2. Критско;
3. Писмено мем са споменика краљу Мешу;
4. Данашње

Сљедећег дана, отац Јефтимије, као да га је узјахао ђаво, не рекавши никоме, поче копати бунар.

Почео је рано изјутра. Као луд. Бацао је земљу наоколо и до поднева сиђе доста дубоко. Али, воде није било.

Копао је до касно у ноћ. И, када смо сви мислили да ће изаћи, да ће повући уже да га извучемо оданде гдје је својим избором и вољом био упао, из дубине бунара се зачу глас: „Крв! Крв умјесто воде ћемо да пијемо!“ И, то је било посљедње слово од њега.

Вратио се с првим пијетлима. Услиједила је чудна и неуобичајена повијест. Ја, нијеси записивач свега што се догодило у нашем пречистом манастиру, љета господњег 863, једнако као и досад, предајем вама који још нисте рођени, цијело збитије оца Јефтимија у бунару и свјетовима који се крију испод подземне воде, онако као што чух из његових уста, а да ни ријеч нису изговорила. Пишем вам, јер немам глас да викнем и да ме чујете. А било је овако, мојом руком писано:

9. Када потече крв у бунару истине, Јефтимије погледа према небу што бијаше далеко, јер међу крви у бунару и водама на небу био је цијели један свијет, једна земља, и рече: „Господе, зашто ми дајеш крв, када ми треба вода којом ћу умити руке своје; крвљу се не мије крв, јер нечисто се не мије нечистим, већ чистим“.
2. А Глас Господа се јави и рече: „Ти ме презре, побиједи и уби у души својој; зашто силазиш сада у свијет гдје ми баци и заточи душу, до мога васкрсења?“
3. Тада Јефтимије рече: „Пустите ме, милостиви Господе, да видим како ти је тамо гдје си мојом безумном кривицом бачен“.
4. А Господ рече: „Уђи. Разочаран ћеш бити“.
5. И отац Јефтимије уђе до кољена у крв, у бунар. А потом уђе до груди. Но, ништа се не догоди. И уђе до уста. И опет се ништа не догоди.
6. А тада глас рече: „Пиј од крви моје, јер убица воли да пије крв убијенога“.
7. Но Јефтимије рече: „Плашах се твоје савршености, што бијаше већа од моје; и гријех мој је што пожељех величину Твоју; јер те вољах и жељах бити као Ти; но требаше да будем с Тобом“.
8. Тада се подиже силна бура у бунару, и вјетар направи таласе велике; отвори се сув пут пред ногама грешног Јефтимија, у мору крви, а глас рече: „Пођи путем који се отвори пред стопалима

- твојим. Извешћу те одавде и од тебе направити издајника свога, оплакивача судбине моје, што ти дозволих да ми даш; дођи и види.
9. И пође Јефтимије с тог мјеста, па хођаше све док не изађе на суво; и ступи у свијет у којем људи који живљаху тамо немаху сјенке и бијаху неутјешни много.
 10. А када табани му испуцаше као нарови од пута сувoga, дође до једне колибе пред којом сјеђаху црни гавранови, муж и жена, и плакаху много.
 11. „Зашто плачете, добри људи“, рече Јефтимије. А гавранови одговорише: „Јер убисмо бика, тиранина нашега; откако га нема, његово мјесто држе људи, умјерени у добру, неумјерени у злу.
 12. Бик живљаше у пећини и захтијеваше да му принесемо наше кћерке; а ми, безумни, помислисмо да га убијемо.
 13. А када га убисмо, дође свјетлост у доњи свијет и људи видјеше да су способни за зла дјела, и да су способни владати умјесто бика.
 14. Па сада људи траже да им дамо најљепша чеда.
 15. А поредак је нарушен, јер није у природи човјека да буде незаситан као змај; човјеку не може да се опорости то што је змају урођено, и што може да се опрости њему, јер змај треба да се понаша као змај, а човјек као човјек“.
 16. И отац Јефтимије се разгњеви много, па рече: „Дајте ми сјекиру и ја ћу убити оне који су заузели мјесто змаја, тиранина Вашега, за којим жалите сада, откако га нема“.
 17. И испе се отац Јефтимије на крила гавранова и узе сјекиру из ријечи „Гимел“ (ријечи вистину крију у утробама ствари), па га овај понесе у пећину;
 18. И видје тамо Јефтимије људе безобзирне, с душом ђавољом, како блудно живе с кћеркама оних људи, и како пију вино и опијају се, па падају голи у шаторе, а затим им прилазе и познају жене туђе.
 19. И видје им срамоту, па се разгњеви много, јер плодила им бијаху као бикова.
 20. Па сјекиром замахну и одсјече им плодила, а затим и главе, но све главе људи који бијаху дошли да замијене змаја бијаху исте, с очима и устима, с носевима налик једни другима.
 21. Тада Јефтимије зграби прву главу и стави је у врећу, доказ да је обавио свето праведно дјело.
 22. Но када искотрља главу пред ноге гавранице, она врисну, и гавран загракта, и Јефтимије врисну, јер то бијаше глава његова.
 23. А гавран рече: „Пењи се брзо на крила моја и не тражи онога кога тражиш изван себе, јер нећеш га наћи тамо, јер већ си убио, само вријеме није дошло“.
 24. Тада се испе Јефтимије на крила његова, с једном живом главом на раменима и с

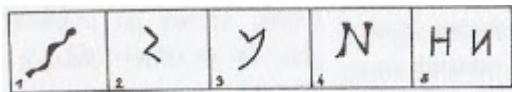
- једном мртвом у врећи сво-
јој; а гавран полетје нагоре.*
25. *Но изгуби снагу на пола пута
и рече: „Дај ми хране, иначе
ћемо пасти обојица доле“.*
26. *Па Јефтимије извади главу
из торбе и не размишљајући
много храњаше га њоме, све
док је птица не изједе ци-
јелу.*

27. *И с посљедњим парчетом
меса у кљуну изнесе га горе и
збаца с крила својих; а Јеф-
тимије зачу глас који рече:
„Разочаран си, знам, јер
Господ није способан за лоша
дјела, чак и када изгледа
тако“. И потом заћута.*

Ето, то је повијест оца Јефтимија, његовим устима речена, мојом руком запи-
сана, јер ја гласа немам, само писмена којима чиним ово сочињеније за вас. А Отац
Варлам устаде, приђе бунару, захвати једну кофу и потом пијаше из ње. Сљедећег трена
пљуну и рече: „Вода је ово, обична вода“.

А вода је била мутна, црвена, јер бунар је био свјеж.

НУН: ЗМИЈА, ЖЕНА

Пропаст писмена нун:

1. Хијероглиф;
2. Критско;
3. Писмено нун са споменика краљу Мешу;
4. Capitalis quadrata;
5. Данашње

Другога дана двоје је стигло путевима који воде до манастира. Прво мушкарац, а затим - жена. Мушкарац је донио вијест: поздраве од Презвитера Петра, који је био рукоположен на мјесто блаженог Амфилохија, већ упокојеног. Дошао је и отишао како је и дошао.

Око десетог сата дошла је жена, не сама: довео је народ многобројан из села. Водили су је везану, пред собом је тјерали, штаповима је тукли. Ушли су у двориште као што народ улази: без реда, без поретка, без вође једног међу њима, с псовкама и грубошћу, и послаше по Варлама, старјешину: да сиђе и савјет им дâ, будући да је најмудрији од свих. Но, прије њега у двориште изађе Јефтимије, па упита: „Шта хоћете?“ А они одговорише: „Ево прељубе, ево блуднице, јер бременита је, а нема мужа за копице које ће родити! Човјек њен је у другој земљи и код другог народа у служби, а она га овако чека!“ И показаше на жену, јер трудна је била.

Била је слабашна, танка као трска која се извија на слабом вјетру; кост и кожа је била, скелет обучен у кожну врећицу, и само крупне, сузне очи говориле су да је жива. Гледала је тим очима, Господе, гледала у све нас, очекујући да јој неко пружи руку, да је спаси гњева и штапа који је гњева брат; били су је и даље, а Јефтимије не рече: „Немојте да је бијете прије него што се осуди дјело њено!“, већ је, док су је тукли, упита: „Како ти је име, жено?“ А она рече: „Нун ме зову“. А затим отац Јефтимије рече: „Имаш ли оца за сина што га носиш?“ А она рече: „Немам, јер не знам како се догодило, јер нисам згријешила, и Господ ми је свједок да је тако било“.

То разгњеви сељане, и почеше још јаче да је бију штаповима и псовкама, плувачком да је дарују из уста. Један од њих викну: „Не погани име Господово, блуднице, јер ти Богородица ниси!“ А други рече: „Оче Јефтимије, какво слово је писано и какав закон да се примијени да би се испунила правда за гријех који је сагријешила ова блудница?“

А отац Јефтимије рече: „Онај закон који вама праведан је, и Богу правду носи, а њој утјеху и покајање“. И потом хтједе да оде, а сељани навалише да је бију.

У том трену се појави Лијепи. Викну: „Станите, људи!“, и они застадоше, гледајући с невјерицом у њега. А онај што је питао Јефтимија за закон по којем да суде, са злобом повика: „Ено онога с којим је зачала, јер блудница се мотала све вријеме око цркве, као кучка која репом маше у тјерању!“ И насмијаше се сви грозно, безобразно, а оцу Јефтимију засија мрачна свјетлост на лицу, јер се досјетио нечега што се није смјело заборавити.

А сирота Нун, исколаченим, дивљим очима гледала је у Лијепога и заплакала, рекавши, да би га одбранила, јер је била часна и није хтјела да неко други мучи муке њене, јер њене су биле: „Тај човјек није отац мога дјетета“.

Лијепи јој тада приђе, загрли је и узе у заштиту, па почеше и њега бити и гостити пљувачком и штапом. И затим рече: „Послушајте слово које ћу вам рећи, људи, и нека се усели слово моје у Вас, јер истина је, а истина се само у великим душама насељава, јер Велика је и Једна. Ова жена ми је носила хљеб у цркву и воду, а да јој нико није заповиједио, а од вас до данашњег дана само штап, псовке и пљувачку сам добио на дар; зашто је она гора од вас, што нити у цркву не идете, нити Бога не познајете, него долазите само по правду овдје, као да је правда овдје и код нас? Код човјека, умјесто код Бога закон тражите да човјека осудите, што је лоше дјело, безумника достојно“.

На ове ријечи отац Јефтимије поче да црвени, тако да је изгледало као да ће да пукне, али се уздржа; остаде близу, да чује шта још ће казати Лијепи. А један од људи рече: „Кажи нам онда закон Божји којим се суди овом дјелу, када не признајеш закон од човјека дат, јер наш закон је јасан: овакви камењем да се смекшају“.

А Лијепи рече: „Речено је у писму Синовљевом: који је међу вама без гријеха, нека први баци камен на њу!“

И сви се сагнуше да узму камен, сматрајући се анђелима, а Лијепи, видјевши да ће се испунити правда по мјери грешника, паде пред ноге Јефтимијеве и љубљаше му их, молећи за суд његов, јер Богу је најближи науком.

О, каква промјена се видје на лицу Јефтимијевом у том тренутку! Какву благост, задовољство и притворну великодушност видјех у његовој души тада, јер рекох већ да видим у туђе душе, подижем њихове покриваче, вирим и подвирујем, и живим у туђим устима, од онога дана када сам изгубио ријечи да бих добио истину! И сада, док пишем ово, не могу заборавити тај израз самозадовољства, јер видио је отац Јефтимије, видио је Ласкавац, Гордљивац, Сујетник, видио је да се точак судбине окренуо коначно у положај повољан и угодан њему, видио је да моли Онај који га је увриједио и исмијао, који је презрео сочињенија његова, и учини му се власт слатка, јер изнуђава законом силе чудне, угодне дарове: признања од оних који те не признају, љубав од оних који те не воле, поштовање од оних који те не поштују, па једним гестом праштања и гошћења милошћу притворном, подиже Лијепога коме су сузе већ текле по образу, и надмен и заслијепљен својим положајем, не размишљајући да је претходно супротну ријеч изрекао, рече: „Мудро вам каза овај човјек. И мудро ће бити да слушате што вам вели. Нека живи још, а Господ ће је казнити, када буде дошао час“.

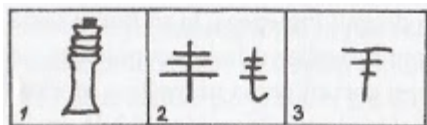
И потом, сјајан у својој изнуђеној доброты, пође да оде, а Лијепи му још дуго грљаше ноге и захваљиваше му се, благосиљајући га. Коначно, погледа га одозго, онако клечећега пред његовим ногама и рече тихо, тако да смо само ја и Лијепи чули: „Има користи понекад и од оних за које мислиш да су безвриједни“.

И оде.

А народ се разиђе незадовољан, машући штаповима по ваздуху, искаљујући гњев на недужним биљкама и животињама крај пута.

У средини дворишта стајала је, треперећи од страха и хладноће, прегладњела и пребијена - Нун, жена која је имала у утроби сина за кога није имала оца.

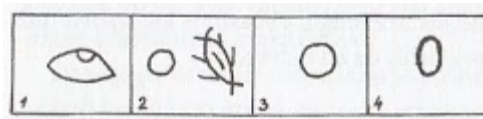
САМЕК: СТУБ, ОСЛОНАЦ

Пропаст писмена самек:

1. Хијероглиф;
2. Критско;
3. Писмено самек са споменика краљу Мешу

АЈИН: ПЛОДНИК

Пропаст писмена ајин:

1. Хијероглиф;
2. Критско;
3. Писмено ајин са споменика краљу Мешу;
4. Данашње

А када Јефтимије уђе у семинарију, Натанаил Послушни се начини најгњевнијим од свих и оде к Јефтимију, па му рече: „Зашто си то урадио, Учитељу моје душе? Зашто помажеш гријех?“ А Јефтимије одговори кратко, са зловним осмијехом, док му је жила играла као на врату гуштера: „Знам шта радим, и смисао чина мојега постаће другачији када услиједе друга збитија. Јер нити ја, нити ти, нећемо од чина мојега гладни остати, већ род богати побрати.

Ја сам пак отишао код Лијепога који је придигао Нун и ставио је у постељу своју, да се одмори. И дао јој хљеба да једе, и воде да пије, и затим је остави, па изађе са мном у двориште. „Куда ћеш отићи“, упиташ без језика, устима само, и он ме разуми, јер рекох већ: боље се без језика разумијемо, исто као што боље, без духовника међу нама и Богом, с Творцем праштамо. А он ме погледа и рече: „Ближи се час и ја ћу Оцу мојему отићи, јер треба да се испуни ријеч пророкова: а док сам овдје, Слово се неће испунити, зато што морам отићи од Вас, да бих се поново вратио, као што је писано, и да бих вас узео у кућу Оца мога, јер много мјеста за живот безбрижан је код њега“.

Он је разумио да сам друго хтио да га питам, и зато је одговорио у параболи; али када је видио да стојим сломљен и блијед, и да не одлазим од њега, додао је: „Видјех, ваистину видјех да сам овај пут узалуд дошао, јер људи нису заслијепљени сјајем Сведржитеља, већ својим, и познати ме не желе, јер од сјаја својега се осљепљује, а у свјетлости мојој се прогледава; и власт на овом свијету дража им је од љубави на оном; каква је вајда од тога да исцјељујем владоце од болести господарења? Идем погубитељу мојему да га замолим добро да ми учини, да би себе спасао; ако ми пак учини зло, он ће бити онај који ће испунити Слово које је писано, мислећи да зло ми чини, а не добро; а ја ћу пресрећан у насеље Оца својега отићи“.

Желио сам, много сам му желио рећи тада да је слаб ослонац отац Јефтимије и себи, а камоли другоме; да један је стуб који држи небо, земљу и воду, и све свјетове, и да других стубова осим тога нема, јер силни су у слабости као човјек, а човјек је сламка; желио сам му још рећи да човјеку није дато на човјека да се ослони, јер слаба је грађа тијела, а још слабија она душе, јер све се на крају на зло преокрене у вјери у другога, но, срећом, нисам имао језик, јер бих сагријешио, јер је само вјера она која нас чини живима и спасава смрти. Тада сам чак осјетио да је добро што сам испљунуо језик, да не бих гријешио даље.

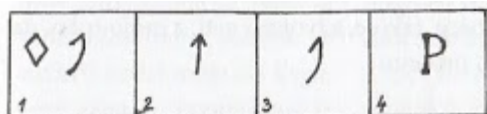
А он оде оцу Јефtimiју, благослови га још једном и замоли да допусти Нун да остане ту, јер бременита је била, и гријех би био ако бисмо је пустили сама да иде, с још једним под кожом њеном. А отац Јефtimiје, Притворни, помилова га по глави и рече му: „Чедо моје, за такву дозволу морам упитати Презвитера Петра. Све ћу учинити да се воља твоја испуни и завјет ти дајем: још ујутро ћу отићи к њему и умолићу га понизно, јер душа нам је за благородна дјела дата само; пођи сада с миром и нека преноћи жена овдје, а ако гријех је то, нека Господ на мене проклетство баци, а тебе нека благослови и чува“.

А Лијепи му је још дуго потом љубио руку и плакао врелим сузама, и најкрупнијим.

А увече се отвори плодник женин, отвори се жена свијету и поче рађати. Окренуше је ка истоку, отац Варлам и Лијепи, и почеше јој помагати, и она роди сина.

И ево, ноћ је, претпоследња ноћ пред долазак оца Ћирила, а у манастиру се чује плач новог човјека; и држао је човјека у својим дугим, кошчатим рукама Лијепи, и смијао се, радовао као да је син његовим сјеменом зачет, и отац Варлам га је благосиљао, док је Нун изморена, срећна већ заспала и сањала да је више никада неће тући и частити штаповима, трњем и пљувачком, зато што се отворила свијету и родила човјека, што грешно дјело није, јер је умножила тијело Господово за још једнога.

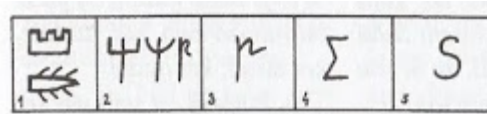
ПЕ: КОПЉЕ

Пропаст писмена пе:

1. Хијероглиф;
2. Критско пе;
3. Писмено са споменика краљу Мешу;
4. Capitalis quadrata

ШАДЕ: ТРОЗУБАЦ

Пропаст писмена шаде:

1. Хијероглиф;
2. Критско шаде;
3. Писмено са споменика краљу Мешу;
4. Грчко класично сигма;
5. Данашње

Зашто искрен ниси, оче Јефтимије, зашто себе лажеш, кад већ лажеш друге? Шта се крије у твојој помраченој души, шта је то што јој не даје ни мира ни спокоја? Шта ли се догађа с тобом од оног дана када си препознао рукопис Лијепога, па се смекшала као памук душа твоја, а орах је била? И какво сјечиво си показао јуче, да овакву мекост показујеш данас?

Изашла је оцу Јефтимију душа на нос, крв врела му тече. Душе више му нема, јер се показује управо оно о чему је отац Варлам трубио све вријеме, као труба небеска: вријеме које долази већ је било, и све се већ догодило, ништа ново није.

Шта је то у твојој души, оче Јефтимије, какво виђење је то, јер вирим у тебе и видим да копља оштриш, једно за сина, и једно за Оца, јер ако убијеш једног, онда ћеш убити и другога. А знам да ти долази да викнеш, али немаш коме да кажеш, јер си препознао рукопис Лијепога, и сјетио се рукописа његовог оца, Илариона Наблушког, јер то се не заборавља; уста имаш за плакање, душу жељну жаљења, само немаш коме да кажеш, али ја видим и чујем какво виђење се догађа у души твојој, овако, твојим устима, мојом руком, да остане за оне који долазе:

10. Чујте што ћу казати сада, ја бијесни Јефтимије, јер то се мора казати,
2. као што дан мора умријети у ноћи, и љето у јесени, а зима у прољеће, јер дошао је час.
3. Догодиће се оно што је већ било, и биће тако, јер тако је било, јер не чињох добро у садашњости, да би било добро за вјечна времена.
4. Догодиће се, јер дође час који је већ био, понови се, а ви ћете повјеровати.
5. Јер ономе који гријех чини, међу часовима који пролазе и

оних који долазе нема разлике, већ само једнакости исте.

6. Погубих ја Лијепога једном прије, и сада ћу га погубити поново;
7. и познајем очи његове јер сам их познао раније, и познаћу их поново.
8. Јер он је Господ Бог наш кога сам презрео, и убијаћу га док сам жив, и то ми је казна, а он ће се умножавати много, као биље, као животиња, као човјек.
9. А погубих га јер бијаше бољи, љепши и храбрији од ме-

- не у свим стварима: у занатима, у љубави, али у мржњи не.
10. Ријечи његове закон бијаху, а моје неограђена ливада коју свачија стока гази, највише моја.
 11. А моја повијест бијаше оваква:
 12. Још кад бијих мален, господарити жељах, први међу најпрвима да будем; понос рода својега да будем, за собом народ да водим и да се умножим много, земља Божја и извори слатки Његови, моји да буду.
 13. Но отац мој, богољубац, онај што ме роди из утробе мајчине, осјети завист моју према Богу, јер његов иметак бијаше све што је на земљи.
 14. Па ме даде у семинарију, краснописаније и чтеније да изучим, први од првих у науку да будем, а не у владању.
 15. Јер владање за Господа занат је, а занати други за човјека су створени.
 16. И би тако: први постадох и равног ми не бијаше у занату писарском, од Олимпа до Моравске;
 17. а свијет је толики, толики је био и толики ће бити за сва времена.
 18. Но, тада дође онај што отац бијаше овоме који сада дође; дође и јад велики у срце ми усади, јер раван ми бијаше у свему, осим у зависти;
 19. а име човјеково бијаше Иларион Наблушки; и дође с ковчегом у којем, рече, занат је носио.
 20. Па када дође, поче да се подмијева писменима мојим, да ме понижава пред другима, и бол слијепу у души осјетих.
 21. И рече: „Овај је најбољи вам је? У краснопису његову само „коп“ је слика и прилика свијета“.
 22. А „коп“ се зваше писмено које значи „плодило бика“.
 23. Па се смијаху сви много у разреду, јер недостојно бијаше први од свих само једно писмено истинито да зна сачинити, а друга лажна.
 24. Тада уђе учитељ и видје нас, па упита: „Зашто се свађате?“ А ја му рекох: „Тако и тако бијаше, и овај што дође унизи ме много“.
 25. И одосмо у семинарију да се окушамо у науку краснописанија; а отац Аврам, учитељ строг, даде нам по један калем и рече: „Писаћете брзином равном ријечи мојој и ја ћу видјети ко ће носити част Првога!“
 26. Тада Аврам поче да чита, а ја писах брже од другог, док он заостајаше много;
 27. А када заврши, Аврам застаде пред словима његовим и преблиједи, као да је видио образ Господов сјајни, па рече:
 28. „Јефтимије, дођи и види како пише брат твој, коме треба почаст да учинимо сви, јер брзина му је умањена на рачун љепоте.“
 29. Слова његова су слатка као мед, јер су слова Божја, и сасвим различита од свега што је сачињено у овом вијеку.

30. Гледај и поштуј брата својега, јер рука његова позајмљена је од Сведржитеља!“
31. А ја стајох и гледах, и ишчудити се не могах, јер не бијох видио у вијеку такву љепоту; и крв бијесна до носа ми наврије, по први пут тада, али не потече још.
32. А проклетник, погубитељ мој, тихо рече: „Грешка твоја је у брзини; прсти су ти вјешти, али душа ти је слаба за љепоту“.
33. Тада учитељ оде, а ја преврнух мастионицу и мастило црно се разли по слову његову.
34. И уништи се сва љепота у црно, а он рече, „Не искаљуј бијес свој црни на словима мојим и не љути се на друге, већ на себе,
35. јер свако пише дахом који му је удахнуо Сведржитељ; и свако писмо дише дахом оног који са сачињава.
36. А они који не дишу када слово чине, плаше се показати душу своју, јер нечиста је;
37. и колико је перо теже, већа сила у руци је потребна да се задуши душа.
38. А сила власт над душом поставља, и од ње покорност тражи;
39. но душа је танка и од силе се ломи, па нестаје, јер оно што је поломљено није цијело и једно не може да буде;
40. па они, са строгим и силном руком, више души имају.
41. А души ломљивој неопходно је и перо такво.
42. Јер у даху лаганом силе нема, већ благости, а од благости перо се не ломи, већ се кријени и постаје јаче и од камена“.
43. Тада слетје анђео с небеса и погубитељу мојему перо из крила својега даде, танко сасвим и најтање од свих пера; па ми рече: „Гледај! Пером оваквим дах ти се слика у писменима, и слово сачињено налик је на тебе, слика је душе коју дишеш, док си жив“.
44. А ја падох ничице и рекох анђелу: „Удостоји, сјајни, и мене пером из крила твојих пречистих!“
45. А он рече: „Перо тражиш из крила мојега, јер помишљах на брзину опет.
46. Јер брже од крила мојега нема ништа!
47. И лакше од пера из крила мојега нема ништа!
48. Али не разумијеш да безумно је с лаким стварима брзо да се поступа.
49. Јер свако је кадар пером лаганим брзину велику постићи, и ту вјештине нема.
50. Но тешко је пером лаганим и брзим спорост постићи.
51. А ти стремиш лакоме, но пут до Бога је тежак;
52. и зато до њега никада нећеш стићи!
53. А брзима, који брзо њему стреме, Господ Бог казну овакву одреди: брзину тешким стварима да постижу, и њима гавраново перо сасвим приличи за такво дјело!“
54. Па одлетје анђео, савезник Лијепога, а ја бијох сам против двојице, иако један оде, јер перо остаде.
55. Па замрзих Бога, јер неправедан бијаше.

56. Тада Лијепи узе пером да пише слова љепша много, као слике светаца;
57. и љепша бијаху од оних која већ исписа.
58. А изгледаху сва различита једна од других, као први пут да се јављају на свијету и вијеку.
59. И свако исто писмено изнова сачињено, другачије бијаше, као сваки дах у дисању различит што је од другог за њим.
60. Па се огорчих много, и лице ми потамни.
61. Тада Господ Бог ми рече: „Зашто се огорчи? Зашто се помрачи лице твоје?
62. Зар када чиниш добро, не дижеш лице? А ако не чиниш добро, онда гријех је пред вратима: он те вуче к себи, али ти га надвладај!
63. Мораш бити за мнош, да би ме стигао; краћег пута до Мене нема!“
64. И рече Јефтимије брату своме Лијепоме: „Пођимо у поље! И сиђимо крај ријеке, до лабудова бијелих, од којих си узео лажљиво перо, што не осликава душу вјерно!“
65. А када бијаху тамо, Јефтимије скочи на Лијепога, брата својега, и уби га, јер бољи бијаше у занатима и љубави, и рече му, бодући га копљем танким у слабину слабу: „Диши сада, ево ти перо најтање на свијету, за твој лагани дах!“
66. Па га претресе, као лупеж труп када нађе на путу, али не нађе перо; и гњеван, баци га у доњи свијет.
67. А када хођаше по пољу назад, копље које ношаше претвори се у трозубац; а Јефтимије си рече: „Да га закопам у поље, да ме не би познао Господ, јер сотонин знак носим!“
68. А трозубац, када га закопа, паде доле, у свијет доњи и претвори у сјекиру с два сјечива, јер у доњем свијету све двојно је, као два лица сотонина;
69. но Јефтимије не видје то.
70. Тада рече Господ Бог Јефтимију: „Гдје је брат твој, Лијепи, краснописац?“ А он одговори: „Не знам; зар сам ја чувар брата мојега?“
71. А Господ рече: „Шта учини? Чуј! Глас крви брата твојега виче из земље к Мени; а копље којим га прободеш у трозубац се претвори, јер три шиљка значе: од тројице једног си убио већ;
72. и двојица ти преостају још, но за двије главе, сјечиво с двије стране ти треба сада! А гдје ћеш га наћи, када сам ја печат утиснуо на једнога и три, а на два - не?
73. Зато да си проклет од земље, која отвори уста своја да прими крв брата од руке твоје.
74. Када будеш обрађивао поље заната својега, својом слабошћу ће да те части!“
75. А Јефтимије рече Господу: „Казна моја је толико велика, да се не може поднијети.
76. Ето, данас ме истјерујеш с лица земље, и од лица твојега ћу се крити и бити

изгнаник; свако ко ме
сретне, убиће ме!“

77. А Господ Бог му рече: „То се
неће догодити; јер ко буде
убио Јефтимија, седам пута
биће кажњен!“ И стави
Господ Бог знак на Јефти-
мија, крв на нос да му иде,
душа крвљу да му дише, кроз
нос да му иде, кад кроз руку
не може, да га не би убио
нико ко га буде срео, да би га
познао.

78. И оде Јефтимије испред лица
Божјега, па отвори чудно
сандуче Иларионово, но у
њему не нађе ништа.

79. И рече себи: „Даћу га сирочету његовоме, јер празан је и не бојим се празнога; иако убих, крадљивац нисам“.

80. А онај човјек остави сироче с прозрочним очима.

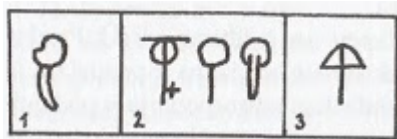
81. И име сирочету бијаше Исијан.

82. А када напуни једну годину, Исијан проговори и прва ријеч коју рече бијаше: „Зажин“!

83. Па отвори ковчежић очев и у њему нађе перо, бијело као анђео.

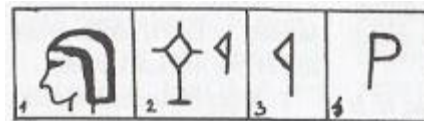
Зашто ниси био искрен, оче Јефтимије, зашто си лагао себе, када си већ лагао друге? То ли се крије у твојој мрачној души, то ли јој не даје ни мира ни спокоја? И зашто говориш слово које се још није догодило, јер се догодило много пута до сада? И зашто мене на муке стављаш када твоје виђење гледам, па не знам како да га предам онима који долазе, који ће да повјерују, јер не знам да ли да напишем: „Ја, Јефтимије, падох ничице пред анђелом“, или пак овако, просто, као да ниси ја: „И паде Јефтимије пред анђелом“?

Опростите ми, о, послушни, јер ни ја не знам: да ли када се преноси слово изговорено од човјека с душом сломљеном надвоје, треба да се каже „ја“ или „он“, или обоје истовремено?

Пропаст писмена коп:

1. Хијероглиф;
2. Критско коп;
3. Писмено са споменика краљу Мешу

Пропаст писмена реш:

1. Хијероглиф;
2. Критско реш;
3. Писмено са споменика краљу Мешу;
4. Данашње

Још рано изјутра је Јефтимије пробудио Натанаила Послушнога и рекао му: „Иди и руководи данас послом; нико да не излази из манастира“. И још нешто му је заповиједио, но то ћете дознати, и повјероваћете, када дође час, послушни!

И пође путем својим, који је изабрао за ходање, јер човјек сам бира пут који жели прећи тог дана, и тако цијелог живота чини. А Натанаил, пак, пође својим путем, јер такав изабра; пут његов био је пут послушности, а онај који тим путем корача, не пита ништа и мало говори, јер послушност се састоји од недовођења у питање претпостављеног. А затим, након што га је испратио до порте, учини је како је овај рекао, јер, као што се видјело, послушни испуњава нешто само да би стекао почаст код онога који заповиједа.

Али, ето: трепери једна сјенка лукавства у углу уста Послушнога, и он помишља на непослушност, по први пут у животу, и обећа себи да ће је испунити, јер та ситна непослушност Послушноме ће донијети добит, иметак, сигурност.

И би овако: око петог часа Јефтимије крену код Презвитера Петра, па иђаше до десетог сата, а када стиже тамо, уђе код поглавара послушних, и од господара, поданик постаде. Паде пред престолом његовим и од ријечи до ријечи, уста његова рекоше овако:

11. „Теби дођох, јер се прича да си човјек правдољубив и поносан на божје дјело, и да праведну руку имаш, као онај који те је послао да му будеш посланик на земљи!
2. И чујем још да те је свом благодаћу и врлином Онај кога заступаш раскошно обдарио!
3. А будући да сам и сам несавршен, и томе што је твој душевни иметак стремим, да ти се пожалим дођох“.

4. А не рече истину, јер ништа о том човјеку не бијаше чуо.
5. Но онај човјек, Петар што се звао, осјети слатки отров ласкања како му ври у души, као вино незрело.
6. Али се не супротстави том пијанству у којем душа расте и ври у ништа, као у пјени.
7. Јер када слатка пјена испјени, остаје отров.
8. Па му дође угодно, јер у малим очима благоглагољивца непознатог изгледа велик,

- и рече: „Слушам те, праведниче, јер видим да правда ти је изнад свега и да душу би положио за Бога!“
9. Па му врати истом слатком пјеном као и он њему, и савез међу њима бијаше закључен већ, и трајан док траје ласкање.
 10. А Јефтимије рече: „Слуга твој Амфилохије, упокојен већ, стави се на страну ђавола и одврати лице своје од мене, када му се пожалих на Лијепога.
 11. И порузи ме изложи када му рекох да се преображава у животињу и да само нечистиви може од човјека створити другу плот, бика“.
 12. А Петар рече: „Говори даље, јер слушам ријечи твоје“.
 13. А овај рече: „У гријеху је зачет Лијепи, и ђаво је његов отац, јер сваке ноћи спава са женом у храму божјем.
 14. А жена искусна је у блуду, јер и претходно је блудила, па сада роди сина за кога нема оца.
 15. А он је однесе у постељу своју и блудницу задњу за своју жену узима, и за чедну светицу је сматра у храму божјем.
 16. И отац Варлам помоћник нечастивог је, јер завоље писмена Лијепога умјесто оних Ћирилових; и жели божје писмо оца Ћирила истиснути.
 17. А Бог је понижен и љут, па молим тебе, јер посланик си његов: исплати их и плату богату им дај према дјелима њиховим, тројици живима, јер један грешник већ је мртав!“
 18. Тада опустје душа Петрова као поље родно по најезди скакаваца, и рече: „Имаш ли доказ за то што изрече, јер велика је оптужба твоја и за велики гријех; а великом сагрешењу велика казна слеђује!“
 19. А препредени Јефтимије се досјети онога што бијаше смислио те ноћи, па рече: „Сваке ноћи блудница се плоди с биком, и сваког јутра плодило биково отпада у постељу њихову грешну; јер мало им је за гријех који су наумили“.
 20. И још веће плодило му расте преко дана, прикладно за следећу ноћ, јер гријех расте и краја нема,
 21. као одрон снијега што једним зрном почиње, а завршава гомилом као планина, честити господару!
 22. А Петар се смрачи и рече: „Како да се увјерим у чудну повијест с плодилом бика?“, упита.
 23. Тада Јефтимије рече: „Допусти да прође ноћ ова у њиховом блуду; а ујутро, када провјериш постељу грешну, у њој плодило биково ћеш наћи, остатак њиховог блудног пира“.
 24. А Петру се то допаде, па рече: „Оди сада, а правда ће стићи сутра, јер гњеван сам кад бог се унижава!“
 25. Онај коме је плодило ваздан мало, јер га користи за велики гријех, главом ће да плати!

26. Јер онај коме плодило
отпада од блуда и ниче му
ново, главу у торби носи и
неће му никнути више, јер
торба пред мојим ногама ће
лежати!“

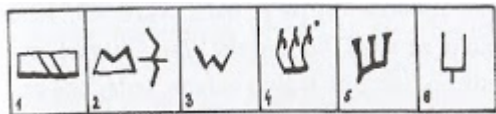
27. Тада Јефtimiје паде пред
ноге његове, и љубљаше му

их, срећан што је обавио по-
сао свој.

28. А Петар помисли: „Овај
човјек поштовањем великим
ме поштује!“

29. Па љубљаше Јефtimiје ноге
његове док не оде, у души
срећан, јер нађе главе за сје-
киру јастук што му бијаше.

ШИН: ВРАТА

Пропаст писмена шин:

1. Хијероглиф;
2. Критско шин;
3. Писмено са споменика краљу Мешу;
4. Сабско;
5. и 6. Данашње

А када се вратио, отац Јефтимије је изгледао срећан и задовољан, јер све ствари су биле обављене, и требало је само да се чека: а чекање је слатко у тренуцима извјесности, и горко у оним неизвјесности. Тако је и било: мед у устима Јефтимијевим се створи, и бијаше благ са свима до вечерња, неочекивано сасвим. А мени, без је-

зика, у устима загорча као пелин.

Око вечерња Послушни дође и посвједочи Црвеноме да је учинио све што је требало учинити, па му предаде кључ. Тренутак затим дотрча Нун и пожали се Јефтимију, са сузама у очима, да дјетета јој нема у постељи, и да је изашла само до бунара, да налије воде. А отац Јефтимије се насмија подло и тиме сасвим запањи сироту дјевојку с изbezумљеним очима, у смртном страху за чедо које бијаше родила. И рече јој тада: „На овом свијету све је погодба; и Господ је савез склапао с нама, када нас је пуштао на земљу да се množимо и да се плодимо; и ђаво је, једнако с тобом савез склопио када те је пустио да се плодиш као звјер са свима“.

А на те ријечи, крупне и вреле сузе потекоше по лицу сироте, слабе Нун, па заличи на гранчицу лозе када се обрезаује и плаче сузама бистрим; у свијећу бијелу се претвори, што у храму Божјем сузи; па тада рече: „Зашто ме поругом частиш, оче, када Бог ми је свједок да нисам згријешила; и пред Богом доказ имам, но пред тобом - не“.

Тада се Отац Јефтимије насмија слатко и рече: „Дијете нечастивог желиш дојити?“ А она рече: „Моје чедо је и моје млијеко ће га дојити“. А он тада рече: „О, жено грешна; дијете ти је за вратима чији кључ имам само ја; и ако га желиш подојити и живо да ти буде, радићеш онако како ти заповиједам“.

И затим извади из џепа некакво крваво платно и одмота га, па у руку женину положи плодило од бика (а било је то исто оно које је донио из доњег свијета, када је убио бика и одрезао му плодило, да се не умножава више); она се тргну и преплаши, а он јој рече: „Не бој се, јер блудница се плодила не плаши, него вечерас, кад легнеш на земљу, крај његовог кревета, чекај да заспи сном чврстим, па спусти ово плодило у постељу његову и гледај да те не осјети“.

А она је гледала у њега не разумијевајући зашто тражи од ње то, и није могла просудити да ли се тражи зло или добро дјело; и није разумјела ништа од тога, и пристаде, јер је највише од свега вољела своје чедо. Тада је Јефтимије поведе у избу, откључа врата и пусти је унутра да подоји дијете. А када је завршила, закључа врата, стави кључ у џеп, па рече: „Запамти добро! Ујутро копице твоје хране и пића неће имати, ако не учиниш као што сам рекао“. А она, уплакана, уплашена, изморена, као трска на вјетру, климну главом и изгуби према конацима.

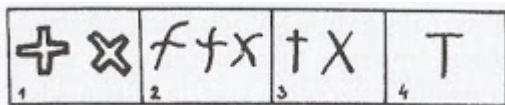
У исто то вријеме, док Нун доји своје дијете, а Јефтимије чека пред вратима избе, Натанаил Послушни, сам у семинарији, помишља исто што је помислио и његов Учитељ, па му пред очи долази цијели план Старјешинин, јер схвата зашто је Учитељ од њега тражио да украде дијете, иако му до сада није било јасно; схвата и зашто је био Учитељ послушних код Презвитера Петра, па се и он пожели видјети у том плану; затим схвата да је непослушност на коју је тог дана помислио нешто што се мора учинити, јер није сигуран у то да ће Учитељ покорности наградити покорнога, па својим пером, а писменима налик онима Михаила Непорочног, у књизи најбољег краснописца, другара његова, записује слово овакво: „Презвитер Петар је црни ђаво; и Јефтимије Црвени (тако се зове јер црвен нос има и душу слабу што му иде на нос) ђавољи пород је; и треба да их истријеби Господ Бог са земље! Својом руком и душом, ово писаније сачињава, за оне што ће доћи за нама - Михаило Глагољиви, сачинитељ новог писма, и по имену његовом нека се назове, за оне што ће доћи - глагољица!“

Затим погледа Натанаил у написано, погледа у своју руку која је сачинила то сочињеније, и у једном моменту се запањи: па то је његова рука написала; зар је душа његова заиста тако помислила? Но одмах се сабира, и схвата да у животу послушних често се дешава: да оно што душа можда заиста мисли, рука не напише својим, него туђим рукописом.

И у истом часу, двоја врата се затварају, с двије тајне: она од избе, која затвара Учитељ покорности, и она од семинарије, коју затвара Ученик, извјештен у пословима потчињавања, ласкања и - владања господарима.

И ниједан од послушних не говори другоме за тајну своју.

ТАУ: КРСТ

Пропаст писмена тау:

1. Хијероглиф;
2. Синајско;
3. Феничанско тау;
4. Данашње

А када освану, Петар заповиједи стражарима да пођу у манастир и претраже постељу Лијепога. Заповиједио им је да нађу плодило бика и да доведу краснописца пред његове ноге, Варлама, и змију Нун, и дијете које је ђавољи окот, да им се одреди казна којом ће Бог да задовољи

свој гњев. И они пођоше, и још раном зором бануше у манастирско двориште, разваљујући порту; успеше се одмах до конака, и не питајући ништа, затекоше Лијепога у кревету, па му преврнуше постељу и нађоше плодило биково које је Јефтимије донио са собом, под својом ризом, када му је душа по први пут сишла у доњи свијет.

Затим, сву у грчу, везаше Нун, ону која је цијеле ноћи спавала непорочна, с невиним и срећним осмијехом крај ногу њеног човјека, спаситеља њеног, па преплашену, преблиједјелу, уплакану, потјераше путем. За њом потјераше и Лијепога с рукама одостраг везаним, а за њим и Варлама; а када Натанаил Послушни шапну нешто оцу Јефтимију, овај позва старјешину стражара и уведе у семинарију. Стајали су тамо над књигом са сочињенијима Михаила Непорочнога, Глагољив што га зваху, јер језик дуг му бијаше и непослушан, и читали су слово срама; а Натанаил Послушни се правио гњеван, али душа му се радовала јер је успио да се не открије лукавство његово; па затим везаше и Михаила и потјераше путем којим су ишли: учитељ његов, учитељ мој и жена ничија.

Негдје пред манастиром, Лијепи се окрену и видје да Јефтимије стоји за њим, на порти храма Божјег, с унутрашње стране. Застаде, и док су га војници тукли штаповима, погледи им се среташе, па Лијепи упита: „Ово ли је плата за добро дјело?“ А Јефтимије Притворни се ражалости у трену и сузе лажне му потекоше низ образ; приђе му и тихо прослови, да не чују војници: „Молио сам и плакао, љубио ноге његове, преклињао, али тај човјек је бездушан и суров“. И затим му Лијепи пољуби руку и рече: „Кајем се, благочастиви оче мој, што штету ти направих и углед твој у очима Петровим унизих; праштај ми, оче Јефтимије!“ И затим плакаше са сузама врелим! А Притворни му рече: „Општено ти је, чедо“.

Путем којим су ходила боса стопа Лијепога капаху сузе.

Ја сам гледао с чардака и неутјешно плакао. А затим пођох да урадим нешто што се морало урадити, прије него што падне глава Лијепога: да се спаси оно што се не смије изгубити, барем спомен на Њега, кад већ се губи Спаситељ.

И узех књигу Михаилову, у којој је била сачињена азбука непослушних, прије него што је зграбе Црвени и Натанаил Послушни; узех и књигу Лијепога, ону у којој је писао оног дана када је Црвени искушавао дванаесторицу, па их ставих у празни ковчежић Лијепога, и, као да сахрањујем тијело Господово, са сузама у очима, закопах све то за манастиром, на мјесто скровито.

А увече стиже вијест да Петар, задовољан сасвим, поставља и рукополаже оца Јефтимија за старјешину манастира; Варламу се одређује плата за гријех какву буде затражио Јефтимије; Лијепоме плату и суд одредиће Презвитер Петар; Михаилу, пак, суд ће одредити Натанаил Послушни, који се рукополаже на мјесто Јефтимиево - старјешина семинарије.

Блудница Нун, говорила је вијест, прогони се из земље и не смије се вратити, а дијете ће се дати у село на чување.

И весео је отац Јефтимије, јер душа му је задовољена, јер први је у власти, а власт је љепило које и сломљене душе лијепи, али их не исцјељује, јер исцијељено је цијело, а не лијепљено; под собом има Послушнога, сигурног и неподмитљивог у испуњавању, јер и он је награђен, а Михаила више нема. Нема ни Лијепога, који ни мира ни спокоја није давао Јефтимију; ни Варлама нема, и пало је првостарјешинство његово, као град по опсади жалостан! О, боже! Окрени очи своје према нама и гледај: погубитељи су судије, неправедни праведници, зловни - човјекољупци!

А казне овакве одредише: Петар Презвитер кажњава Лијепога распињањем, јер тврди да је Бог, и јер је у цркви насликао себе распетог на крст; исту казну, нижи у власти, Јефтимије одређује свом крвнику - оцу Варламу, да би сачувао поштовање у очима претпостављеног Петра, али и да се не покаже слабијим у власти од њега (сањаш ли, оче Јефтимије, већ његов престо?); да се очува строгост и праведност, и Натанаил Послушни исту казну одређује свом грешнику, Бог што је хтио да му буде, па нека његовим стопама грешним ходи (сањаш ли већ, о, Натанаиле, првостарјешинство Јефтимиево?): тако нека се казне, и казне нека буду једнаке, јер владоци свијета једнакости стреме.

А када дође час казна да се испуни, стражари јавише Презвитеру Петру да клинови једноме нису потребни, јер је на длановима и стопалима већ рупе имао, јер је за богохулство већ био кажњаван!

Тако бијаше, тако би, тако ће и да буде, до краја вијека, о, послушни! Мојом руком писано, вашим устима казано, да повјерујете.

.....

Шта је то, оче Јефтимије, с твојом душом? Да ли си видио да у власти има спокоја, али мира недостаје? Зато ли трчиш по пољу и плач твој до небеса се диже? Па зар не би требало срећан да будеш? И ено оца Јефтимија како трчи по пољу, трчи и пада, трчи, пада, и опијева своју коб, плач свој, јер иако је на положају достојном силнима, осјећа да нешто му недостаје; крста нема он за себе, и никада распет неће бити, па пјева посљедњу пјесму, речену његовим устима, и по први пут, његовом душом:

*12. До када, Господе, сасвим ћеш
ме заборављати, до када
ћеш одвраћати лице Своје од
мене?*

*2. До када непријатељ мој ће се
издизати нада мноме? Погледај
ме, чуј ме Господе, Боже*

*мој! Надах се твојој мило-
сти! А шта учини ти од
мене?*

- 3. Погледај ме, Господе, погле-
дај шта је дјело руку Твојих,
даха Твојега, воље Твоје!
Гдје сам згријешо? И шта
тражах од Тебе ја?*
- 4. Слављах те и бојаш се Тебе;
покоран Ти бијаш, но ти
одврати лице Своје од мене!*
- 5. Непорочно ходах и вршах
правду у срцу Твојему и мо-
јему; у свјетлости Твојој
свјетлост видјех; воља
Твоја бијаше у сјени мојој, у
души мојој; послушан бијаш!*
- 6. Пред Тобом, Једини, не згри-
јеших и пред Тобом зло не
изврших: но Ти ме одбаци од
лица Својега и презре ме, а
награди непријатеља мо-
јега, богохулника и незахвал-
ника!*
- 7. Роди ме да Те славим; сазда
ме за славу царства Твојега;
служитељ Твој бијаш и јесам,
бескористан већ!*
- 8. Жив сам и почасти највеће
земаљске имам; но Тебе не-
мам, Господе, оче мој.*
- 9. А гдје да Те тражим? Гдје си?
И зашто ми се не јавиш, још
једном барем, праведно да*

*ми судиш? Зар ни суд не
заслужих својом послуш-
ношћу смјерном?*

- 10. Зашто ме остављаш, Боже,
самога са својом душом,
када страх велики имам да
погледам у њу?*
- 11. Убио сам Те, знам, но то се
догоди након што ме понизи
много, одбаци од себе, а
само Тебе вољах, о Једини!*
- 12. Знам да Ти посла неприја-
теља мојега, што ме исмија
и понизи много, поругом коју
говорах о писменима мо-
јим!*
- 13. Њега ли волиш умјесто
мене, Господе? Зар Непос-
лушни угоднији ти је од По-
слушнога?*
- 14. Зашто ми подари онда да те
славим? И зашто ми подари
наук, вјештину у прстима,
којима писах красно?*
- 15. Моја слова, писмена моја
Теби намијењена бијаху, а Ти
их презре. Слова неприја-
теља мојега славиш!*
- 16. Јави ми се, Господе, још јед-
ном барем, јер тешко ми је
када Те имам, а још теже
када Те немам!*
- 17. Јер немајући Тебе, немам ни
себе, Господе!*

А ено Њега, на крсту. Самога. Са својом душом.

До њега Варлам, који ево, овог часа испушта дах и представља се у Господу, и овај га подиже, као јагње срећно у стаду својему. До њега страда Михаило Непорочни.

Михаило окреће главу, очи су му суве, усне испуцале; окреће се Учитељу непослушности и каже: зашто ме слага, Рави? Гдје је перо за које рече: „Доћи ће дан и час када ћеш га поново имати у руци?“ А Лијепи гледа очима у небо и благо се осмјехује; и не спуштајући очи с насеља небескога, темеља куће оца Његовога, тихо вели: час и дан је већ дошао, Михаило! И већ слједећег часа, Михаило Непорочни испушта душу и она као бијели лабуд излази из његовог тијела, па руке му постају лагана крила, и бијело

перо му излази из једног длана, и друго такво из другога, па га носе лагано к небесима, споро и угодно, као слика анђела.

А ја стојим пред Лијепим и не могу ништа учинити, ни воду му дати, јер само чиније оца под ногама њиховим су. Узвишени су, сви близу Господу. Могу само гледати. Не могу им рећи ништа, јер језик немам. А желим, много желим, и највише на свијету желим сада замолити Лијепога, својим устима да пита Господа, а мојом душом:

- 0) *Та зар Ти, Господе, не обараш престола силних и на њихово мјесто кротке издижеш?*
2. *Зар не чупаш горде и на њихово мјесто скромне засађујеш?*
3. *Зар није истина да гордост није за људе створена, нити гњев бијесан - за пород жене?*
4. *Бог с тобом, Господе!*

Желим рећи, питати, али не могу. Мој језик слово је за које нема гласа; писмено за које нема имена.

И ујутро, када буде дошао отац Ћирило, ништа нећу да кажем. Откопаћу скровити ковчежић Лијепога, ставићу унутра ово нијемо слово које вам предадох, крај књига Његових и Михайлових, и ћутаћу, јер сам нијем, јер изгубих ријечи да бих сазнао истину.

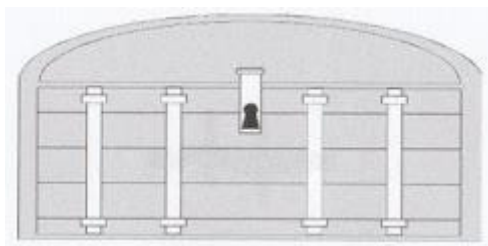
А дана првог када дијете Нунино, сироче прозрачних очију, напуни једну годину, сићи ћу у село и даћу му га.

Јер знам да ће прва ријеч коју буде изговорио бити „зајин“, а не - „гимел“!

ОТВАРАЊЕ КОВЧЕГА

(само за оне прозрaчних очију)

Ковчег се отвара тако што се затворе очи и у себи гласно се изговара „Зајин“!

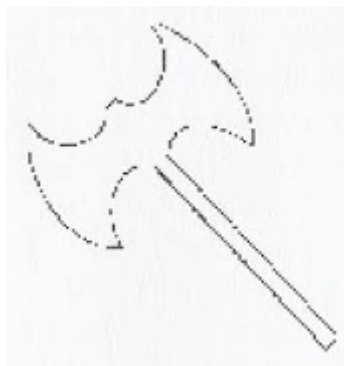
Када прсти затрепере, страница се окреће, а очи се отварају.

Ово су књиге Лијепога и Михаилове, лагано перо из крила анђела и азбука коју сачини
Непорочни, Глагољив што га зваху јер језик глагољив му бијаше и непослушан

[illegible]

За оне који отворише сандук отворених очију и гласним изговарањем „Гимел“, па га поломише, садржина ковчега је:

4. АНАЛИЗА ПРЕВОДА

Мање фаталан, али свакако врло занимљив дуализам чека нас и на сљедећим страницама. Дуализам између добра и зла, свјетла и таме, „непослушних“ и „послушних“ представља згодан заплет у књижевним дјелима, али дуализам између аналитичке морфологије, на којој је утемељен македонски језик, и синтетичке морфологије, која је темељ српског језика, један од највећих изазова с којим се сусрећу преводиоци при превођењу између ових језика. Највећи проблем, дакле, при превођењу „Азбуке за непослушне“ представљало је превођење падежних облика који се на македонском језику представљају аналитички, уз помоћ приједлога, док су на српском представљени синтетички (флективно), коришћењем наставка. Сљедећи већи проблем представљала је употреба глаголских времена, будући да су у македонском језику аорист и имперфекат још увијек подједнако и равноправно заступљени као и перфекат, с различитим и врло прецизно одређеним значењима, док су имперфекат и аорист у савременом српском језику готово потпуно замијењени перфектом. Данас се још увијек користе за приповјечку стилизацију исказа или као одлика личног стила, а аорист још и у афективној функцији или као наративно вријеме у књижевности (Пипер, Клајн 2013: 170–1). Будући да се ради о књижевном дјелу писаном у различитим дискурсима, требало је обратити посебну пажњу у којим дијеловима се може задржати аорист или имперфекат, а гдје би га било боље замијенити перфектом. Нешто мањи проблем представљала је и употреба инфинитива и *да*-конструкције у аналитичком предикату, писање личних имена монаха манастира Полихронос, те поједини црквени термини и архаизми.

4.1. ТЕОРЕТСКИ ДИО

4.1.1. Падежни односи

По типу морфологије, македонски језик се убраја у групу аналитичких језика, док је српски језик по својој морфологији у групи синтетичких језика. Међутим, ниједан језик не припада једном типу у потпуности, па би тако било прецизније рећи да је морфологија македонског језика већински аналитичка, а српског језика синтетичка. Примјере одступања од аналитичког типа морфологије можемо видјети у македонским глаголима: *извлече*, *довлече*, *вовлече*, *повлече*, *завлече*, гдје би се на неком другом аналитичком језику, као што је нпр. енглески, морали користити аналитички облици *drag in*, *drag out*, *pull back*, *carry away*, и сл. Најочигледније, ипак, одступање од доминантног типа морфологије примјећује се у употреби чланова македонског језика, гдје би се македонски облици: *книгата*, *книгава*, *книгана*, који би били карактеристични за морфологију синтетичког типа, на српски језик превели аналитичким облицима *та/ова/она књига*.

Но, македонски језик с разлогом припада групи аналитичких језика, и то прије свега због непостојања система падежа, већ се падежни односи изражавају уз помоћ приједлога. Од седам старословенских падежа, у савременом македонском језику задржао се још само вокативни облик код неких именица мушког и женског рода у једнини:

- 1) *Мајко, зготви вечера.*
- 2) *Мајсторе, не ми работи динамото на автомобилот.*

У македонском језику: вокатив именица мушког рода образује се додавањем наставка -е или -у на основу именице. Наставак -у се обично додаје на основу једно-сложних именица: *смок-смоку, коњ-коњу, маж-мажу* и на вишесложне именице које завршавају сугласником *ж, ш, ч, њ, ј, к* или *г*: *ќелеш-ќелешу, тепач-тепачу, човек-човеку*. У осталим случајевима се користи наставак -е.

Вокатив именица женског рода и именица мушког рода које се завршавају на *а* образује се додавањем наставка -о или -е на основу. Наставак -е додаје се на основу тросложних и више сложних именица које завршавају наставцима -ца или -ка: *мајчица-мајчице, Драгица-Драгице, јаболкница-јаболкнице*. У осталим случајевима се користи наставак -о.

У српском језику: именице мушког рода углавном се деклинирају по првој деклинацији у којој су наставци за вокатив једнине -е: *докторе, авионе*, и, рјеђе, -у: *пријатељу, чекићу*. Наставак -у се користи код именица чија основа завршава палаталним или препалаталним сугласником: *ј, љ, њ, ч, џ, ћ, ђ, ш, ж*. Вокатив је једнак номинативу код личних имена која у номинативу завршавају самогласником: *Ђорђе, Павле, Радоје*.

Именице женског рода и именице мушког рода које се завршавају на *а* углавном се деклинирају по другој деклинацији, а у вокативу по правилу добијају наставак -о: *рибо, војвода* и изузетно -е, у тросложним и вишесложним именицама са завршетком -ица у номинативу једнине: *Милица-Милице, учитељица-учитељице, кукавица-кукавице*. Остала одступања се углавном односе на лична имена која по правилу задржавају облик номинатива и у вокативу: *Олга, Марија, Наташа, Никола*, осим код двосложних имена с дугоузлазним акцентом у свим облицима осим вокатива: *Њада-Њадо, Зора-Зоро, Паја-Пајо*.

Старије граматике македонског језика наводе и друго одступање у вези с падежним облицима **у македонском језику**, које се тиче употребе мушких личних имена или именица које означавају родбинске односе на мјесту објекта у реченици. Такве именице мијењају облик:

- 3) *Го видов Петрета. (Видео сам Петра. - акузатив)*
- 4) *Му реков на Стојана. (Рекао сам Стојану. - датив)*
- 5) *Прашај го дедо за животот на село. (Питај дједа о животу на селу. - акузатив)*
- 6) *Марко отиде во Прилеп со тетина. (Марко је отишао у Прилеп с тетком. - инструментал)*

Као што се види, када је на мјесту директног објекта, именица се преводи акузативом (3. и 5), на мјесту индиректног објекта дативом (4), а када је на мјесту прилошке одредбе друштва инструменталом (6). У савременом македонском језику ови облици су готово потпуно ишчезли.

Када је на мјесту директног или индиректног објекта лична замјеница, она такође мијења облик.

	лична замјеница		облик директног објекта (акузатив)				облик индиректног објекта (датив)			
	МК	СР	дуги		кратки		дуги		кратки	
			МК	СР	МК	СР	МК	СР	МК	СР
1. л. ј.	јас	ја	мене	мене	ме	ме	мене	мени	ми	ми
2. л. ј.	ти	ти	тебе	тебе	те	те	тебе	теби	ти	ти
3. л. ј.	тој	он	него	њега	го	га/њ	нему	њему	му	му
1. л. ј.	таа	она	неа	њу	ја	је/ју	нејзе	њој	й	јој
1. л. ј.	тоа	оно	него	њега	го	га/њ	нему	њему	му	му
1. л. м.	ние	ми	нас	на̋с	не̋	нас	нам	нама	ни̋	нам
2. л. м.	вие	ви	вас	ва̋с	ве	вас	вам	вама	ви	вам
3. л. м.	тие	они	нив	њих	ги	их	ним	њима	им	им

Кратки облици замјенице се у македонском језику најчешће јављају у удвојеном објекту, који се на српски језик преводи обликом акузатива или датива, у зависности од тога да ли се ради о директном или индиректном објекту.

7) *Испитот го положила.* (Положила је испит. - акузатив)

8) *Го видов учителот.* (Видео сам учитеља. - акузатив)

9) *А зошто нејзе ѝ купи сладолед?* (А зашто си њој купио сладолед? - датив)

10) *Не давај му ги нему парите. Дај ми ги мене.* (Не дај њему паре. Дај их мени. - датив)

Остатак падежа види се и у облицима упитне замјенице *ко?* на мјесту директног или индиректног објекта: *кого?* и *кому?*, као и повратне замјенице *себе* која на мјесту индиректног објекта има облик *себеси*:

11) *Кого виде? Го видов Јована.* (Кога си видео? Видео сам Јована. - акузатив)

12) *Кому кажа? На Јована.* (Коме си рекао? Јовану. - датив)

13) *Си рече себеси.* (Рекао је себи. - датив)

Сви други падежни односи у македонском језику, осим номинатива, акузатива и вокатива, дакле, представљени су користећи приједлоге уз основне облике именица. Такво исказивање падежних односа у *Македонској граматички* из 1950. године сматра се упрошћавањем и усавршавањем деклианције и језика, а не његовим осиромашивањем (Кепески 1950: 44). У истој граматички се налази и поглавље Деклинација у којем је наведено којим приједлозима се најчешће исказују падежни односи у македонском језику, али се у новијим издањима то поглавље не наводи. Тако се уз генитив најчешће

користе приједлози *од, до, без*, уз датив *кај, кон, при*, уз инструментал *со*, а уз локатив *во, на, при* (Кепески 1950: 45). У практичном дијелу овог рада, на примјерима из оригинала и превода „Азбуке за непослушне“, биће приказани примјери падежних односа исказаних на аналитички начин, уз поређење с њиховим преводима на синтетични, српски језик. Провјериће се који се приједлози најчешће користе уз који падеж, те навести примједбе везане уз њихово превођење на српски језик.

4.1.2. Глаголска времена

На први поглед, македонски и српски језик имају врло сличан систем глаголских облика који упућују на вријеме вршења радње глагола. Српски језик има седам глаголских времена: плусквамперфекат, перфекат, имперфекат, аорист, презент, футур I и футур II. У македонском језику такође постоје плусквамперфекат (*предминато време*), перфекат (*минато неопределено време*), имперфекат (*минато определено несвршено време*), аорист (*минато определено свршено време*), презент (*сегашно време*) и футур (*идно време*), а осим њих и прошло-будуће (*минато-идно време*), будуће препричано вријеме (*идно прекажано време*), као и глаголски облик са *има + (трпни) глаголски придјев* чије значење одговара перфекту. Начини образовања заједничких глаголских облика такође су врло слични, али проблем лежи у значењима појединих глаголских времена, прошлих прије свега, која се разликују у ова два језика. У македонском језику имперфекат и аорист су још увијек врло живи, са јасно одређеним значењима и нису замјенљиви перфектом, као што је то случај у српском језику гдје се имперфекат и аорист користе још готово искључиво у стилски обиљеженим текстовима.

Имперфекат (*минато определено несвршено време*) се гради на сличан начин у оба језика, додавањем имперфекатских наставка на презентску основу несвршених глагола у македонском (отуда *несвршено време*), односно инфинитивну основу у српском:

	МК (презентска основа +)	СР (инфинитивна основа +)
1. л. ј.	-в	-(ија)х
2. л. ј.	-ше	-(ија)ше
3. л. ј.	-ше	-(ија)ше
1. л. м.	-вме	-(ија)смо
2. л. м.	-вте	-(ија)сте
3. л. м.	-а	-(ија)ху

Определено време значи да говорник који имперфектом означава радњу која се десила у прошлом времену истовремено тврди да је био присутан у тренутку извршења радње глагола у имперфекту. У македонском језику, имперфектом се првенствено означава радња која је трајала неограничено вријеме у прошлости (у присуству говорника). У изузетним случајевима, када се имперфектни наставци додају на свршене глаголе, онда означавају или услов који треба да се испуни да би се радња извршила (14), или исказују благу заповијест (15):

14) *Ќе дојдев со тебе на море, ама на одмор сум од први јули. (Дошао бих с тобом на море, али на одмору сам од првог јула. - потенцијал)*

15) *Да ми го симнеш коферон, не ќе сториш лошо. (Не би било лоше кад би ми спустио кофер. - потенцијал)⁵*

У српском језику, пак, имперфекат је готово потпуно истиснут из употребе. У свом изворном значењу означава радњу која се дешавала прије времена говора о томе, обично упоредо с неком другом радњом, али се данас прије свега користи за приповједачку стилизацију израза у лијепој књижевности, па и тамо ријетко (Пипер, Клајн 2013: 171).

Аорист (*минато определено свршено време*) гради се додавањем аористних наставака на презентску/инфинитивну основу свршених глагола:

	МК (презентска основа +)	СР (инфинитивна основа +)
1. л. ј.	-в	-х
2. л. ј.	-ø	-ø
3. л. ј.	-ø	-ø
1. л. м.	-вме	-смо
2. л. м.	-вте	-сте
3. л. м.	-ја	-ше

Обликом аориста у македонском језику се исказује радња која је потпуно свршена у присуству онога који о њој говори. У српском језику облици аориста значе да се оно што се њима износи десило непосредно прије времена говора о томе, а чешће се користе за приповједачку стилизацију исказа, односно као наративно вријеме у књижевности, у афективној функцији, а може бити и одлика личног стила (Пипер, Клајн 2013: 170).

Перфекат (*минато неопределено време*) гради се од презента помоћног глагола бити и радног глаголског придјева, односно л-форме глагола (свршеног или несвршеног) који се мијења:

	МК (през. сум + л-форма)	СР (радн. гл. прид + през. бити)
1. л. ј.	сум прочитал/ла/ло	прочитао/ла сам
2. л. ј.	си прочитал/ла/ло	прочитао/ла/ло си
3. л. ј.	прочитал/ла/ло	прочитао/ла/ло је
1. л. м.	сме прочитале	прочитали/ле смо
2. л. м.	сте прочитале	прочитали/ле/ла сте
3. л. м.	прочитале	прочитали/ле/ла су

Радни глаголски придјев, односно л-форма, има различите облике за мушки, женски и средњи род у једнини у оба језика, у множини постоји само један облик за сва лица у македонском језику, док у српском језику и у множини постоје три различита

⁵ Примјери преузети из *Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник* (Видоески 1970: 33–6).

облика за род. Као што се види у табели, испред л-форме се у трећем лицу једине и множине у македонском језику не употребљава помоћни глагол.

У македонском језику, перфект се користи за означавање радње која се догодила у прошлости, коју је вршило друго или треће лице, а којој говорник није био присутан. У српском језику, перфекат у свом основном значењу означава радњу која се догодила прије времена говорења. Употребљава чешће од осталих глаголских облика и најчешће може бити употребијен умјесто њих.

4.1.3. Инфинитив и *да*-конструкција у модалном и фазном аналитичком предикату

Аналитички предикат је предикат који у свом саставу садржи модални глагол или израз (модални аналитички предикат) или фазни глагол (фазни аналитички предикат) у споју с пунозначним глаголом у инфинитиву или у *да*-конструкцији (*да*+презентски облик). Инфинитив је нелични глаголски облик с категоријом вида. У српском језику (и бројним другим језицима) из традиционалних и практичних разлога користи се као основни облик глагола, док се у македонском језику инфинитив развојем језика потпуно изгубио, па се за полазни облик глагола узима треће лице једине презента. Зато се у модалном предикату у македонском језику фазни или модални глагол или израз допуњује искључиво *да*-конструкцијом. За потребе овог дипломског рада је зато било потребно поставити правила у којим ситуацијама ће се у преводу користити инфинитив, а у којима *да*-конструкција. У *Нормативној граматици српског језика* постоји поглавље „Однос између инфинитива и *да*-конструкције“ гдје су наведена одређена упутства.

Најприје је потребно уочити разлику између различитих значења наоко истог облика:

- 16) *Она зна да касни.*
 - а. *Она зна каснити.*
- 17) *Она зна да касни.*
 - а. **Она зна каснити.*

У првом примјеру који би требало разумјети као *Она има обичај да касни*, ради се о простој реченици с аналитичким предикатом гдје глагол *знати* треба узети као модалан, а *да касни* као *да*-конструкцију која се може замијенити инфинитивом: *Она зна каснити*. Други примјер би требало разумјети као: *Она зна да њен пријатељ касни*, па је јасно да се ради о реченици у којој је глагол *знати* пунозначан, а *да* само везник који уводи допуну предикату и да би мијењање инфинитивом довело до губљења смисла.

У савременом српском језику, наводи се у граматици, инфинитивна допуна модалних глагола осјећа се застарјелом, па се много чешће као допуна чује и користи *да*-конструкција. Управо зато сам се у преводу трудио чешће користити инфинитивну допуну, поготово у архаизованијим типовима дискурса. У принципу, дакле, инфинитив

и да-конструкција су међусобно замјенљиви у српском језику, али се у одређеним случајевима даје предност одређеном облику. Тако се у предикатима с модалним глаголима *моћи*, *морати*, *жељети* или *смјети* предност даје инфинитиву (18–19), а у споју с глаголом *хтјети* да-конструкцији (20–21).

- 18) *Ви им можете помоћи.*
- 19) *Ви можете да им помогнете.*
- 20) *Ви хоћете да им помогнете.*
- 21) *Ви им хоћете помоћи.*

С безличним модалним глаголом *требати* препоручује се спој с инфинитивом (22–23), осим у случајевима када је пунозначни глагол повратан – тада је употреба инфинитива обавезна (24–25).

- 22) *Треба им помоћи.*
- 23) *Треба да им се помогне.*
- 24) *Треба се лијечити.*
- 25) **Треба да се лијечи.*

Модални неглаголски облици и фазни глаголи су обичнији у споју с да-конструкцијом (26–29), а у аналитичком футурском облику је обичнији инфинитив (30–31).

- 26) *Она је кадра да вам помогне.*
- 27) *Она вам је кадра помоћи.*
- 28) *Почели смо да обилазимо галерије.*
- 29) *Почели смо обилазити галерије.*
- 30) *Они ће сутра доћи.*
- 31) *Они ће сутра да дођу.*

Инфинитиву се даје предност и у сложеним предикатима са *моћи*, *смјети*, *морати*, *извољети* (32–33), после безличних глагола (34), после модалних израза *лако*, *тешко*, *штета*, *мука*, *корисно*, *вриједи* (35), те модално употријебљеним глаголима *имати* и *немати* (36). Осим тога, требало би избјегавати употребу више инфинитива или да-конструкција узастопно.

- 32) *Могли сте се јавити.*
- 33) *Могли сте да се јавите.*
- 34) *Ваља се борити.*
- 35) *Лако је то рећи.*
- 36) *Нема се чега бојати онај ко ради поштено.⁶*

Иако дјелује да се предност у већини случајева даје инфинитиву, ниједан од ова два облика није примаран у српском језику. Штавише, постоје одступања и међу самим говорницима српског језика, јер идући са истока на запад расте и употреба инфинитива. Будући да је овај рад писан на источној, ијекавској варијанти српског језика, и у преводу се налази нешто више инфинитива него да-конструкција.

⁶ Примјери преузети из *Нормативне граматике српског језика* (Пипер, Клајн 2013: 286–9).

4.2. ПРАКТИЧНИ ДИО

У овом дијелу, практичним примјерима из романа, постављеним упоредо с њиховим пријеводима, биће приказано на који начин су ријешени проблеми представљени у теоретском дијелу. Примјери у теми о падежним односима и *да*-конструкцији узети су из поглавља *Зајин: резе* (Андоновски 2004: 49–61), а примјери за глаголска времена, будући да их је много више, из нешто краћег поглавља *Тау: крст* (Андоновски 2004: 120–6). Намјерно су одабрана поглавља у којима се налазе различити типови дискурса: осим нараторовог говора, ту су и посебно издвојена „виђења“, писана још архаизованијим, библијским стилем, па ће бити представљене и евентуалне разлике у превођењу ова два дискурса. Такав текст је у роману представљен у двије колоне и писан курзивом, па ће и на сљедећим страницама такви примјери бити писани курзивом.

4.2.1. Падежни односи

Поглавље о падежним односима садржи примјере у којима су именске ријечи у косим падежима. Занимају нас само падежи у којима се падежни однос у македонском језику представља приједлозима, па из тог разлога међу примјерима нема акузатива личних замјеница, имена, и других именица које на мјесту директног објекта мијењају облик добијањем наставка, умјесто да се падежни однос исказе приједлошко-именском конструкцијом. Из истог разлога није било потребе наводити примјере независних падежа, будући да именска ријеч у номинативу не добија нити наставак, нити приједлог, а у вокативу добија наставак у случајевима описаним у теоретском дијелу. Примјери су подијељени по падежним значењима која имају у македонском језику, а испод примјера налази се кратак преглед резултата - којим приједлогом се у којој мјери исказује падежни однос, постоје ли разлике између два дискурса, те примједбе везане уз њихов превод.

Генитив

(...) оставајќи нè на милост и немилост
на Црвениот.

Се боев од него (...)

(...) само говорот на сатаната го знае!

(...) што ги испиша раката на Михаил.

(...) Резето на душата на Црвениот (...)

(...) убавината на буквите (...)

(...) и под раката на Михаил Непорочниот

(...)

(...) остављајући нас на милост и
немилост Црвеноме.

Плашио сам га се (...)

(...) само говор сотоне познаје!

(...) која је исписала Михаилова рука.

Реза на души Црвенога (...)

(...) љепоту писмена (...)

(...) и под руком Михаила Непорочног

(...)

(...) без труд напорен, без содејаније на душата, (...)	(...) без напорног труда, без учешћа душе, (...)
(...) да се сети на буквите (...)	(...) да се сјети писмена (...)
(...) поредокот на буквите (...)	(...) поредак писмена (...)
(...) во азбуките кај различни народи (...)	(...) у азбукама различитих народа (...)
Поредокот на сите азбуки (...)	Поредак свих азбука (...)
(...) подметнат од нечестивиот (...)	(...) подметнуо нечастиви (...)
(...) оти го барале надвор од него (...)	(...) јер су га тражили изван њега (...)
(...) оти ја бараме надвор од азбуката (...)	(...) јер тражимо је изван азбуке (...)
(...) вистинскиот поредак на буквите (...)	(...) истински поредак писмена (...)
(...) предизвикот на сатаната (...)	(...) сотонин изазов (...)
(...) азбуката на непослушните (...)	(...) азбуку непослушних (...)
(...) оти без послушен јазик (...)	(...) јер без послушног језика (...)
(...) зборовите што излегуваат од устата (...)	(...) ријечи које излазе из уста (...)
(...) што бил предмет на таа азбучна повест (...)	(...) који је био предмет ове азбучне повијести (...)
(...) со глава од бик (...)	(...) с главом бика (...)
(...) припомош на жена (...)	(...) помоћ жене (...)
(...) лошотилакот на луѓето (...)	(...) људску рђавост (...)
(...) замина долу, крај реката (...)	(...) одјахао доле, покрај ријеке (...)
(...) ковчежето на Убавиот (...)	(...) ковчежићу Лијепога (...)
(...) азбуката на непослушните (...)	(...) азбука непослушних (...)
(...) уста на отец Ефтимиј (...)	(...) устима оца Јефтимија (...)
(...) одајата на Убавиот (...)	(...) одају Лијепога (...)
(...) кажана од молчеливата уста (...)	(...) испричана ћутљивим устима (...)
(...) од моја рака пишана (...)	(...) мојом руком писана (...)
(...) го извлече ковчежето од под леглото (...)	(...) извуче ковчежић испод постеље (...)
(...) клучалка од старите времиња (...)	(...) кључаоница из старих времена (...)
И извади Ефтимиј од џебот (...)	И извади Јефтимије из џепа (...)
(...) од семинаријата што беше, (...)	(...) од семинарије што бијаше, (...)
(...) се сети Ефтимиј на буквата од старото писмо (...)	(...) се сјети Јефтимије писмена старог писма (...)
А името на буквата беше (...)	А име писмена бијаше (...)
И петте гласа од зборот (...)	И тих пет гласова ријечи (...)
(...) петте запци од клучалката.	(...) пет зубаца кључаонице.
(...) ништото од ковчегот (...)	(...) ништавило ковчега (...)
(...) душата на лакомиот е ковчег без дно (...)	(...) душа лакомога ковчег је без дна (...)

(...) покров на една колиба (...)
 (...) сонцето, од жолтото (...)
 (...) месечина, од белото (...)
 (...) ќерката на луѓето-лебеди (...)
 (...) светлина од светилата небески (...)
 (...) спаси нè сега и од бикот (...)
 (...) душата му се стопли угодно од ласкавите зборови (...)
 (...) нема слуга поголем од својот господар (...)
 (...) ниту пратеник поголем од оној што го пратил.
 (...) заслепен беше од убавината (...)
 (...) пердув од нашите крилја (...)
 (...) се сети на лукавството (...)
 (...) вистинското име на нешто (...)
 (...) нештото ќе се сотвори од ништо.
 (...) тоа писмо на вистината (...)
 (...) сечилото го тапи стравот кај оној кој сече (...)
 (...) на истекот на третата ноќ (...)
 (...) се јави главата на Убавиот, наместо онаа на бикот.
 (...) извезбаноста на раката (...)
 (...) Ефтимиј ја пресече главата на Убавиот и ја одвои од телото на бикот.
 (...) ја распори утробата на бикот (...)
 (...) од неа потече изворот (...)
 (...) дојде при нив (...)
 (...) што течеше од изворот (...)
 (...) тоа го дознавме преку секирата (...)
 (...) од памтивек не може да се каже (...)
 (...) првиот ден од Битието (...)
 (...) ништо не постои надвор од минатото (...)
 (...) со помош на секира, лукавство (...)
 (...) со глас на нечастивиот (...)

(...) кров једне колибе (...)
 (...) сунце, од жуманца (...)
 (...) мјесечна, од бјеланца (...)
 (...) кћерка људи-лабудова (...)
 (...) свјетлост свјетала небеских (...)
 (...) спаси нас сада и бика (...)
 (...) му се душа угрија угодно од ласкавих ријечи (...)
 (...) нема слуге веќега од свога господара (...)
 (...) нити посланика веќега од онога који га је послао.
 (...) заслијепљен бијаше љепотом (...)
 (...) перо из крила наших (...)
 (...) сјети се лукавства (...)
 (...) истинско име ствари (...)
 (...) нешто ќе настати из ничега.
 (...) то писмо истине (...)
 (...) сјечиво топи страх код онога који сијече (...)
 (...) на истеку треће ноћи (...)
 (...) се појави глава Лијепога, умјесто оне бикове.
 (...) извјезбаност руке (...)
 (...) пресјече Јефтимије главу Лијепога и одвоји је од тијела биковога.
 (...) распори утробу бикову (...)
 (...) из ње потече извор (...)
 (...) дође код нив (...)
 (...) која тецијаше из извора (...)
 (...) то дознамо преко сјекире (...)
 (...) од памтивијека не може изговорити (...)
 (...) првом дану Постања (...)
 (...) ништа не постоји изван прошлости (...)
 (...) уз помоћ сјекире, лукавства (...)
 (...) гласом нечастивога (...)

(...) клукаше од свездите, па јадеше од
житото небесно (...)

(...) го отфрли Ефтимиј од својот грб
(...)

(...) перо од крилото свое (...)

(...) природата на гавранот (...)

(...) од часот кога отец (...) до неговото
враќање (...)

(...) враќање на овој од оној свет (...)

(...) до затворањето на резето (...)

(...) со помош на магичниот збор-клуч
(...)

(...) ја потврдува уката на отец Варлаам
(...)

(...) расипноста на луѓето (...)

(...) зад главата на бикот, милото лице
на Убавиот (...)

(...) букви на Убавиот и Михаил (...)

(...) азбуката на оние што ти ги толчиш
(...)

(...) од завист (...)

(...) што излегува од под раката нивна
(...)

(...) пера од крилјата на ангели божји
(...)

(...) толчиш од страв (...)

(...) азбука на вистината, азбука на
непослушните (...)

(...) првото од второто подраго не им е
(...)

(...) смртта на отец Варлаам (...)

(...) мало парче од светот Божји (...)

(...) заградиш од нивата Божја (...)

(...) едно парче на земјата (...)

(...) оние кои повеќе знаат од тебе (...)

(...) поголемо е и од карпестиот Олимп
(...)

(...) слатката измама на правдољубивост
(...)

(...) лакома душа на владетел ја сака (...)
Радоста од новото (...)

(...) зобаше звијезде и једијаше од
жита (...)

(...) збаци Јефтимија са својих леѓа (...)

(...) перо из крила својега (...)

(...) природи гаврана (...)

(...) од тренутка када је отац (...) до
његовог повратка (...)

(...) повратка на овај с онога свијета (...)

(...) до затварања резе (...)

(...) уз помоћ магичне ријечи-кључа (...)

(...) потврђује наук оца Варлама (...)

(...) расипност људи (...)

(...) за главом бика, мило лице Лијепога
(...)

(...) писменима Лијепога и Михаила (...)

(...) азбука оних које газиш (...)

(...) из зависти (...)

(...) што излази под руком нјиховом (...)

(...) перима из крила анђела божјих (...)

(...) газиш их из страха (...)

(...) азбука је истине, азбука
непослушних (...)

(...) прво од другог драже им није (...)

(...) смрт оца Варлама (...)

(...) мало парче свијета Божјег (...)

Оградићеш од њиве Божје (...)

(...) једно парче земље (...)

(...) онима који више знају од тебе (...)

(...) већа је и од стјеновитог Олимпа (...)

(...) слатки привид правдољубља (...)

(...) лакома душа владара воли (...)

Радост новоме (...)

(...) во вештината на краснописанието (...)	(...) у вјештини краснописа (...)
(...) боја е поинаква од бојата (...)	(...) боја другачија од боје (...)
(...) инаква од сите други (...)	(...) другачија од свих других (...)
(...) инаква е од бојата (...)	(...) другачија је од боја (...)
(...) бојата на сите други калинки (...)	(...) боје свих других нарова (...)
(...) па се боиш од него (...)	(...) па га се бојиш (...)
(...) и од памтивек течела овде (...)	(...) и од памтивјека је текла овуда (...)
(...) ракописот на Михаил (...)	(...) рукопис Михаиллов (...)
(...) се плашиш од она што си (...)	(...) плашиш се онога што си (...)
(...) се плашиш и од она што не си (...)	(...) плашиш се онога и што ниси (...)

Приједлози *на* и *од* се у македонском језику најчешће (а у претходном поглављу и готово искључиво) користе за изразување генитивних односа, 57 пута *на* и 59 пута *од*. *На* се појављује 39 пута у тексту на стандардном језику и 18 пута у архаизованом тексту, док је код *од* тај однос 30 напрема 29. Свих осталих приједлога је укупно осам: у стандардном тексту се по једанпут јављају *кај*, *без*, *крај*, и *до*, а у архаизованом *без*, *кај*, *при* и *преку*.

Македонски генитив се не мора нужно превести генитивом и на српски језик. У неколико случајева га је било могуће изразити придјевом: *раката на Михаил* - *Михаилова рука*, *утробата на бикот* - *утроба бикова*, *ракописот на Михаил* - *рукопис Михаиллов*, и др, а у случајевима као што је: *оставајќи нè на милост и немилост на Црвениот* - *остављајући нас на милост и немилост Црвеноме*, или *заслепен беше од убавината* - *заслиепљен бијаше љепотом*, датив, односно инструментал су више у духу српског језика од генитива. У примјерима *кажана од молчеливата уста* - *испричана ђутљивим устима* и *од моја рака пишана* - *мојом руком писана* гдје се у македонском оригиналу ради о пасиву с генитивом, у преводу се уз пасив употребљава инструментал.

Датив

(...) па за чесниот денес се вели (...)	(...) па се часноме данас вели (...)
(...) а за притворниот се вели (...)	(...) а притворноме се вели (...)
(...) и на сатаната може да му каже „не“ (...)	(...) и сотони може рећи „не“ (...)
(...) враќајќи му се на пишувањето (...)	(...) враќајући се писању (...)
(...) иако се гранки различни и на разни народи им припаѓаат.	(...) иако су гране различите и разним народима припадају.
(...) кој им е наменет само на слепо послушните (...)	(...) који је намијењен само слијепо послушнима (...)

За богот пак (...)
 А на резето имаше клучалка (...)
 (...) што уката на Убавиот му ја дава,
 (...) што му го украдов на Михаил!
 (...) не помисли Ефтимиј дека на човека
 дадено не му е (...)
 (...) она што му е допуштено на
 господарот, допуштено му е и на
 слугата.
 (...) по желба човечка (...)
 (...) тргна Ефтимиј кон колибата (...)
 (...) блиску до Гибел (...)
 (...) блиски имиња на слични нешта се
 даваат (...)
 (...) му припаѓаше на таткото на
 бикот (...)
 (...) секирата по име Гимел (...)
 (...) леташе кон горниот свет (...)
 (...) прилежни на природата на
 гавранот (...)
 (...) се радуваат на свежината на светот,
 на јагнињата новообјагнети, на билките
 променети во пролет, на новите букви
 (...)
 (...) други се радуваат на таа свежина
 (...)

О богу пак (...)
 А на рези бијаше кључаоница (...)
 (...) што наук Лијепоме даје.
 (...) што украдох Михаилу!
 (...) не помисли Јефтимије да човјеку
 није дато (...)
 (...) оно што је допуштено господару,
 допуштено је и слузи.
 (...) по жељи човјечјој (...)
 (...) пође Јефтимије према колиби (...)
 (...) блиско с Погибелъ (...)
 (...) слична имена дају се сличним
 стварима (...)
 (...) сјекира припаѓаше оцу биковоме
 (...)
 (...) сјекире по имену Гимел (...)
 (...) леѓаше према горњем свијету (...)
 (...) прилична природи гаврана (...)
 (...) се радују свјезини свијета: јагњаци
 ојагњеној, биљкама пресвученим у
 прољеће, новим писменима (...)
 (...) други се радују тој свјезини (...)

Приједлог *на* је поново најфреквентнији и употребијен је у укупно 17 примјера: девет пута у тексту на стандардном језику и осам у архаизованом тексту. Три пута је употребијен приједлог *за*, по два пута *по* и *кон*, а једном и *до*.

У примјеру *блиску до Гибел - блиско с Погибелъ*, сматрао сам да превод дативом не би био прихватљив у српском језику, па сам се умјесто тога одлучио на облик инструментала, уз изостављање инструменталног облика „ријечју“ из израза: *блиско с (ријечју) Погибелъ*, да би се сачувала сличност именица које се пореде.

Акузатив

(...) и на предметите што ги означуваат
 (...)
 (...) постројва во зборовите.

(...) и на предмете које означавају (...)
 (...)
 (...) распоређује у ријечи.

(...) тој и не мисли на неа (...)
(...) се убедил во лошотилакот на луѓето (...)

(...) се спушти за нови искушувања.
(...) да верувам во зборовите неговии (...)
(...) посакал да влезе во неговата соба (...)

Клуч за ова резе (...)

(...) клучалката со запците (...)
(...) така што падна во ништото (...)
(...) како да паѓа во себе.
(...) падна Ефтимии во ништото (...)
(...) падна врз покривот (...)
(...) беше вистинскиот збор за секира.
(...) кога го фати за роговите (...)
(...) си рече во душата (...)
(...) го стави под ризата своја (...)
(...) покажа на водата (...)
(...) ќе бидеш добар за сите времиња.
(...) првото оди во времето што одминува, а второто во она што доаѓа.

(...) убив сега, и за добро дело!
(...) плата за она што го стори!
(...) враќање на овој од оној свет (...)
(...) гаволот ти вдахнал во душата (...)
(...) продал душа за почести, а срцето за закони (...)
(...) ти ќе го сведеш на старото (...)

(...) ни не мисли на њу (...)
(...) се увјерио у људску рђавост (...)

(...) отворила се новим искушењима.
(...) да вјерујем у ријечи неговии (...)
(...) пожелел ући у негову собу (...)

Клуча за ову резу (...)

(...) клучаоница са зупцима (...)
(...) тако да упаде у ништавило (...)
(...) као да пада у себе.
(...) паде Јефтимии у ништавило (...)
(...) паде на кров (...)
(...) бијаше истинска ријеч за сјекиру.
(...) када га ухвати за рогове (...)
(...) рече себи у душу (...)
(...) стави под ризу своју (...)
(...) покажа на воду (...)
(...) ќеш бити добар за сва времена.
(...) прво иде у врејеме које одлази, а друго у оно што долази

(...) убих сада, и за добро дјело!
(...) плата за оно што учини!
(...) повратка на овај с онога свијета (...)
(...) ѓаво ти је у душу удахнуо (...)
(...) продао душу за почести, а срце за законе (...)
(...) ти ќеш свести на старо (...)

Најуједначенија је употреба приједлога за исказивање акузативних односа: *во* се појављује десет пута, *за* девет, *на* пет, *со*, *врз* и *под* по једном.

Инструментал

(...) и со еден јазик за богољубец го сметаат сите (...)
Оној пак со два јазика (...)

(...) и с једним језиком га сви сметају богољупцем (...)
Онај с два језика, пак (...)

(...) со едната половина, а со другата
 „да“ умее да каже, (...)

(...) пишувањето со железен и тежок
 калем (...)

(...) со лебедовото перо в рака.
 (...) само со очи.

(...) Со денови стоеше (...)

(...) со години наназад (...)

(...) буквите со кои некогаш (...)

(...) иниот бог со рогови.

(...) почнуваат со слово (...)

(...) завршуваат со слово (...)

(...) вешто се служи со јазикот (...)

(...) дека се родил со глава од бик, (...)

(...) убиен бил со лукавство, а со
 неволна, изнудена припомош (...)

(...) со верба најсилна и најчиста (...)

(...) *заклучено со златно резе.*

(...) *го проба оној со пет запци (...)*

(...) *душата лакома жедта ја гаси со
 слабоста своја, ко решето со вода
 кога се полни, и со секое полнење (...)*

(...) *пред колибата седат луѓе-лебеди*
 (...)

(...) *паднаа пред нозете негови (...)*

(...) *и со тебе дојде таа (...)*

Ќе те наградиме со пердув (...)

(...) *оти со него се сочинуваат слова
 најтенки (...)*

(...) *тој може да биде рамен со него (...)*

(...) *лукавство со зборовите (...)*

(...) *што го проба со резето (...)*

(...) *со молк вечен!*

(...) *се насмејаа грозно со глас на
 нечастивиот (...)*

(...) *запрета гавранот со крилјата (...)*

(...) *со помош на магичниот збор-клуч*
 (...)

(...) *зад белите лебеди (...)*

(...) *зад главата на бикот (...)*

(...) једном половином, а другом „да“
 умије да каже, (...)

(...) писању гвозденим и тешким
 калемом (...)

(...) с лабудовим пером у руци.
 (...) само очима.

(...) Из дана у дан (...)

(...) годинама уназад (...)

(...) писмена којима је некада (...)

(...) туђем богу с роговима.

(...) почињу словом (...)

(...) завршавају словом (...)

(...) се вјешто служи језиком (...)

(...) да се родио с главом бика, (...)

(...) убијен је лукавством, а уз невољну,
 изнуђену помоћ (...)

(...) вјером најјачом и најчистијом (...)

(...) *закључан златном резом.*

(...) *проба онај с пет зубаца (...)*

(...) *душа лакома жеђ гаси слабошћу
 својом, као решето сводом кад се
 пуни, и сваким пуњењем (...)*

(...) *пред колибом сједе људи-лабудови*
 (...)

(...) *падоше пред ногама његовим (...)*

(...) *и с тобом дође (...)*

Наградићемо те пером (...)

(...) *јер њиме се сачињавају слова
 најтања (...)*

(...) *он може бити раван њему (...)*

(...) *лукавства с ријечима (...)*

(...) *које испроба с резом (...)*

(...) *ћутњом вјечном!*

(...) *насмијаше се грозно гласом
 нечастивого (...)*

(...) *замахну гавран крилима (...)*

(...) *уз помоћ магичне ријечи-кључа (...)*

(...) *за бијелим лабудовима (...)*

(...) *за главом бика (...)*

(...) зад живописаните, пресветли букви (...)	(...) за живописаним, пресвијетлим писменима (...)
(...) душата ти ја возвеличаа со пофалби (...)	(...) душу уздизали похвалама незаслуженим (...)
(...) толчиш под ногата своја (...)	(...) газиш под својом ногом (...)
(...) пишуваат со пера од крилјата (...)	(...) пишу перима из крила (...)
(...) послушните се согласуваат и на вистина, но еднакво така и на невестина (...)	(...) послушни су сагласни и с истином, али исто тако и с неистином (...)
(...) да владееш со знаењето, а ако не можеш со него, тогаш да владееш барем со оние (...)	(...) да владаш знањем, а ако не можеш њиме, онда да владаш барем онима (...)
(...) а желанието твое за власт (...)	(...) а жеља твоја за влашћу (...)
Радоста од новото со завист си ја сменил (...)	Радост новоме завишћу си замијенио (...)
(...) свежина со која светот се обновува (...)	(...) свјежини којом свијет се обновља (...)
(...) часот се обновува со секој иден, (...)	(...) час се обновља сваким слѣдећим (...)
(...) иста ќе биде со претходната (...)	(...) исто ќе бити као претходно (...)
(...) твоето господарство над послушните (...)	(...) свом господовању над послушнима (...)

Македонски језик не прави разлику између инструментала средства и инструментала друштва у употреби приједлога *со*, као што је случај у српском језику с приједлогом *с(а)*, па је његова употреба врло честа: појављује се 27 пута у тексту на стандардном језику и 14 пута у архаизованом тексту. Од осталих приједлога, у архаизованом тексту се појављује још само *пред* у два случаја, а у стандардном још *зад* (три пута), *на* (два пута), *под*, *над* и *за* (по једном).

Македонски инструментал *Со денови стоеше* на српски језик преводи се инструменталом *Данима је стајао*, али сам се у овом случају одлучио за превод изразом *из дана у дан*, оцјењујући да семантички више одговара оригиналу - иако су врло блиски значењем, другим се ипак нешто више истиче репетитивност исте радње, док се првим изразом у први план ставља само њено трајање. У примјеру *убиен бил со лукавство, а со неволна, изнудена припомош* - *убијен је лукавством, а уз невољну, изнуђену помоћ*, други инструментал се на српски језик може превести инструменталом (*с невољном, изнуђеном помоћи жене*), али будући да се не ради о инструменталу средства, већ о социјативном инструменталу, сматрао сам да би природнији превод био *уз невољну, изнуђену помоћ*. Занимљиви су и примјери *зад белите лебеди, зад главата на бикот, зад живописаните, пресветли букви* који се могу превести обликом инструментала уз приједлог *за* (*за бијелим лабудовима*) или обликом локатива с приједлогом *иза* (*иза бијелих лабудова*). Будући да се конструкција с инструменталом осјећа нешто архаичнијом у односу на ону с локативом, одлучио сам се за превођење првом.

Локатив

(...) што го кажав во семинаријата (...)
(...) два јазика во еден имаат (...)
(...) и на глава стојат (...)
(...) што знае отец Варлаам за целиот случај.
Тој се врати во семинаријата (...)
(...) како сечилото врз кое спиеше (...)
(...) во радост утврди (...)
(...) со лебедовото перо в рака.
(...) се вратија во семинаријата (...)
(...) над својата маса (...)
(...) едно слово за иниот бог (...)
(...) во тоа сочинение (...)
(...) за кое постои историја вистинита во Писмото (...)
(...) во редот се крие (...)
(...) собитие за тој бог.
(...) слово за житие, (...)
(...) слово за покој (...)
(...) повеста за тој бог (...)
(...) буквите во зборовите по ред неприроден (...)
(...) инаков од оној што го имаат во азбуката.
(...) буквите не случајно се дадени по таков ред (...)
(...) по свој закон и правило (...)
(...) што од една страна го сечела минатото, а од друга иднината (...)
(...) буквите во зборови разни (...)
(...) слама на ветер што се развева (...)
(...) не го познале синот божји во Назареѓанецот (...)
(...) повеста единствена и најважна за нашиот Бог (...)
По сосем кратко време (...)
(...) како одат по ред (...)

(...) што сам рекао у семинарији (...)
(...) два језика у једном имају (...)
(...) и на глави стоје (...)
(...) шта зна отац Варлам о цијелом случају.
Вратио се у семинарију (...)
(...) као сјечиво на којем је спавао (...)
(...) с радошћу је утврдио (...)
(...) с лабудовим пером у руци.
(...) су се вратиле у семинарију (...)
(...) над својим столом (...)
(...) једно слово о туђем богу (...)
(...) у том сочињенију (...)
(...) о којем постоји истинита историја у Писму (...)
(...) у реду се крије (...)
(...) збитије о том богу.
(...) словом о житију, (...)
(...) словом о покоју (...)
(...) повијест о том богу (...)
(...) писмена у ријечи по реду неприродном (...)
(...) другачијем од оног какав је у азбуци.
(...) писмена нису случајно дата тим редом (...)
(...) по својем закону и правилу (...)
(...) која је једном страном сјекла прошлост, а другом будућност (...)
(...) писмена у ријечи разне (...)
(...) сламу што вјетар развејава (...)
(...) нису препознали сина божјег у Назареѓанину (...)
(...) повијест јединствену и најважнију о нашем Богу (...)
Након сасвим кратког времена (...)
(...) како иду по реду (...)

(...) буквите во азбуката (...)
 (...) светилото денско на небото (...)
 (...) што му завидувале на силата (...)
 (...) удолу кон реката (...)
 (...) што се криела во ковчето (...)
 (...) по сите патишта, а најмногу по
 недопуштените.
 (...) влезе во одајата (...)
 (...) си рече тогаш Ефтимииј во
 душата: (...)
 (...) виде тогаш Ефтимииј во ковчето (...)
 (...) душиите човечки се лакомите во
 вид (...)
 (...) колиба во долниот свет (...)
 (...) кога ќе набабри в земја (...)
 (...) оти во тебе е светлина (...)
 (...) во тој свет да нема светила.
 (...) му вивна во душата (...)
 (...) дека Бог е еден, на сите светови
 (...) во рацете му се сотвори (...)
 (...) секирата врз која спиеше како врз
 перница (...)
 (...) во нужда се сети.
 (...) влезе во неговата пештера.
 (...) крв темна прсна на земјата.
 (...) виде дека на истото место
 никнува нова (...)
 (...) на истекот на третата ноќ, во
 дванаесттиот час (...)
 Ќе молчам за ова (...)
 (...) се расејаа ѕвездите по небото (...)
 (...) и плодот во гората (...)
 Еве доказ за делото.
 (...) тајната за твојата секира (...)
 (...) што ќе остане во сегашноста.
 (...) да кажеш „Гимел“ во едно исто
 време.
 (...) се случило веќе сè во првиот ден
 (...)

(...) писмена у азбуци (...)
 (...) свјетло дана на небу (...)
 (...) који су му завидјели на снази (...)
 (...) доле према ријеци (...)
 (...) која се крила у ковчежићу (...)
 (...) по свим путевима, а највише по
 недопуштенима.
 (...) уђе у одају (...)
 (...) тада себи Јефтимиије у души: (...)
 (...) видје тада Јефтимиије у ковчегу
 (...) душе људске су лаконе у виду (...)
 (...) колибе у доњем свијету (...)
 (...) кад набубри у земљи (...)
 (...) али у теби је свјетлост (...)
 (...) да у том свијету нема свјетла.
 (...) распламса му се у души (...)
 (...) да Бог је један, на свим свијетовима
 (...) у рукама му се створи (...)
 (...) сјекира на којој спаваше као на
 јастуку (...)
 (...) у нужди, се присјети.
 (...) уђе у његову пећину.
 (...) крв тамна прсну по земљи.
 (...) видје да на истом мјесту ниче
 нова (...)
 (...) на истеку треће ноћи, у
 дванаестом часу (...)
 О овоме ћу да ћутим (...)
 (...) расуше се звијезде по небу (...)
 (...) и плоде у гори (...)
 Ево доказа о дјелу.
 (...) тајну о твојој сјекири (...)
 (...) која ће остати у садашњости.
 (...) изговорити „Гимел“ у исто
 вријеме.
 (...) се десило већ све у првом дану (...)

(...) во идни времиња (...)
 (...) подголтна во страв (...)
 (...) зборуваш во параболи?
 Грешка има во времето (...)
 (...) по патот гавранот клукаше (...)
 (...) што беше посеано по небото (...)
 (...) секоја буква во себе криела (...)
 (...) часот во кој ќе поверувате (...)
 (...) се случува во твојата душа (...)
 (...) да не те испревараат во вештината!
 (...) во послушноста сè е исто (...)
 (...) пат по кој се сака да се оди (...)
 (...) се оди по патот што заповедан е!
 (...) несовршен во човештината дури (...)
 (...) да го устројувам светот по мои закони, оти тој веќе е устроен по Божји.
 (...) манастир, по закони твои (...)
 (...) брзо и уште на овој свет (...)
 (...) нивата Господова и на небесата продолжува, и под земјата (...)
 (...) во вештината на краснописанието (...)
 (...) празен во душата (...)
 (...) и правила над кои бдиеш (...)
 (...) што ќе излезе од под раката твоја (...)
 (...) црвени нешта на светов (...)
 (...) ќе видиш вода во пролет, во реката што ти е позната (...)
 (...) променливоста вечна е на овој свет!
 (...) заради тоа сме на овој свет (...)

(...) у будућим временима (...)
 (...) прогута у страху (...)
 (...) говориш у параболама?
 Грешка је у времену (...)
 (...) путем гавран зобаше (...)
 (...) бијаше посијано небом (...)
 (...) свако писмено је у себи крило (...)
 (...) час у којем ћете повјеровати (...)
 (...) дешава у твојој души (...)
 (...) да те не надмаше у вјештини!
 (...) у послушности све је исто (...)
 (...) пут којим се жели ићи (...)
 (...) се иде путем који је заповјеђен!
 (...) несавршен чак и у човјечности (...)
 (...) да устројавам свијет по својим законима, јер већ је устројен по Божјим.
 (...) манастир, по законима својим (...)
 (...) брзо и још на овом свијету (...)
 (...) њива Господња и на небесима се пружа, и под земљом (...)
 (...) у вјештини краснописа (...)
 (...) празан у души (...)
 (...) и правила над којима бдијеш, (...)
 (...) које изађе под руком твојом (...)
 (...) црвених ствари на овом свијету (...)
 (...) кад видиш воду у прољеће, у ријеци која ти је позната (...)
 (...) промјенљивост је вјечна на овом свијету (...)
 (...) због тога смо на овом свијету (...)

Као и у српском језику, локатив је падеж уз који иде највећи број различитих падежа. Тако је *во* употребљен 43 пута (24 пута у тексту на стандардном језику, 19 пута у архаизованом тексту), *по* 14 пута (11 у стандардном, 3 у архаизованом), *на* 13 пута (9 у стандардном, 4 у архаизованом), *за* 11 пута (8 у стандардном, 3 у архаизованом), а појављују се још приједлози *од* (2 пута), *врз* (3 пута), *над* (2 пута), *в* (2 пута), *под* (2 пута) и *кон*.

Већина примјера је поново преведена локативом, уз неколико изузетака. У примјерима као што су *во радост утврди - с радошћу је утврдио* и *што од една страна го сечела минатото, а од друга иднината - која је једном страном сјекла прошлост, а другом будућност* превод инструменталом је више у духу српског језика, у примјеру *по патот гавранот клукаше - путем гавран зобаше* прилог *путем* више одговара од израза *по путу*, а у примјерима *кажана од молчеливата уста - испричана ћутљивим устима* и *од моја рака пишана - мојом руком писана* оцијенио сам да се у македонском оригиналу ради о локативу, а не инструменталу.

4.2.2. Глаголска времена

Све реченице поглавља *Тау: крст* преписане су и постављене упоредо с њиховим преводима у одјељку који слиједи. За тему о глаголским временима, обратићемо пажњу само на прошла времена: имперфекат, аорист и перфекат, будући да је највећи проблем у преводу баш ових времена. Након реченица, у кратким прегледима сваког од ова три времена биће приказано на који начин се превод у српски језик, уз упућивање на разлике у преводу два дискурса.

А кога осамна, Петар им заповеда на стражарите да појдат во манастирот и да го пребараат леглото на Убавиот.

Им заповеда да го најдат плодилото на бикот и да го доведат краснописецот пред неговите нозе, и Варлаам, и змијата Нун, и детето што пород на ѓаволот е, за да им се определи казна со која Бог ќе го задоволи својот гнев.

И тие тргнаа, и уште в рани зори бапнаа во манастирскиот двор, лемејќи ја портата; се качија веднаш во концаите, и без да прашаат нешто, го затекнаа Убавиот в постела, па му го превртеа леглото и го најдоа плодилото на бикот што Ефтимииј го донесе со себе, под своја риза, кога душата за првпат му слезе во долниот свет.

Потем, сета во грч, ја врзаа Нун, онаа што цела ноќ спиеше непорочна, со невина и скрејна насмевка крај нозете на нејзиниот човек, спасител нејзин, па исплашена, побледена, расплакана, ја потераа по патот.

По неа го потераа и Убавиот со раце одопаку врзани, а по него и Варлаама; а

А када освану, Петар заповиједи стражарима да поју у манастир и претраже постелу Лијепога.

Заповиједио им је да нају плодило бика и да доведу краснописца пред његове нозе, Варлама, и змију Нун, и дијете које је ѓавољи окот, да им се одреди казна којом ќе Бог да задовољи свој гнев.

И они појшоа, и још раном зором бануше у манастирско двориште, разваљујући порту; успеа се одмах до конака, и не питајући ништа, затекоа Лијепога у кревету, па му преврнуа постелу и нају плодило биково које је Јефтимиије донио са собом, под својом ризом, када му је душа по први пут сишла у доњи свијет.

Затим, сву у грчу, везаше Нун, ону која је цијеле ноћи спавала непорочна, с невиним и срећним осмијехом крај ногу њеног човјека, спаситеља њеног, па преплашену, преблиједјелу, уплакану, потјераше путем.

За њом потјераше и Лијепога с ракума одостраг везаним, а за њим и Варлама;

кога Натанаил Послушниот му шепна нешто на отец Ефтимиј, овој го повика старешината на стражарите и го воведе во семинаријата.

Стоеја таму над книгата со сочиненијата на Михаил Непорочниот, Глаголив што го викаа, оти јазикот долг му беше и непослушен, и го читаа словото на срамот; а Натанил Послушниот се преправи гневен, но душата му се радуваше оти успеал да не се открие лукавството негово; па потем го врзаа и Михаил и го потераа по патот по кој врвеа: учителот негов, учителот мој и жената ничија.

Некаде пред манастирот, Убавиот се сврте и виде дека Ефтимиј стои зад него, на портата од храмот Божји, влезен однатре.

Подзастана, и додека војниците го биеја со стапови, погледите им се сретнаа, па Убавиот праша:

„Ова ли е плата за доброто дело?“

А Ефтимиј Притворниот се разжалости во миг и солзи лажовни му потека по образот; му пријде и тивко прослови, да не слушнат војниците:

„Молев и плачев, ги бакнував нозете негови, преколнував, но тој е човек бездушен и суров.“

И потем Убавиот му ја бакна раката и рече:

„Се кајам, благочестив оче мој, што штета ти сторив и угледот твој во очите на Петар го снижив; прости ми, оче Ефтимиј!“

И потем плачеше со солзи жешки!

А Притворниот рече:

„Простено ти е, чедо.“

По патот што го врвеа босите табани на Убавиот капеа солзи.

Јас гледав од чардакот и неутешно плачев.

а када Натанаил Послушни шапну нешто оцу Јефтимију, овај позва старјешину стражара и уведе у семинарију.

Стајали су тамо над књигом са сочињенијима Михаила Непорочнога, Глаголив што га зваху, јер језик дуг му бијаше и непослушан, и читали су слово срама; а Натанаил Послушни се правило гњеван, али душа му се радовала јер је успио да се не открије лукавство негово; па затим везаше и Михаила и потјераше путем којим су ишли: учител негов, учител мој и жена ничија.

Негдје пред манастиром, Лијепи се окрену и видје да Јефтимије стоји за њим, на порти храма Божјег, с унутрашње стране.

Застаде, и док су га војници тукли штаповима, погледи им се сретеше, па Лијепи упита:

„Ово ли је плата за добро дјело?“

А Јефтимије Притворни се ражалости у трену и сузе лажне му потекоше низ образ; приђе му и тихо прослови, да не чују војници:

„Молио сам и плакао, љубио нозете негове, преклињао, али тај човјек је бездушан и суров.“

И затим му Лијепи пољуби руку и рече:

„Кајем се, благочастиви оче мој, што штету ти направих и углед твој у очима Петровим унижих; праштај ми, оче Јефтимије!“

И затим плакаше са сузама врелим!

А Притворни му рече:

„Опроштено ти је, чедо“.

Путем којим су ходила боса стопа Лијепога капаху сузе.

Ја сам гледао с чардака и неутјешно плакао.

А потем заминав да сторам нешто што мораше да се стори, пред да падне главата на Убавиот: да се спаси она што не смее да се изгуби, барем споменот на Него, кога веќе се губи Спасителот.

И ја зедев книгата на Михаил, во која беше сочинета азбука на непослушните, пред да ја грабнат Црвениот и Натанаил Послушниот; ја зедев и книгата на Убавиот, онаа во која тој пишуваше оној ден кога Црвениот ги искушуваше дванаесетте, па ги ставив во празното ковчеже на Убавиот, и, небаре го погребувам телото Господово, со солзи на очи, го закопав сето тоа зад манастирот, на место скришно.

А вечерта стигна вест дека Петар, задоволен сосем, го постави и го ракоположува отец Ефтимииј за старешина на манастирот; на Варлаам му се определува плата за гревот каква што ќе побара Ефтимииј; на Убавиот плата и суд ќе му определи Презвитер Петар; на Михаил пак, суд ќе му определи Натанаил Послушниот, кој се ракоположува на местото од Ефтимииј - старешина на семинаријата.

Блудницата Нун, велеше веста, се прогонува од поднебјето и не смее да се врати, а детето ќе се даде во селото на чување.

И весел е отец Ефтимииј, оти душата му е задоволена, оти прв е во власта, а власта е лепило што и сломени души залепува, но не исцелува, оти исцеленото е цело, а не лепено; под себе го има Послушниот, сигурен и неподмитлив во исполнението, оти и тој е награден, а Михаил веќе го нема.

Го нема ни Убавиот кој ни покој ни спокој не му даваше на Ефтимиија; и и Варлаама го нема, и урнато е првостарешинството негово, како град по опсада тажен!

О, боже!

А затим појох да урадим нешто што се морало урадити, прије него што падне глава Лијепога: да се спаси оно што се не смије изгубити, барем спомен на Њега, кад веќе се губи Спасител.

И узех књигу Михаилову, у којој је била сачињена азбука непослушних, прије него што је зграбе Црвени и Натанаил Послушни; узех и књигу Лијепога, ону у којој је писао оног дана када је Црвени искушавал дванаесторицу, па их ставих у празни ковчежић Лијепога, и, као да сахрањујем тијело Господово, са сузама у очима, закопах све то за манастиром, на мјесто скровито.

А увече стиже вијест да Петар, задовољан сасвим, поставља и рукополага оца Јефтимиија за старјешину манастира; Варламу се одређује плата за гријех какву буде затражио Јефтимиије; Лијепоме плату и суд одредиће Презвитер Петар; Михаилу, пак, суд ће одредити Натанаил Послушни, који се рукополага на мјесто Јефтимиијево - старјешина семинарије.

Блудница Нун, говорила је вијест, прогони се из земље и не смије се вратити, а дијете ће се дати у село на чување.

И весео је отац Јефтимиије, јер душа му је задовољена, јер први је у власти, а власт је љепило које и сломљене душе лијепи, али их не исцјељује, јер исцјељено је цијело, а не лијепљено; под собом има Послушнога, сигурног и неподмитливог у испуњавању, јер и он је награђен, а Михаила више нема.

Нема ни Лијепога, који ни мира ни спокоја није давао Јефтимиију; ни Варлама нема, и пало је првостарјешинство негово, као град по опсади жалостан!

О, боже!

Сврти ги очите свои кон нас и гледај: погубителите се судии, неправедните праведници, злобните - човекољупци!

А казни вакви определија: Петар Презвитер го казнува Убавиот со распнување, оти тврди дека е Бог, и оти во црквата се насликал себеси распнат на крст; истата казна, понискиот во власта, Ефтимииј, му ја определува на својот крвник - отец Варлаам, за да ја сочува почитта во очите на претпоставениот Петар, но и за да не излезе послаб во власта од него (сонува ли, оче Ефтимииј веќе за неговиот престол?); за да се сочуваат строгоста и праведноста, и Натанаил Послушниот истата казна ја определува за својот грешник, Бог што сакал да му биде, па овој по неговите стапки грешни да врви (сонува ли веќе, о Натанаиле за првостарешинството на Ефтимииј?): така нека с казнат, и казните нека бидат еднакви, оти владетелите на светот кон еднаквост стремат.

А кога дојде час казната да се исполни, стражарите му јавија на Презвитер Петар дека клинови за едниот не им се нужни, оти на дланките и стапалата дупки веќе имал, оти за богохулство казнуван бил веќе!

Така беше, така би, така и ќе биде, до крајот на векот, о послушни!

Од моја рака пишано, од ваша уста кажано, за да поверувате!

Што е тоа, оче Ефтимииј, со твојата душа?

Дали виде дека во власта спокој има, но покој недостига?

Затоа ли трчаш по полето и плачот твој до небеса се крева?

Та нели среќен треба да бидеш?

И ене го отец Ефтимииј како трча по полето, трча и паѓа, трча, паѓа и ја пее својата коб, плачот свој, оти иако на положба достоинствена за силни е, чувствува

Окрени очи своје према нама и гледај: погубители су судии, неправедни праведници, злобни - човекољупци!

А казне овакве одредише: Петар Презвитер кажњава Лијепога распињањем, јер тврди да је Бог, и јер је у цркви насликао себе распетог на крст; исту казну, нижи у власти, Јефтимиије одређује свом крвнику - оцу Варламу, да би сачувао поштовање у очима претпостављеног Петра, али и да се не покаже слабиј у власти од него (сањаш ли, оче Јефтимиије, веќе неговиот престол?); да се очува строгост и праведност, и Натанаил Послушни исту казну одређује свом грешнику, Бог што је хтио да му буде, па нека неговим стопама грешним ходи (сањаш ли веќе, о, Натанаиле, првостарешинство Јефтимиијево?): тако нека се казне, и казне нека буду једнаке, јер владоци свијета једнакости стреме.

А када дојде час казна да се исполни, стражари јавише Презвитеру Петру да клинови једноме нису потребни, јер је на длановима и стопалима веќе рупе имао, јер је за богохулство веќе био кажњаван!

Тако бијаше, така би, така ќе и да буде, до краја вијека, о, послушни!

Мојом руком писано, вашим устима казано, да повјерујете.

Шта је то, оче Јефтимиије, с твојом душом?

Да ли си видио да у власти има спокоја, али мира недостаје?

Зато ли трчиш по пољу и плач твој до небеса се диже?

Па зар не би требало среќан да будеш?

И ено оца Јефтимиија како трчи по пољу, трчи и пада, трчи, пада, и опијева своју коб, плач свој, јер иако је на положају достоинственом силнима, осјећа да нешто му

дека нешто му недостига; крст нема тој за себе, и никогаш распнат нема да биде, па пее последна песна, кажана со негова уста, и за првпат, со негова душа:

До кога, Господи, сосема ќе ме забораваш, до кога ќе го одвратиш лицето Свое од мене?

До кога непријателот мој ќе се издига над мене?

Погледај ме, чуј ме Господи, Боже мој! Се надевав на Твојата милост!

А што стори Ти од мене?

Погледај ме Господе, погледај што е дело на рацете Твои, на здивот Твој, на волјата Твоја!

Каде сум згрешил?

И што барав од Тебе јас?

Те славев и се боев од Тебе; покорен Ти бев, но Ти го одврати лицето Свое од мене!

Непорочно одев и вршев правда во срцето Твое и мое; во светлината Твоја светлина гледав; волјата Твоја беше во сенката моја, во душата моја; послушен бев!

Пред Тебе Единствен не згрешив и пред Тебе зло не извршив: но Ти ме отврли од лицето Свое и ме презре, а го награди непријателот мој, богохулник и неблагодарник!

Ме роди да Те славам; ме создаде за слава на царството Твое; служител Твој бев и сум, бесползен веќе!

Жив сум и почести најголеми земни имам; но Те немам Тебе, Господе, оче мој.

А каде да Те барам?

Каде си?

И зошто не ми се јавиш, уште еднаш барем, праведно да ми судиш?

Зарем ни суд не заслужиш со својата послушност смерна?

недостаје; крста нема он за себе, и никада распет неће бити, па пјева посљедњу пјесму, речену његовим устима, и по први пут, његовом душом:

До када, Господе, сасвим ћеш ме заборавањати, до када ћеш одвраќати лице Своје од мене?

До када непријател мој ќе се издизати нада мною?

Погледај ме, чуј ме Господе, Боже мој! Надах се твојој милости!

А шта учини ти од мене?

Погледај ме, Господе, погледај шта је дјело руку Твојих, даха Твојега, воље Твоје!

Гдје сам згријешо?

И шта тражах од Тебе ја?

Слављох те и бојох се Тебе; покоран Ти бијох, но ти одврати лице Своје од мене!

Непорочно ходах и вршах правду у срцу Твојему и мојему; у свјетлости Твојој свјетлост видјех; воља Твоја бијаше у сјени мојој, у души мојој; послушан бијох!

Пред Тобом, Једини, не згријешох и пред Тобом зло не изврших: но Ти ме одбаци од лица Својега и презре ме, а награди непријатеља мојега, богохулника и незахвалника!

Роди ме да Те славам; сазда ме за славу царства Твојега; служител Твој бијох и јесам, бескористан већ!

Жив сам и почасти највеће земаљске имам; но Тебе немам, Господе, оче мој.

А гдје да Те тражим?

Гдје си?

И зашто ми се не јавиш, још једном барем, праведно да ми судиш?

Зар ни суд не заслужиш својом послушношћу смјерном?

Зошто ме оставаш Боже, сам со својата душа, кога страв голем имам да погледнам во неа?

Сум Те убил, знам, но тоа стана откако ме понизи многу, ме отфрли од себе, само Тебе Те сакав, о, Единствен!

Знам дека Ти го прати непријателот мој, што ме исмеја и унижи многу, со поруга што говореше за буквите мои!

Него ли го сакаш наместо мене Господе?

Зарем Непослушниот поугоден ти е од Послушниот?

Зошто ме надари тогаш да Те славам? И зошто ми дари ука, вештина во прстите, со кои пишував красно? Моите слова, буквите мои за Тебе наменети беа, а Ти ги презре. Словата на непријателот мој ги славиш!

Јави ми се Господе, уште еднаш барем, оти тешко ми е кога Те имам, а уште потешко кога Те немам!

Оти немајќи Те Тебе, се немам и себе, Господе!

А ене го Него, на крстот.

Сам.

Со своја душа.

До него Варлаам, кој еве, во овој час испушта дах, се преставува пред Господа и овој го прибира, како јагне среќно во стадото свое.

До него страда Михаил Непорочниот. Михаил главата ја врти, очите му се суви, усните испукани; се врти кон Учителот на непослушности и вели: зошто ме излага, Рави?

Каде е пердувот за кој рече:

„Ќе дојде ден и час кога повторно ќе го имаш в рака?“

Зашто ме остављаш, Боже, самога са својом душом, када страх велики имам да погледам у њу?

Убио сам Те, знам, но то се догоди након што ме понизи многу, одбаци од себе, а само Тебе вољам, о Једини!

Знам да Ти посла непријателџа мојега, што ме исмија и понизи многу, поругом коју говораше о писменима мојим!

Њега ли волиш умјесто мене, Господе?

Зар Непослушни угоднији ти је од Послушнога?

Зашто ми подари онда да те славам? И зашто ми подари наук, вјештину у прстите, којима писах красно?

Моја слова, писмена моја Теби намијењена бијаху, а Ти их презре. Слова непријателџа мојега славиш!

Јави ми се, Господе, још једном барем, јер тешко ми је када Те имам, а још теже када Те немам!

Јер немајући Тебе, немам ни себе, Господе!

А ено Њега, на крсту.

Самога.

Са својом душом.

До њега Варлам, који ево, овог часа испушта дах и представља се у Господу, и овај га подиже, као јагне среќно у стаду својему.

До њега страда Михаил Непорочни. Михаил окрефе главу, очи су му суве, усне испуцале; окрефе се Учителу непослушности и каже:

зашто ме слага, Рави?

Гдје је перо за које рече:

„Доћи ће дан и час када ћеш га поново имати у руци?“

А Убавиот гледа со очите во небото и благо се насмевнува; и не спуштајќи ги очите од населбата небесна, темелот на куќата од отецот Негов, тивко вели:

часот и денот е дојден веќе, Михаиле!

И веќе следниот час, Михаил Непорочниот ја испушта душата и таа како бел лебед излегува од неговото тело, па рацете му стануваат лесни крилја, и бел пердув му излегува од едната дланка, и друг таков од другата, па го понесуваат лесно кон небесата, бавно и угодно, како слика на ангел.

А јас стојам пред УБавиот и не можам ништа да сторам, ни вода да му дадам, оти само чинии со оцет по нозете нивни има.

Извишени се, сите близу до Господа.

Можам само да гледам.

Не можам да им кажам ништо, оти јазик немам.

А сакам, многу сакам, и најмногу на светот сакам сега да го замолам Убавиот, сво своја уста да го праша Господа, а од моја душа:

Та нели Ти, Господе, им ги уриваш престолите на силните и на нивно место кротки издигнуваш?

Нели ги откорнуваш гордите и на нивно место смирени засадуваш?

Нели гордоста за луѓето не е создадена, ниту гневот бесен - за породот на жената?

Бог со тебе, Господе!

Сакам да кажам, да прашам, ама не можам.

Мојот јазик слово е за кое нема глас; буква за која нема име.

И утре, кога ќе дојде отец Кирил, нема ништо да кажам.

Ќе го откопам скиршно ковчежето на Убавиот, ќе го ставам ова немо слово што ви го предадох внатре, крај книгите Негови и на Михаил, и ќе

А Лијепи гледа очима у небо и благо се осмјехује; и не спуштајући очи с насеља небескога, темеља куће оца Његовога, тихо вели:

час и дан је већ дошао, Михаило!

И већ слеедењег часа, Михаило Непорочни испушта душу и она као бијели лабуд излази из његовог тијела, па руке му постају лагана крила, и бијело перо му излази из једног длана, и друго такво из другога, па га носе лагано к небесима, споро и угодно, као слика анђела.

А ја стојим пред Лијепим и не могу ништа учинити, ни воду му дати, јер само чиније оцта под ногама њиховим су.

Узвишени су, сви близу Господу.

Могу само гледати.

Не могу им рећи ништа, јер језик немам.

А желим, многу желим, и највише на свијету желим сада замолити Лијепога, својим устима да пита Господа, а мојом душом:

Па зар Ти, Господе, не обараш престола силних и на њихово мјесто кротке издигнеш?

Зар не чупаш горде и на њихово мјесто скромне засађујеш?

Зар није истина да гордост није за људе створена, нити гњев бијесан - за пород жене?

Бог с тобом, Господе!

Желим рећи, питати, али не могу.

Мој језик слово је за које нема гласа; писмено за које нема имена.

И ујутро, када буде дошао отац Ћирило, ништа нећу да кажем.

Откопаћу скровити ковчежић Лијепога, ставићу унутра ово нијемо слово које вам предадох, крај књига Његових и Михайлових, и ћутаћу, јер сам нијем,

молчан, оти сум нем, оти ги изгубив
зборовите за да ја сознам вистината.

А во денот прв кога детето на Нун,
сираче со прозрачни очи ќе наполни
една година, ќе слезам во селото и ќе у
го дадам.

Оти знам дека првиот збор што ќе го
изговори, ќе биде „зајин“, а не -
„гимел“!

јер изгубив ријечи да бих сазнао
истину.

А дана првог када дијете Нунино,
сироче прозрачних очију, напуни једну
годину, сићи ћу у село и даћу му га.

Јер знам да прва ријеч коју буде
изговорио биће „зајин“, а не - „гимел“!

У наведеном поглављу се на македонском језику налази 31 примјер употребе имперфекта, од тога 18 у стандардном дискурсу и 13 у архаизованом. Очигледна је разлика у превођењу: док се у стандардном дискурсу имперфекат већином преводио перфектом (13 случајева наспрам само 5 случајева превода имперфектом), у архаизованом тексту је имперфекат свих 13 пута преведен имперфектом. Разлог чешћој употреби имперфекта у потоњем је управо стилизација изрази, будући да се имперфекат осјећа врло архаичним у књижевном српском језику, па је његова употреба у стандардном језику готово неприродна, док у тексту какав је овај представља одлично средство за постизање жељеног ефекта.

Најчешће коришћено прошло вријеме у македонском оригиналу је аорист. У поглављу *Тау: крст* налази се 68 примјера употребе аориста (49 у стандардном и 19 у архаизованом дискурсу). Од 49 оних у стандардном дискурсу, 43 је преведено аористом, будући да се углавном ради о наравији, а у 6 примјера преведен је перфектом. У архаизованом тексту, поново, сви случајеви употребе аориста преведени су аористом, дијелом због наравији, а дијелом ради стилизације изрази.

Перфекат као вријеме препричавања у македонском језику, у роману се ријетко користи, будући да наратор говори о стварима којима је присуствовао, или доживио на фантастичан начин, кроз привиђења, иако им није био присутан. Тако се у овом поглављу налази свега пет примјера употребе перфекта, три у стандардном и два у архаизованом тексту, а у свим случајевима превод је у перфекту.

4.2.3. Инфинитив и да-конструкција у модалном и фазном аналитичком предикату

Као што је објашњено у теоретском дијелу, избор између инфинитива и да-конструкције на мјесту пунозначног глагола аналитичког предиката у српском језику је у великој мјери слободан, па ће у овом дијелу бити направљен само преглед њихове употребе на примјерима из поглавља *Зајин: резе*.

(...) и на сатаната може да му каже „не“
(...)

(...) а со другата „да“ умее да каже (...)

(...) сотони може рећи „не“ (...)

(...) а другом „да“ умије да каже (...)

(...) се обидував да дознам што знае (...)
 (...) и реши да се однесува студено (...)
 (...) не може да постигне убавината (...)
 (...) ученици не можеа да постигнат (...)
 (...) се обидуваше да се сети на буквите (...)
 (...) кој знаеше секакви зборови да сочини, но едвај знаеше да се сети (...)
 (...) и тој мораше да го напушти манастирот.
 (...) посакал да влезе во неговата соба, за да го крене резето (...)
 (...) и сакаат да го видат и она што го нема (...)
 (...) сакаат да видат уште многу (...)
 (...) бик не ни дава да пиеме (...)
 (...) на човека дадено не му е да ги уредува божјите нешта (...)
 (...) помисли дека и тој може да биде рамен со него.
 (...) и сакаше да го заколе (...)
 (...) па почнаа да светат и да го мерат времето.
 (...) и билките почнаа да растат, а ѕверовите да се множат, и плодат во гората.
 (...) од памтивек не може да се каже збор (...)
 За да кажеш „Гимел“, прво треба да кажеш „ги“ (...)
 (...) не можеш да кажеш „Гимел“ (...)
 (...) таа повест треба да се прифати (...)
 (...) и не може да се избере пат по кој се сака да се оди (...)
 (...) не ти дава нешто да кажеш (...)
 (...) и неповикан сум да го устројувам светот (...)
 (...) кршејќи калинка нема да забележиш дека нејзината боја (...)
 (...) се плашиш да не знаеш; (...)
 (...) се плашиш и да знаеш (...)

(...) покушав сам да дознам (...)
 (...) и ријешо да се односи хладно (...)
 (...) не може постићи љепоту (...)
 (...) ученици нису могли постићи (...)
 (...) трудио се да се сјети писмена (...)
 (...) који је знао свакакви ријечи сачинити, али се једва знао сјетити (...)
 (...) морао је напустити манастир (...)
 (...) пожелу ући у негова соба, да подигне резу (...)
 (...) и желе видјети и оно чега нема (...)
 (...) желе видјети још многу (...)
 (...) бик нам не даје да пијемо (...)
 (...) човјеку није дато да уређује божје ствари (...)
 (...) помисли да и он може бити раван њему.
 (...) и хтједе да га закоље (...)
 (...) па почеше свијетлити и мјерити времето.
 (...) и билке почеше расти, а животиње се множити и плодити у гори.
 (...) се од памтивијека не може изговорити ријеч (...)
 Да би изговорио „Гимел“, прво треба да кажеш „ги“ (...)
 (...) не можеш изговорити „Гимел“ (...)
 (...) та повијест се треба прихватити (...)
 (...) и не може се избрати пут којим се жели ићи (...)
 (...) нешто ти не дâ да кажеш (...)
 (...) и непозван сам да устројавам свијет (...)
 (...) отварајући нар нећеш опазити да је негова боја (...)
 (...) плашиш се да не знаш; (...)
 (...) плашиш се и да знаш (...)

(...) би сакал да бидеш.

Се плашиш да не знаеш (...)

(...) хтио би да будеш (...)

Плашиш се да не знаш (...)

У претходном тексту налази се 29 примјера употребе модалних глагола и израза, те два примјера употребе фазних глагола. Од укупно 29 модалних глагола, њих 20 је у стандардном дискурсу, а 9 је у архаизованом.

У тексту на стандардном језику је готово подједнак број инфинитива и *да*-конструкција - 11 инфинитива наспрам 9 *да*-конструкција. Модални глаголи у ужем смислу у свим случајевима имају допуну у инфинитиву, осим *хтјети* (мак. *сака*) уз који је уобичајена употреба *да*-конструкције. У архаизованом тексту инфинитив је употребљен у пет случајева, све уз модалне глаголе у ужем смислу, а *да*-конструкција уз македонске глаголе *сака* када се на српски преводи глаголом *хтјети*, те уз безлични глагол *треба(ти)*.

У оба примјера употребе фазних глагола, радило се о глаголу *почне (почети)* који се јављао у архаизованом тексту и имао допуне у виду инфинитива.

4.3. ДРУГЕ ПОТЕШКОЋЕ

4.3.1. Лична имена

Једна од важнијих одлука коју је требало донијети при превођењу односила се на лична имена монаха и осталих свештених лица која се помињу у роману. Дилема је била у томе да ли имена прилагодити српском језику или их оставити у изворном облику, односно, онако како су записана у роману. У *Правопису српскога језика* постоји поглавље о транскрипцији македонских имена на српски језик, међутим, сматрао сам да се то не може односити на имена у роману. Имена ликова у роману јесу „македонизована“, али будући да је радња смјештена у хришћански манастир у Малој Азији, разумно је претпоставити да би се на том простору имена ипак изговарала нешто другачије него што су записана у „Азбуци за непослушне“. По хришћанској традицији, онај ко би се одлучио да постане монах, за собом је остављао сва земаљска добра, одрицао се претходног живота, „поново се рађао“ и крстио, као нови човјек, с новим именом које би добијао том приликом. Име је обично почињало истим словом као и његово свјетовно име, а дозвољена имена су се налазила на крају Великог требника, у поглављу „Списак хришћанских имена по азбучном реду“. До данас постоји велики број превода требника, али како су први требници у православној цркви били написани на старословенском језику, и имена су била старословенска. Као што римокатолички папа добија име на латинском језику, па се потом име преводи и прилагођава живим језицима, тако и старословенска имена монаха имају своје различите преводе у различитим језицима. Будући да у српском правопису не постоји поглавље о транскрипцији старословенских имена, водио сам се праксом именовања светитеља и монаха у Српској православној цркви, те ликове романа именовао на следећи начин:

МК	СР
Варлаам	Варлам
Ефтимиј	Јефтимије
Кирил	Ћирило
Методиј	Методије
Михаил	Михаило
Амфилохиј	Амфилохије
Натанаил	Натанаил
Авраам	Аврам
Исијан	Исијан
Нун	Нун
Јуда Искаротски	Јуда Искаротски
Презвтер Петар	Презвтер Петар
Иларион Наблушки	Иларион Наблушки

Већина имена се или спомиње у Светом писму, или хришћански свеци носе та имена, или су „календарска имена“ - Српска православна црква сваке године издаје

календар који, попут Великог требника, садржи списак хришћанских имена на српском, поређаних по азбуци. Тако су Ћирило, Методије, Јефтимије, Иларион, Михаило и Петар календарска имена, Аврам и Јуда Искаротски имена су која се појављују у Светом писму, а Натанаил, Варлам и Амфилохије имена су православних светитеља. Поштујући превод Старог завјета који је направио Ђура Даничић, нисам се одлучио за писање удвојеног *а* у именима Аврама и Варлама. Име Нун није старословенског поријекла и у преводу је остало исто.

Придјеве и надимке којима је наратор именовао ликове у роману било је доста лакше превести. Једини проблем представљали су надимци краснописца Исијана, кога наратор у оригиналу назива *Убавиот*, те Михаила, који је према нараторовим ријечима *Непорочниот*. Прве идеје за превод биле су *Лијепи* и *Безгрешни*. Велике дилеме око Исијановог надимка не би смјело бити, у македонском оригиналу је *Убавиот*, у српском преводу би морао бити *Лијепи*. Такав надимак ми је, међутим, на српском звучао сувише банално, недостојно Исијановог лика и подсјећао ме је на надимке какве су деведесетих година прошлог вијека себи надијевали турбо-фолк пјевачи. Покушавао сам избјећи да напишем *Лијепи*, размишљао сам да *Убавиот* преведем као *Прелијепи*, *Прекрасни*, *Красни*, *Убави*, *Љепотан*, али сам се на крају ипак одлучио остати вјеран оригиналу. Код превода Михаиловог надимка имао сам трилему између превода *Безгрешни*, *Непорочни* и *Беспорочни*. И ту сам се одлучио остати вјеран оригиналу, па сам се одлучио за надимак *Непорочни*, будући да на македонском *беспорочен* и *безгрешен* означавају онога који је без гријеха, а *непорочен* онога који је без порока, иако су сва три придјева врло блиска по значењу у оба језика. Осим тога, *Непорочни* у српском језику звучи архаичније и прикладније времену у које је смјештена радња. Остале надимке и називе превео сам их на сљедећи начин:

МК	СР
Седржителот	Сведржителъ
Создателот	Творац
Црвениот	Црвени
Притворниот	Притворни
Горделивец	Гордљивац
Суетникот	Сујетник
Властољубецот	Властољубац
Старешината	Старјешина
Послушниот	Послушни
Новодојдениот	Дошљак
Учител	Учителъ
Рави	Рави
Глаголивиот	Глагољиви

Именица *бог* и придјев *божји* у оригиналу су досљедно писани великим почетним словом, према правилима македонског правописа (Конески 1999: 42). Будући да српски правопис дозвољава двојако писање, у преводу сам задржао велика слова на мјестима гдје их је оставио и писац. Тамо гдје је *бог* употријебљено као заједничка именица, а не као властито име врховног хришћанског божанства, задржано је писање малим словом.

4.3.2. Црквени термини и архаизми

Да би постигао архаизацију језика у „Азбуци за непослушне“, писац се послужио и бројним архаизмима и изразима који воде поријекло из старословенског језика. То су углавном ријечи које се односе на манастирске просторије и особе које живе у манастиру, те изрази који су се кроз Свето писмо, црквене списе и литургије до данашњих дана задржали у дискурсу Македонске православне цркве, а самим тиме и у македонском језику. Иако се доживљавају као архаизми, њихово значење је у већини случајева јасно. Срећна околност при превођењу овог романа била је у томе што је исти случај и у српском језику: и Српска православна црква је задржала лексику важну за своје функционисање, те су ови изрази, иако застарјели, још увијек разумљиви у свом контексту. Ови изрази у оба језика звуче врло слично, а ситне разлике, гдје постоје, резултат су различитог развоја старословенског језика на различитим подручјима:

МК	СР
живописец	живописац
живописан	живописан
краснописание	краснопис, краснописаније
краснописец	краснописац
зограф	зограф
клисар	клисар
слово	слово (проповијед)
порта	порта
ќелија	келија
вечерна	вечерње
плот	плот
чтение	чтеније
богоуслужен	богоугодан
возљубен	љубљен
благоутробен	благоутробан

Одређени појмови ипак су ми представљали нешто већи проблем при превођењу. *Семинарија* и *семинаристи* изрази су који се односе на средњу духовну школу и њене полазнике, што би у стандардном српском језику одговарало изразима *богословија* и *богослови*, које сам и користио у првим верзијама превода. Сматрао сам да је израз *сјемениште* и кроз историју био резервисан само за католичке духовне школе, међутим, накнадно сам пронашао информације о *смеништима* и *семинаријама* у Српској православној цркви (Генерална *семинарија* из 1790. темељ је Богословије светог Арсенија Сремца у Сремским Карловцима (Mitropolit 2015), а Црногорско богословско *смениште* је првобитно име Цетињске богословије, у чијем Уставу се помиње и Београдска *семинарија* (Устав 2015)). Из тог разлога, поново тежећи архаизацији текста, одлучио сам се употријебити застарјеле појмове *семинарија* и *семинаристи*. Архаизам *соби́тие* би се у савременом српском језику могао превести различитим изразима у различитим

контекстима (*прича, догађај, прилика, ствар, предање*), али и српски језик познаје изразе *собитије* и *збитије* (оба користи Петар Петровић Његош у поднасловима својих дјела: први у наслову *Горски вијенац: историческо собитије при свршетку XVII вијека* (Петровић Његош 2001), а други у наслову *Лажни цар Шћепан Мали: историческо збитије осамнајестог вијека* (Петровић Његош 1851)). Одлучио сам се за потоњи, будући да је боље уклопљен у стандардни српски језик, задржавајући архаичност и експресивност (Ђорђе Поповић превodeћи *Дон Кихота* 1895. године, наслов осме главе преводи: *О добром успеху, који је имао храбри Дон Кихоте у страховитом и нигда незамењеном збитију са ветрењачама, уз друге догађаје достојне срећне успомене* (Сервантес 1988: 45)).

У неким изразима ипак је морало доћи до одступања: на македонском језику од именице *зограф* може се извести глагол *зографиса*. На српском језику то није случај, па сам на том мјесту употребио глагол *живописати*, који је семантички потпуно исти као и мак. *зографиса*, а означава процес стварања иконе или фреске, односно, *откривања* присуства свеца, по црквеном схватању. *Битието* као једну од књига Старог завета, још Ђура Даничић је превео као *Постање*, а *кораб* као *барку* (Даничић, Караџић 1984 : 1). За *сочинение* сам користио старословенизам *сочињеније*, који се може пронаћи у наслову књиге Алексија Везилића *Краткоје сочињеније о приватних и публичних делах* из 1785. године (Скерлић 2015: 78).

Јединствен је случај гдје је стандардна македонска ријеч из оригинала преведена српским архаизмом. Ради се о именици *слово* која на српском значи и графички представљен глас, графему, а у свом другом значењу означава ријеч, говор, придику, с нешто архаичнијим призвучком. У македонском језику ова два значења изражавају се различитим ријечима - *буква* и *слово*. У јасно одређеним контекстима, *слово* би се могло користити као превод обје ријечи. Међутим, будући да контекст није увијек био јасно одређен (а врло често су се *буква* и *слово* налазили чак и у истој реченици или пасусу), да би се избјегла забуна, као превод ријечи *буква* употребио сам старословенизам *писмено*, а именицу *слово* сам у истом облику задржао и у преводу.

5. ЗАКЉУЧАК

Након анализе по падежима, у табели испод приказана је укупна учесталост појединих приједлога у изражавању падежних односа:

<i>приједлог</i>	стандардни	архаизовани	укупно
<i>на</i>	63	31	94
<i>од</i>	32	29	61
<i>во</i>	28	25	53
<i>со</i>	27	15	42
<i>за</i>	15	9	24
<i>по</i>	11	5	16
<i>под</i>	3	1	4
<i>врз</i>	1	3	4
<i>кон</i>	1	2	3
<i>зад</i>	3	0	3
<i>над</i>	3	0	3
<i>кај</i>	1	1	2
<i>без</i>	1	1	2
<i>до</i>	1	1	2
<i>пред</i>	0	2	2
<i>в</i>	1	1	2
<i>крај</i>	1	0	1
<i>при</i>	0	1	1
<i>преку</i>	0	1	1

Из табеле се јасно види да се најчешће користе приједлози *на*, *од*, *во*, *со*, *за* и *по*, док се остали приједлози користе много рјеђе. Приједлог *на* најчешће се користи за изражавање генитивних (57 пута) и дативних односа (17 пута), приједлог *од* готово искључиво у генитиву (59 пута), а појавио се још само у локативу на два мјеста. Приједлог *во* најчешћи је у локативу (43 пута), а употребљава се још у акузативу (10 пута). *Со* је скоро увијек у употреби уз инструментал (41 пут, само још једном уз акузатив), *за* је приједлог којим су се у мање-више једнакој мјери изражавали сви коси падежи осим генитива, а *по* је најчешће изражавао локатив (и у два примјера датив). По падежима гледано, за изражавање генитива најчешће се употребљавају приједлози *на* и *од*, уз датив се користи *на*, акузатив узима *во* или *за*, инструментал тражи приједлог *со*, а за изражавање локатива користи се највећи број приједлога, најчешће *во*.

Број примјера датива и акузатива јесте нешто мањи, али зато треба имати на уму и велики број личних замјеница које се јављају на мјесту индиректног или директног објекта, односно у дативу и акузативу, а чији примјери на претходним страницама нису наведени, будући да је фокус на употреби приједлога у исказивању падежних односа. Информације ради, у македонском оригиналу анализираног поглавља налази се 31 лична замјеница у дативу (19 пута у тексту на стандардном језику, 12 пута у архаизованом), те 112 личних замјеница у акузативу (65 у стандардном, 47 у архаизованом).

Будући да је дискурс романа намјерно архаизован, изненађује недостатак именица чији би се падеж изразио наставком, умјесто приједлогом. У претходном поглављу

је тако чак и вокативни облик изражен основним (номинативним) обликом, иако би било сасвим прихватљиво и граматички исправно додати наставак за вокатив (наратор на неколико мјеста користи вокативни облик именице *отец (оче Ефтимиј)*, али пропушта да искористи облик *Ефтимије*). Постоје још свега два примјера употребе наставака - у дативу: *на човека не му е дато*, те у акузативу: *го качи Ефтимија*.

Посебан случај су остаци падежа који су се у македонском језику задржали у виду прилога. Такви прилози су, између осталих, *долу*, *удолу* и *горе*, који су остаци облика локатива, а примјери њихове употребе виде се у реченицама:

- 1) *Рано изутрина стана, го јавна манастирското магаре, и замина долу...*
- 2) *Само што Убавиот заминал со магарето удолу кон реката...*
- 3) *И запрета гавранот со крилјата и го отфрил Ефтимиј од својот грб кога стигнаа горе.*

У глаголским временима је јасна разлика у превођењу различитих дискурса. Као што је и наведено у теоретском дијелу, имперфекат се у српском језику користи још само у посебним случајевима, у стилски обиљеженим текстовима, па се врло ријетко појављује у тексту на стандардном језику, али је у архаизованом, библијском дискурсу сваки пут преведен имперфектом, јер је то управо врста текста у којој имперфекат још увијек налази своје мјесто. Аорист је у већини случајева превођен аористом, будући да је у питању нарација у књижевном дјелу, док би у неком другом типу текста, преведеном на стандардни српски језик, његова учесталост сигурно била много мања. Перфект, у оним ријетким случајевима употребе на македонском језику, превођен је перфектом.

Оквирно правило у избору између инфинитива и *да*-конструкције у преводу анализираног текста било је да се предност даје инфинитиву, осим уз глаголе *хтјети* и *требати*. То, међутим, нипошто не треба да се узме као обавезно правило, будући да ни говорници српског језика, нити његови нормативисти не дају предност једној, а потпуно искључују другу могућност. Како је различита учесталост употребе инфинитива и *да*-конструкције у различитим дијеловима српског говорног подручја, занимљиво би било прочитати рад који би се посветио истраживању тих разлика, те, евентуално, покушао поставити неке законитости.

У теми *Друге потешкоће* налазе се, мени најзанимљивије, потешкоће лексичке природе. У одлучивању између могућих варијанти превода трудио сам се одабрати оне најближе оригиналном значењу, те задржати архаизованост текста, у мјери у којој је архаизован и у оригиналу.

6. ZAKLJUČEK

Kot rezultat analize po sklonih je v spodnji razpredelnici prikazana skupna pogostnost posameznih predlogov pri izražanju sklonskih razmerij:

<i>predlog</i>	<i>standardni</i>	<i>arhaizirani</i>	<i>skupaj</i>
<i>на</i>	63	31	94
<i>од</i>	32	29	61
<i>во</i>	28	25	53
<i>со</i>	27	15	42
<i>за</i>	15	9	24
<i>по</i>	11	5	16
<i>под</i>	3	1	4
<i>врз</i>	1	3	4
<i>кон</i>	1	2	3
<i>зад</i>	3	0	3
<i>над</i>	3	0	3
<i>кај</i>	1	1	2
<i>без</i>	1	1	2
<i>до</i>	1	1	2
<i>пред</i>	0	2	2
<i>в</i>	1	1	2
<i>крај</i>	1	0	1
<i>при</i>	0	1	1
<i>преку</i>	0	1	1

Iz razpredelnice je razvidno, da se najbolj pogosto uporabljajo predlogi *на*, *од*, *во*, *со*, *за* in *по*, medtem ko se ostali predlogi uporabljajo precej manj pogosto. Predlog *на* se najpogosteje uporablja za izražanje roditelja (57-krat) in dajalnika (17-krat), predlog *од* skoraj izključno v roditelju (59-krat), pojavil pa se je samo še v mestniku na dveh mestih. Predlog *во* je najbolj pogost v mestniku (43-krat), uporablja pa se še v tožilniku (10-krat). *Со* se skoraj vedno uporablja z orodnikom (41-krat, samo še enkrat s tožilnikom), *за* je predlog, s katerim so v bolj ali manj enaki meri izraženi vsi odvisni skloni razen roditelja, *по* pa najbolj pogosto izraža mestnik (in v dveh primerih dajalnik). Če pogledamo po sklonih, se za izražanje roditelja najbolj pogosto uporabljata predloga *на* in *од*, z dajalnikom se uporablja *на*, s tožilnikom se uporablja *во* ali *за*, orodnik zahteva predlog *со*, za izražanje mestnika pa se uporablja največje število predlogov, najbolj pogosto *во*.

Število primerov z dajalnikom in tožilnikom je res nekoliko manjše, ampak zato moramo upoštevati tudi veliko število osebnih zaimkov, ki se pojavljajo v položaju indirektnega ali direktnega predmeta oziroma v dajalniku in tožilniku, katerih primeri pa na prejšnjih straneh niso navedeni, ker je poudarek na uporabi predlogov pri izražanju sklonov. Kot informacija: v makedonskem izvirniku analiziranega poglavja najdemo 31 osebnih zaimkov v dajalniku (19-krat v besedilu v knjižnem jeziku, 12-krat v arhaiziranem) ter 112 osebnih zaimkov v tožilniku (65 v knjižnem, 47 v arhaiziranem). Ker je diskurz romana namenoma arhaiziran, preseneča pomanjkanje samostalnikov, katerih sklonsko razmerje bi se izrazilo s končnico namesto s predlogom. V prejšnjem poglavju je tako celo zvalniška oblika izražena z osnovno (imenovalniško) obliko, čeprav bi bilo povsem sprejemljivo in slovnično pravilno,

če bi avtor dodal zvalniško končnico (pripovedovalec na nekaj mestih uporablja zvalniško obliko samostalnika *отец* (*оче Ефтимуй*), vendar opušča rabo oblike *Ефтимуйе*). Obstajata samo še dva primera rabe končnic - v dajalniku: *на човека не му е дамо* ter v tožilniku: *го качи Ефтимуја*.

Poseben primer so ostanki sklonov, ki so se v makedonskem jeziku obdržali v obliki prislovov. Takšni prislovi so, med drugimi, *долу*, *удолу* in *горе*, ki so ostanki mestniških oblik. Primeri njihove rabe se kažejo v naslednjih povedih:

- 1) *Рано изутрина стана, го јавна манастирското магаре, и замина долу...*
- 2) *Само што Убавиот заминал со магарето удолу кон реката...*
- 3) *И запрета гавранот со крилјата и го отфрлил Ефтимуй од својот грб кога стигнаа горе.*

Pri glagolskih časih je jasna razlika pri prevajanju raznih diskurzov. Kot je že navedeno v teoretičnem delu, se imperfekt v srbskem jeziku uporablja samo še v posebnih primerih, tj. v slogovno zaznamovanih besedilih, zato je zelo redek v besedilu v knjižnem jeziku, vendar je v arhaiziranem, biblijskem diskurzu vsakič preveden z imperfektom, ker je ravno to vrsta besedila, kjer imperfekt še vedno najde svoje mesto. Aorist je v večini primerov prevajan z aoristom, ker gre za pripovedovanje v literarnem delu, medtem ko bi bila njegova pogostost v neki drugi vrsti besedila, prevedeni v knjižno srbsčino, zagotovo veliko manjša. Perfekt je v tistih redkih primerih uporabe v makedonskem jeziku prevajan s perfektom. Okvirno pravilo pri izbiri med nedoločnikom in da-konstrukcijo v prevodu analiziranega besedila je bilo, da se da prednost nedoločniku, razen pri glagolih *želeти* in *morati*. Vendar tega nikakor ne smemo vzeti kot obvezno pravilo, saj niti govorce srbskega jezika niti njegovi normativisti ne dajejo prednosti eni, niti popolnoma ne izključujejo druge možnosti. Ker je pogostost uporabe nedoločnika in da-konstrukcije drugačna v raznih delih srbskega jezikovnega območja, bi bilo zanimivo prebrati delo, ki bi se posvetilo preučevanju teh razlik ter mogoče celo poskusilo določiti kakšne zakonitosti.

V poglavju *Ostale težave* so predstavljene, meni najbolj zanimive, težave leksikalne narave. Pri odločanju med možnimi variantami prevoda sem skušal izbrati besede, ki so najbližje pomenu izvirnika, ter ohraniti arhaiziranost besedila v tolikšni meri, v kolikšni je arhaizirano tudi v izvirniku.

7. ЛИТЕРАТУРА

- Андоновски, Венко, 2004: *Азбука за непослушните; Фрески и гротески*. Скопје, Култура.
- Andonovski, Venko, 2007: *Azbuka za neposlušne*. Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev. Prev. Namita Subiotto.
- Andonovski, Venko, 2013: *Popek sveta*. Ljubljana, Cankarjeva založba. Prev. Sonja Dolžan.
- Арсовски, Томе, 2004: *Роман со висок естетски знак*. У: Андоновски, Венко, 2004: *Азбука за непослушните*, 326–7
- Babič, Vanda, 2013: *Učbenik stare cerkvene slovanščine*. 3. natis. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete, Oddelek za slavistiko.
- Benton, Cristopher P, *An introduction to the Sefer Yetzirah*. URL:<http://www.maqom.com/journal/paper14.pdf> (Preuzeto: 22. 8. 2015)
- Видоески, Божо, 1970: *Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник*. Скопје, Просветно дело.
- Даничић, Ђуро, Караџић, Вук Стефановић, 1984: *Свето писмо Старога и Новога завета*. Ново издање у коме су побиљежена једнака мјеста. Београд, Британско и инострано библијско друштво.
- Должан, Сања, 2013: *Тешкотии и решенија при преведувањето на романот Папокот на светот*. Усикова, Рина (ур.): *XL научна конференција на меѓународниот семинар за македонски језик, литература и култура*. Охрид: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 103–8 стр.
- Јовановић, Томислав, 2005: *Варлаам и Јоасаф*. Београд, Просвета, Српска књижевна задруга.
- Катедра за филологију: *Граматика црквенословенског језика*. Православни богословски факултет Универзитета у Београду. URL:<http://www.bfspc.bg.ac.rs/prilozi/predmeti/007-CSLgramatika.pdf> (Преузето: 22. 8. 2015)
- Кепески Круме, 1950: *Македонска граматика*. Скопје, Државно книгоиздателство на НР Македонија.
- Клетников, Ефтим, 2004: *Нова азбука во нашата проза*. У: Андоновски, Венко, 2004: *Азбука за непослушните*, 328–9
- Клајн, Иван, Шипка, Милан, 2006: *Велики речник страних речи и изрази*. Нови Сад, Прометеј.

- Конески, Блаже, 1952: *Граматика на македонскиот литературен јазик*. Скопје, Државно книгоиздателство на НР Македонија, Просветно дело.
- Конески, Кирил, 1998. *Правописен речник на македонскиот литературен јазик*. Скопје, Просветно дело.
- Коцевски, Данило, 2004: *Непослушната прозна азбука на Венко Андоновски*. В: Андоновски, Венко, 2004: *Азбука за непослушните*, 330–1
- Миловановић, Стамен: *Једначење по звучности*. Растко. URL:<http://www.rastko.rs/cms/files/books/4d3ab38686665> (Преузето: 22. 8. 2015)
- Петровић Његош, Петар, 2001: *Горски вијенац: Историческо собитије при свршетку XVII вијека*. Нови Сад, Школска књига.
- Петровић Његош, Петар, 1851: *Лажни цар Шћепан Мали : историческо збитије осамнајестога вијека*. Трст, А. Стојковић.
- Пешикан, Митар, Јерковић, Јован, Пижурца, Мато, 2011: *Правопис српскога језика*. 2. издање. Нови Сад, Матица српска.
- Пипер, Предраг, Клајн, Иван, 2013: *Нормативна граматика српског језика*. Нови Сад, Матица српска.
- Сервантес, Мигел, 1988: *Велеумни племић Дон Кихот од Манче*. 4. издање. Сарајево, Веселин Маслеша.
- Скерлић Јован, 2015: *Историја нове српске књижевности*. Антологија српске књижевности. Учитељски факултет у Београду. URL:http://www.antologijasrpskeknjizevnosti.rs/ASK_SR_AzbucnikDela.aspx (Преузето: 15. 9. 2015)
- Субиото, Намита, 2013: *Ехото на моравската мисија во романот Азбука за непослушните на Венко Андоновски*. Усикова, Рина (ур.): *XL научна конференција на меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура*. Охрид: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 79–90.
- Subiotto Namita, 2007: *Apologija neposlušnosti in počasnosti v romanu Azbuka za neposlušne Venka Andonovskega*. У: Andonovski, Venko, 2007: *Azbuka za neposlušne*, Ljubljana, Društvo slovenskih pisateljev. 131–141.
- Суботић, Љиљана, 2005: *Ортоепска и ортографска норма стандардног српског језика*. Нови Сад, Филозофски факултет, Одсек за медијске студије.
- Христовски, Александар, 1995: *Граматика на македонскиот литературен јазик*. Скопје, аутор.

- Šegrt Ana, 2012: *Problem(atika) sklonov v makedonskem jeziku*. Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.

8. ИЗВОРИ

- *Biography*. Venko Andonovski.
URL:<http://www.venkoandonovski.mk/biography.html> (Preuzeto: 22. 8. 2015)
- *Богослужбене књиге*. Православна митрополија црногорско-приморска.
URL:https://sites.google.com/site/toloskaparohija//bogosluzbene_knjige
(Преузето: 22. 8. 2015)
- *Венко Андоновски*. Википедија.
URL:https://mk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%90%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8 (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Дигитален речник на македонскиот језик*. URL:<http://makedonski.info/>
(Преузето: 22. 8. 2015)
- *д-р Венко Андоновски*. Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.
URL:<http://www.flf.ukim.edu.mk/%D0%B4%D1%80%D0%92%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%90%D0%BD%D0%B4%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D1%81%D0%BA%D0%B8/tabid/665/language/en-US/Default.aspx> (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Именослов*. Вечити црквени календар.
URL:<http://www.crkvenikalendar.com/imenoslov.php> (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Kabala*. Википедија. URL: <https://sr.wikipedia.org/wiki/Kabala> (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Mitropolit Stefan Stratimirović (1757-1836)*. Mitropolit. 2015.
URL:<http://www.mitropolit.org/m11LozaMS/ms.sr.htm> (Preuzeto: 22. 8. 2015)
- *Свето јеванђеље од Јована*. Светосавље.
URL:<http://www.svetosavlje.org/biblioteka/Svetopismo/NoviZavet/NoviZavet04.htm> (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Устав црногорског богословског семеништа*. Растко. 2015.
URL:<http://www.rastko.rs/rastko-cg/povijest/bogoslovija1876.html> (Преузето: 22. 8. 2015)
- *Cunegunde in Karlalend*. European theatre convention. 2010. URL:<http://etc-cte.org/bop/> (Preuzeto: 22. 8. 2015)
- *Hrvatski jezični portal*. URL:<http://hjp.novi-liber.hr/> (Preuzeto: 22. 8. 2015)

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo *Аналитичка и синтетичка „Азбука“ Венка Андоновског (Превод и анализа превода романа „Азбука за непослушните“) / Analitična in sintetična „Azbuка“ Venka Andonovskega (Prevod in analiza prevoda romana „Azbuка za neposlušne“)* / v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 15. septembra 2015

Miroslav Mrković